

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM
DALI

ONLINE GROOMİNG:
ÇOCUK VE ERGENLERDE ÇEVİRİMİÇİ İSTİSMAR
YAŞANTILARI

SİMAY YAREN AKBAŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Şule BAŞTEMUR

ORDU 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Simay Yaren AKBAŞ tarafından hazırlanan “**Online Grooming: Çocuk ve Ergenlerde Çevrimiçi İstismar Yaşantıları**” başlıklı bu çalışma, 17.08.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Dr. Öğretim Üyesi Semra UÇAR
Kayseri Erciyes Üniversitesi/Eğitim Fakültesi İmza

Üye Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Alperen KURŞUNCU
Ordu Üniversitesi/Eğitim Fakültesi İmza

Üye Doç. Dr. Şule BAŞTEMUR
Ordu Üniversitesi/Eğitim Fakültesi İmza

ETİK BEYAN

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Simay Yaren AKBAŞ

ÖZET

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

ONLİNE GROOMİNG: ÇOCUK VE ERGENLERDE ÇEVİRİMİÇİ İSTİSMAR YAŞANTILARI

SİMAY YAREN AKBAŞ

Son zamanlarda teknolojiye ulaşımın kolay ve ucuz olmasıyla birlikte teknoloji kullanımının yaygınlaşması ve sosyal medya kullanımının artmasıyla dijital istismarda dikkat çeken bir artış gözlenmektedir. Bu çalışmanın amacı online istismara maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenleri, faillerin iletişime geçiş şekilleri ve bu bağlamda önleme yollarını tartışmak ve online ve offline istismara maruz kalma arasındaki farkları ve benzerlikleri çeşitli durumlar üzerinden tartışmaktır. Katılımcılar evrenini amaçlı örnekleme yöntemlerinden kriter örnekleme yöntemi ile ulaşılan ve 12-18 yaş arası online istismara maruz kalan ve gönüllülük usulüne dayalı olarak araştırmaya katılmayı kabul eden çocuk ve ergenler oluşturmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar ile yüz yüze ve çevrimiçi görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanan araştırma soruları cevaplanmıştır. Araştırma sorularının geçerliği ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla uzman görüşleri alınmış, geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak geçerlik ve güvenilirlik sağlanmıştır. Araştırma soruları doğrultusunda elde edilen sonuçlar analiz edilerek kod, tema ve alt temalar belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre çevrimiçi istismar sürecinde bilgi paylaşımının, duygusal bağ kurmanın, devamlı iletişimin ve arkadaş olma çabasının sık başvurulan yöntemler olduğu bununla birlikte stres verici yaşam olaylarının, psikolojik ihtiyaçlara vurgu yapmanın ve aile ilişkilerinin güven kazanma sürecinde katılımcılar üzerinde etkin rol oynadığı görülmüştür. Bulgular, katılımcıların çevrimiçi istismar yaşantıları üzerinde akran etkisi, bilgi eksikliği gibi nedenlerle yeterli farkındalığa sahip olmadıklarını, çevrimiçi istismar yaşantısı sonrasında kendini açma davranışları üzerinde akran etkisi, ebeveyn yapıları, mevcut riskli davranışları, inançları ve düşüncelerinin etkili olduğu görülmüştür. Bu çalışmada bu bulguların dışında çevrimiçi cinsel istismarın hem dünya alan yazınında hem de ülkemizde kendisine yeni yer bulmaya başlaması nedeniyle yeterli çalışmaya ulaşılamadığı görülmüştür. Mevcut literatür ve araştırmadan elde edilen bulgular birlikte tartışılmış, gelecek araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: çevrimiçi istismar, çocuk istismarı, grooming, dijital istismar

ABSTRACT

DEPARTMENT OF GUIDANCE AND PSYCHOLOGICAL COUNSILING

ONLINE GROOMING: ONLINE ABUSE IN CHILD AND ADOLESCENTS

SİMAY YAREN AKBAŞ

Recently, a significant increase in digital abuse has been observed with the common use of technology and the increase in the use of social media, along with the easy and cheap access to technology. The aim of this study is to discuss the reasons why children/adolescents who have been exposed to online abuse believe in perpetrators, how perpetrators communicate, and ways to prevent them in this context, and to examine the differences and similarities between exposure to online and offline abuse through various situations. The universe of the participants consisted of children and adolescents aged 12-18, who were reached with the criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, and who were exposed to online abuse and accepted to participate in the research as voluntary. The phenomenological research method, one of the qualitative research methods, was used in the research. Face-to-face and online interviews were conducted with the participants. The phenomenological research method, one of the qualitative research methods, was used in the research. Face-to-face and online interviews were conducted with the participants. In the interviews, the research questions prepared by the researcher were answered. In order to ensure the validity and reliability of the research questions, expert opinions were taken, necessary corrections were made in line with the feedback, and validity and reliability were ensured. By analyzing the results obtained in line with the research questions, codes, themes and sub-themes were determined. According to the research findings, it has been seen that sharing information, establishing emotional bonds, constant communication and trying to be friends are frequently used methods in the online abuse process. The findings show that the participants do not have enough awareness on their online abuse experiences due to peer influence and lack of knowledge, and that peer influence, parental structures, current risky behaviors, beliefs and thoughts are effective on self-disclosure behaviors after online abuse. Due to the fact that online sexual abuse has started to find a new place both in the world literature and in our country, it has been seen that sufficient studies have not been reached. The current literature and the findings obtained from the research were discussed together, and suggestions were made to future researchers.

Keywords: online abuse, child abuse, online grooming, digital abuse

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca her adımda beni yönlendiren, fikirleriyle ve katkılarıyla bana yeni pencereler açan ve kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Şule BAŞTEMUR'a teşekkürlerimi sunarım. Tezin oluşum sürecinde kıymetli desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Levent YAYCI, Doç. Dr. Selda Karadeniz ÖZBEK, Doç. Dr. Cahit KAYA, Uzman Psikolojik Danışman Ramazan AYDIN ve Klinik Psikolog Kerem GÜMÜŞ hocalarıma müteşekkirim. Bu vesileyle kendilerine teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma sürecimde desteklerini esirgemeyen kıymetli jüri üyesi hocalarım; Dr. Öğretim Üyesi Semra UÇAR, Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Alperen KURŞUNCU ve Doç. Dr. Şule BAŞTEMUR'a şükranlarımı sunarım.

Lisans hayatımda varlığıyla, bilgisiyle, deneyimiyle yoluma ışık tutmuş; daima rol modelim olan ve yolunu takip etmeye gayret ettiğim, rahmet ve özlemle andığım Şirin YATKIN hocama teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her anında varlığını, sevgisini, ilgisini hissettiren ve hiç eksik etmeyen kıymetli aileme, inancı ve desteğiyle daima yanımda olan ve motivasyonum azaldığında desteğini esirgemediğim devam etmemi sağlayan Samet'e, motivasyon kaynağım olan öğrencilerime ve yaşam ve enerjimin kaynağı olan başta İrem, Rabia, Beyza, Fadime, Yusuf olmak üzere tüm kıymetli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar	7
1.5. Tanımlar	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Teknoloji ve İnternetin Gelişimi	8
2.2. İnternet Kullanım İstatistikleri	9
2.3. Çocuğa Yönelik İstismar.....	12
2.4. Fiziksel İstismar	12
2.5. Duygusal İstismar	13
2.6. Ekonomik istismar	14
2.7. İhmal	15
2.8. Cinsel İstismar.....	16
2.8.1. Tanımı	16
2.8.2. Cinsel İstismar Yaygınlığı.....	16
2.9. Encest (Aile içi cinsel istismar).....	18
2.10. Çocuk İstismarının Tarihsel Evrimi	19
2.11. Çocuk İstismarına ve İhmaline Yönelik Geliştirilen Kuram ve Modeller	21
2.11.1. Psikolojik Yaklaşım	21
2.11.2. Sosyolojik Model	21
2.11.3. Ekolojik model.....	23
2.11.4. Gelişimsel Yaklaşımlar	27
2.11.5. Psikiyatrik model	27
2.11.6. Etkileşimsel model	29
3. ÇEVİRİMİÇİ (ONLINE) CİNSEL İSTİSMAR.....	29
3.1. Tanımı	29

3.2. Çevrimiçi (Online) Cinsel İstismar Türleri	30
3.2.1. Sexting	30
3.2.2. Sharenting	31
3.2.3. Internet child shaming.....	32
3.3. Online Grooming	32
3.3.1. Tanımı	32
3.3.2. Online Grooming'in Yaygınlığı.....	34
3.3.3. Çocuk Pornografisi Yaygınlığı	40
3.3.4. Online Grooming Sürecinin Dinamikleri.....	41
3.3.5. Online Grooming Süreci	44
3.3.6. Online Grooming Sürecinde Risk Faktörleri	46
3.3.7. Online Grooming Sürecinin Aşamaları.....	48
4.YÖNTEM.....	63
4.1. Araştırma Modeli	63
4.2. Evren ve Örneklem	65
4.3.Ölçme Araçları.....	66
4.4.Veritoplama Süreci	67
4.5.Geçerlik ve Güvenilirlik.....	67
4.6. Verilerin Analizi ve Çözümlemesi.....	69
5.BULGULAR.....	70
6.TARTIŞMA	80
7.SONUÇ	94
8.ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	132
ÖZGEÇMİŞ	137

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Online Grooming Sürecinin Aşamaları.....	61
Tablo 4.1. Katılımcıların Özellikleri.....	64
Tablo 5.1. Temalar.....	69

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanlık, var olduğu andan itibaren dünyanın gelişiminde etkin bir rol oynamıştır. Her yeni gelişme yeni bir çağın başlamasına, başlayan her yeni çağ yeni devletlere ve yeni icatlara zemin oluşturmıştır. O icatlardan biri de hiç şüphesiz internet ve teknolojidir. İnternet 1950’li yıllarda bilgisayarların insan yaşamına dahil olması ile tarih sahnesinde yerini almıştır. Teknolojinin, var olmaya başladığı ilk günden bu yana, insan hayatını birçok noktada etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Ardından çok hızlı bir gelişim göstererek tabletler, telefonlar gibi cihazlar ile insan yaşamının vazgeçilmezi haline gelmiştir (Akyürek, 2020) Bu durum, TÜİK verilerine de yansımış bulunmaktadır. Öyle ki 2020 TÜİK verilerine göre internet kullanımı %79,0’a ulaşmış olup bu sayının 2019 yılında %75,3 olduğu raporlanmıştır. Hanelerin evde internete erişim oranları incelendiğinde ise bu oran %90,7 ‘ye ulaşmış olup bir önceki yıla göre %2,4’lük bir artış göstermiştir (TÜİK, 2020). Benzer bir durumun Avrupa ve Asya ülkeleri için de geçerli olduğu görülmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı rapora göre dünya nüfusu 7,524 milyar olarak kaydedilmiştir. Bu nüfusun 3,819 milyonu (%54) internet kullanıcısı ve internet kullanıcılarının 3,028 milyonu (%51) ise sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmüştür. İnternet ve sosyal medya kullanım oranlarının artışı göz önüne alındığında ise yine benzer bir tablo ile karşılaşılmıştır. Yayımlanan rapora göre 2015 yılı Ocak ayından bu yana internet kullanan kişi sayısında %10 büyümeye (354 milyon), aktif sosyal medya kullanan kişi sayısında %21 büyümeye (482 milyon) kaydedilmiştir. Bu durumu kıtalar bazında incelediğimizde en yaygın internet kullanımının %88 ile Kuzey Afrika’da en az ise %29 ile Afrika kıtasında olduğu söylenebilir (GSB, 2017)

İnternet ve teknoloji kullanımı; iletişimin hızlı ve kolay hale gelmesi, bilgi ve eğitimin erişilebilirliği, sosyalleşme ve eğlence ihtiyacının karşılanması gibi avantajlarının yanı sıra siber zorbalık, oyun bağımlılığı, sanal kumar bağımlılığı, internet ve telefon bağımlılığı gibi bazı dezavantajları da içinde barındırmaktadır (Akbulut, 2013; Cömert ve Kayıran, 2010; Çömlekçi ve Başok, 2019; Ektiricioğlu vd., 2020; Sağar ve Özçelik, 2022; Traş, 2020). Teknoloji ve internetin insan yaşamına sağladığı kolaylıklar ve getirdiği avantajların yukarıda belirtilen artışın önemli nedenlerinden biri olabileceği düşünülmektedir. Fakat, teknolojinin gelişmişlik düzeyi ve bunun insanlara ve bilgilere

erişim kolaylığı sağlaması siber zorbalık, telefon ve oyun bağımlılığı, sanal kumar bağımlılığı, çevrimiçi cinsel istismar gibi birçok olumsuz duruma da zemin hazırlamıştır (Aktepe, 2013; Bayrak, 2022; Dağlı ve Yüyen, 2022; Göymen ve Tuncay, 2019; Haylı, 2023). Bununla birlikte şiddetin hayatın her alanında hızla yaygınlaştığı dünyada internet ve sanal mecralara da şiddet olguları sıçramıştır (Dikmen vd., 2022). Son yıllarda pandeminin de etkisiyle beraber hızla yayıldığı görölen bir tehlike daha bulunmaktadır: Çevrimiçi Cinsel İstismar. Son 2 yıldır hem Türkiye’de hem dünyada varlığını sürdüren pandemi insanları evde kalmaya zorlamıştır (Çerçi vd., 2020). Bu durum, başta oyun alanlarından ve arkadaşlarından uzak kalan çocuklar olmak üzere herkesin internet ile geçirdiği süreyi artırmıştır (Neriman vd., 2020). Bu artışın sonucunda ise çevrimiçi istismar vakalarında artış kaçınılmaz olmuştur (Baltacı vd., 2021). Bu sorunun üstesinden gelebilmek ve internetin faydalarından yararlanırken risklerini azaltabilmek için yapılacak psikolojik, sosyal ve hukuki çalışmalar hayati önem taşımaktadır (Öztürk, 2021; Yıldırım vd., 2020; Yılmaz ve Güney, 2021). Gitgide artan çevrimiçi cinsel istismar olgusuna yönelik bilinç ve farkındalığın kazanılması, çözüm önerilerinin bulunması ve çözüm önerilerinin uygulanabilmesi için tüm paydaşların birlikte hareket edebilmesi bu konuya gereken önemin verilmesiyle yakından ilişkilidir.

Bilgilere ve kişilere erişim kolaylığı şiddet ile birleşmiş, gerçek hayatta karşılaşılan taciz, istismar, zorbalık gibi birçok travmatik yaşantının sosyal mecralara taşınmasına yol açmıştır. Çocukların ve gençlerin internet ve sosyal medya araçlarını en sık ve yoğun kullanan grup olmaları nedeniyle sosyal medyanın barındırdığı yukarıda sayılan risk ve tehlikelerle daha fazla karşılaştıkları varsayılmaktadır (Kaşıkçı vd., 2014) Nitekim, sonuçlar da bu tehlikeyi gözler önüne sermektedir. Kaşıkçı ve diğerlerinin (2014), EU Kids Online çalışma grubu tarafından tasarlanan ve araştırmacılar tarafından uygulanan anket aracılığı ile elde ettikleri verilerde; sosyal medyada cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü belirten çocukların oranı Türkiye’de %11 iken Avrupa’da %15,5’tir. Araştırmada incelenen bir başka durum ise cinsel içerikli mesaj alma durumudur. Araştırmaya katılan çocukların %12’si cinsel içerikli mesajlar aldığını belirtmiş olup bu veriler Avrupa ve Türkiye için benzer sonuçlar taşımaktadır. Aynı araştırmada araştırmaya katılan katılımcılardan bazılarının sorulara yanıt vermediği de raporlanmıştır.

2021 yılı itibari ile TÜİK Nüfus verileri incelendiğinde ise Türkiye nüfusu 84 milyon 680 bin 273 olarak raporlanmıştır. Bu sayının 22 milyon 738 bin 300'ünü çocuklar oluşturmaktadır (TÜİK, 2021). İnternet kullanıcılarının sayısı ve bu sayı içinde bulunan çocuk ve genç nüfusun oranı düşünüldüğünde internetin barındırdığı risk ve tehlikelerden en çok zararı gören kesimin çocuklar ve gençler olabilir

Ergenler, gelişim dönemleri itibari ile akran gruplarına dahil olma ve aidiyet ihtiyacı içerisindeyler. Zaman zaman bu ihtiyacı karşılayabilmek ve akran grubunun beğenisini kazanabilmek, aynı zamanda ebeveynlerine “onlara ihtiyacı olmadığını” kanıtlayabilme gayesi ile riskli birtakım davranışlarda bulunmaktan çekinmezler (Ektiricioğlu, vd. 2020; Üstündağ, 2022) Bu riskli davranışlardan bir tanesi de uygunsuz cinsel içerikli davranışlarda bulunmaktır. Ergenler, kendilerini kanıtlayabilmek ve akranlarının beğenisi uğruna bazen de zorbalığa uğramaktan kaçınmak için cinsel içerikli fotoğraf gönderme, cinsel içerikli mesajlaşmalarda bulunma (sexting) hatta cinsel ilişki yaşamayı göze alabilmektedirler (Ergün ve Ziyalar, 2022). Bu noktada, ergenler için partnerlerinin kendilerinden yaşça büyük kişiler olması ilişki (aidiyet) hissinin sağlanabilirliği açısından bir motivasyon kaynağı olduğu düşünülebilir (Bacıoğlu, 2022). Çocuklarda ise süreç daha farklı gelişir. Çocuklar, bilişsel gelişim dönemleri gereği ergen ve yetişkinlerde bulunan soyut düşünme, varsayımsal düşünme ve mantıklı düşünme becerisine sahip değillerdir (Bayar, 2023). Bu durum, onların, kendilerinden istenilen bir olgunun doğru mu yanlış mı olduğunu düşünememelerine sebep olur (Kol, 2011). Özetle, iki grubun davranışlarının altında farklı dinamikler yatıyor olsa da onları bekleyen tehlikeler benzerdir.

Çevrimiçi cinsel istismar gibi mahremiyeti ve çocukların güvenliğini tehdit eden bir duruma karşılık başta ebeveynler ve çocuklar olmak üzere ruh sağlığı uzmanları, okul psikolojik danışmanları, öğretmenler, doktorlar gibi çocuklar ile çalışan bireylerin ortak hareket etmeleri elzemdir. Teknolojiyi ve interneti insan yaşamından çıkartmak mümkün değildir fakat onun zararlarından korunabilmek ve onu güvenli bir şekilde kullanabilmek mümkündür. Bu noktada, çevrimiçi cinsel istismar yalnızca hukuki ve kolluk kuvvetleri aracılığı ile çözüme kavuşacak bir problem değil aynı zamanda olayın psikolojik ve sosyal boyutunun da devreye girmesi gereken mühim bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Çocuk ve ergenlerde karşılaşılan davranış problemleri arasında sosyal medya kullanımına bağlı olarak çevrimiçi istismar vakalarının da yer alacağı düşünülmektedir (Bacıoğlu, 2022; Toraman ve Ökkeş, 2022; Ünlü vd., 2020).

Güncelliğini koruyan bu konu hakkında daha detaylı bilgiye erişilebilmesi, çocuk ve ergenlerin çevrimiçi istismara sürüklenme sebepleri ve çocuk/ergenlerde gözlenen davranış değişiklikleri hakkında yeterli farkındalık seviyesine ulaşılabilmesi ve bu sayede okul psikolojik danışmanlarına bu vakalar ile çalışırken kullanabilecekleri yol haritasının oluşturulması, çevrimiçi cinsel istismara karşı alınabilecek önlemlerin oluşturulabilmesi için bu çalışmaya gerek duyulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Son zamanlarda teknolojiye ve sosyal medya kullanımına paralel olarak dijital istismarda ve bundan mağdur olan çocuk/ergen sayısında dikkat çeken bir artış gözlenmektedir. Dijital istismarın da kendi içinde sharenting, online grooming, internet child shaming ve sexting gibi türleri bulunmaktadır (Ateş ve Ateş, 2020; Balcıoğlu ve Türk, 2021; Çalışkan, 2019). Online grooming, bir yetişkinin kendisini çocuğun/ergenin yaşıtı, hemcinsi olarak tanıtmayı ve bu sayede çocuğun güvenini kazanarak onu sanal ortamda istismar etmesini içeren türü ifade etmektedir (Çalışkan, 2019). Grooming, literatürde yeni yer bulmaya başlamıştır. Burada çocuk/ergen, güven ilişkisi içerisinde bulunduğu bir yetişkin tarafından fiziksel, sosyal, cinsel ve ekonomik olarak istismara uğramaktadır (Çıkman vd., 2017). Dünyada ortalama 18 yaşın altında 8500 çocuğun her sene online groominga maruz kaldığı tespit edilmiştir (EU KIDS Online, 2017). Mağdur çocuklar yalnızca sohbet odaları aracılığıyla değil erişilebilir oldukları blog, alışveriş siteleri ve diğer sosyal ağlarda da grooming davranışına maruz kalma riski taşımaktadırlar (Kierkegaard, 2008). Bu durumun son zamanlarda artış göstermesi ve daha fazla gündeme gelmesiyle birlikte (Çalışkan, 2019; EU KIDS Online, 2017) online grooming hakkında araştırma yapılması elzem hale gelmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı;

- 1) Online istismara maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenlerini, faillerin çocuklarla iletişime geçiş şekillerini ve çocuk ve ergenlerin istismar sürecini nasıl anlamlandırdıklarını katılımcının kendi deneyimsel perspektifinden incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dijital istismar türlerinden biri olan online grooming, bir yetişkinin kendisini çocuğun yaşıtı, hemcinsi olarak tanıtmayı ve bu sayede çocuğun güvenini kazanarak onu sanal

ortamda istismar etmesini içeren bir istismar türüdür (Açar, 2017). Online grooming, dijital bir istismar türü olarak literatürde yeni yer bulmaya başlamıştır. Online groomingde çocuk, güven ilişkisi içerisinde bulunduğu bir yetişkin tarafından fiziksel, sosyal, cinsel ve ekonomik olarak istismara uğramaktadır (Çıkman vd., 2017). Online groomingin yaygınlığına dair yapılan araştırmalar incelendiğinde Türkiye'de ve Avrupa'da benzer sonuçlara rastlandığı görülmüştür. 2005 yılında tahminen bir milyondan fazla çocuğun çevrimiçi istismar mağduru olduğu bu sayının her yıl en az 50.000 arttığı ve bu çocukların %70'inden fazlasının 10 yaş ve altı çocuklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (EU Kıds Online, 2017). Başka bir çalışmada ise mağdurların en çok 13-15 yaş arasındaki çocuklar olduğu ve online grooming mağdurlarının %75 oranında kız, online grooming faillerin ise %90 oranında erkekler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Davidson, 2010). Yapılan başka bir araştırmada ise "Swetie" adıyla tanıtılan Filipinli bir çocuğa 10 hafta içerisinde binden fazla kişinin cinsel görüntüleri karşılığında para teklifinde bulunduğu saptanmıştır (Açar, 2017). ABD'de 10-17 yaş aralığında bulunan çocukların %13'ünün istenmeyen cinsel mesaj istekleri aldığı belirlenmiştir (Davidson, 2010). Çevrimiçi cinsel istismar mağduru 97 çocuk ile yapılan araştırmada çocukların %45'inin grooming davranışına maruz kaldıkları saptanmıştır. Başka bir çalışma ise 10 çevrimiçi istismar mağduru çocuk ile yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda da 10 mağdurdan 8'inin faili tanıdığı sonucuna ulaşılmıştır (Craven vd., 2007).

Dünyada ortalama 18 yaşın altında 8500 çocuğun her sene online grooming'e maruz kaldığı tespit edilmiştir (Çıkman vd., 2017) Mağdur çocuklar yalnızca sohbet odaları aracılığıyla değil erişilebilir oldukları blog, alışveriş siteleri ve diğer sosyal ağlarda da grooming davranışına maruz kalabilmektedir (Kierkegaard, 2008). Yapılan bu araştırmalarla birlikte grooming davranışına yönelik yapılan çalışma sayısının dünya literatüründe de Türkiye'de de oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu olgunun nadiren ve gizli kapılar ardında konuşulan konular arasında olması grooming davranışına maruz kalan mağdurların utanç, şüphe, suçluluk gibi duygularının artmasına ve (Berson, 2003) cesaretlerinin kırılmasına neden olmakta; grooming davranışının ifşalanmasını (O'Connell, 2001) ve grooming davranışına yönelik önlemlerin alınmasını zorlaştırmaktadır (Dorasamy vd., 2018). Grooming davranışının önlenmesi için çocukların inanma nedenlerinin ve faillerin iletişim şekillerinin araştırılması ve bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle de çocukların/ergenlerin deneyimlerine ihtiyaç

duyulmaktadır. Aynı zamanda araştırılması planlanan çalışma içeriği itibariyle Türkiye literatüründe bir ilk olduğu düşünülmektedir.

Yapılan çalışma başta çocuk/ergenlere olmak üzere ebeveynlere ve okul psikolojik danışmanlarına da yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde çocuk ve ergenlerin internetin barındırdığı riskler ve tehlikeler hakkında yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Alçay, 2019; Düşünceli ve Demirel, 2023; Şehidoğlu, 2014). Bu bağlamda yapılan çalışmanın çocuk ve ergenlerin; sık vakit geçirdikleri sosyal mecralara, bu mecralarda tanıştıkları ve iletişim kurdukları yabancılara, o yabancılardan kullandıkları iletişim kalıplarına ve sergiledikleri davranışların dinamiklerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeyini arttırmaları ve online grooming'e karşı korunma yöntemlerini öğrenmeleri beklenmektedir.

Çalışmanın bir diğer paydaşını ebeveynler oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın ebeveynler için de yararlı olacağı varsayılmaktadır. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımı hakkında yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmadıkları (Tokel vd., 2013); çocuklarını "yemek yedirebilmek" , "istediklerini yaptırabilmek" gibi amaçlarla çok fazla internet ve sosyal medyaya maruz bırakabildikleri görülmüştür (Bostancı ve Çakır, 2022). Bunun yanı sıra son yıllarda popülerliği artan bir kavram daha ortaya çıkmıştır: Blogger Anneler (Dönmez ve Dolgun, 2019). Sharenting (paylaşan anababalık), ebeveynlerin çocukların günlük yaşamına dair içerikleri sosyal medya hesapları üzerinden paylaşmasını ifade eden bir kavramdır (Burç, 2015). Alan yazında bulunan çalışmalar ebeveynlerin yukarıda belirtildiği gibi sebeplerle çocuklarına ait bilgileri ve fotoğrafları paylaşıyor olmasının sonucu olarak çocukların çevrimiçi cinsel istismar karşısında savunmasız kalabildiğini göstermiştir (Baştamur vd., 2020; Çimke vd., 2018; Erişir ve Erişir, 2018). Bu bağlamda, yapılan bu çalışmanın ebeveynlerin; çevrimiçi riskler, çevrimiçi cinsel istismar ve sosyal medya paylaşımlarına yönelik farkındalıklarını arttırması, korunma yöntemleri geliştirebilmesi ve çevrimiçi cinsel istismara maruz kalınması durumunda yapılabileceklerle ilişkin yol gösterici bir nitelik taşıması beklenmektedir. Bu da bu araştırmanın sadece online groominge değil ayrıca sharenting gibi diğer dijital istismar türlerine de faydalı olacağını düşündürmektedir.

Çocuk ve ergenler ile temas halinde bulunan bir diğer grup okul psikolojik danışmanlarıdır. Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının çevrimiçi cinsel istismar

vakalarında belirtileri erken fark etmeleri ve yapacakları müdahaleler kritik önem taşıdığı göz ardı edilmemelidir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Alan yazında okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarına dair farkındalıkları ve çalışma yeterlilikleri incelendiğinde öğretmenler, idareciler ve okul psikolojik danışmanlarının istismara yönelik tanıma ve bildirme oranlarının yeterli görülmediği sonucuna ulaşılmıştır (Doğan ve Bayar, 2018). Okul psikolojik danışmanlarının istismar denildiğinde çoğunlukla cinsel istismarı düşündüğü bu durumun diğer istismar türleri ile çevrimiçi cinsel istismara karşı duyarlılığın ve hassasiyetin de gereken düzeyde olmadığını, bunun yanı sıra okullarda yapılan önleyici çalışmaların da sınırlı kaldığını göstermektedir (Akgül, 2015; Koçtürk, 2018; Uçar vd., 2020). Öte yandan, istismar ile ilgili doğru bilinen istismara yönelik yalnızca sağlam kanıt olduğunda suç olduğu gibi yanlış inançların okul psikolojik danışmanları arasında da varlığını halen göstermesi bu konuya dair hassasiyeti azaltan başka bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksel ve Irmak, 2015). Bu bağlamda, yapılan bu çalışmanın okul psikolojik danışmanlarının çevrimiçi cinsel istismara yönelik farkındalıklarını arttırması beklenmekte ve okullarda yapılacak olan önleyici çalışmaların kapsamına çevrimiçi cinsel istismarın da eklenmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

- Bu çalışmada katılımcılar 12-18 yaş arası çevrimiçi istismara maruz kalmış çocuk ve ergenler olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, katılımcılara daha detaylı veri sağlayabilecek ancak çocuk ve ergenin travmatize olabileceği sorular yöneltilmemiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler oluşturulan sorular bağlamında sınırlı kalmıştır.
- Çalışma süresince katılımcıların toplumsal normlar ve konunun zor ve travmatik izler bırakabilecek etkiye sahip olması gibi nedenlerle cevaplarını sınırlandırdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda cevaplar katılımcıların ifade ettiği ile sınırlı kalmıştır.
- Türkiye’de çevrimiçi cinsel istismar olgusunun henüz yeterli seviyede tanınmaması ve farkındalık seviyesinin düşük olması çocuk/ergenlerin maruz kaldıkları yaşantıyı normalleştirmelerine neden olarak çevrimiçi istismara maruz kalan çocuk ve ergenlere ulaşılmasını zorlaştırmıştır.

- Mevcut toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle erkek katılımcılara ulaşamadığı düşünülmektedir.
- Mevcut literatürde çevrimiçi cinsel istismar ve online groomingi açıklamaya yönelik kuram/model bulunmaması nedeniyle olgu kuramsal bir alt yapıya dayandırılmamıştır.

1.5. Tanımlar

Çocuk: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaşını doldurmamış her birey çocuk kabul edilmektedir.

Ergen: Gelişim dönemi itibari ile fiziksel, psikolojik, biyolojik ve duygusal açıdan birçok değişimin yaşandığı, 12-24 yaş aralığında bulunan bireyleri ifade etmektedir (Şahin ve Özçelik, 2016).

Online (çevrimiçi) istismar: Çevrimiçi istismar, bir yetişkinin cinsel tatmin sağlama amacıyla bir çocuktan cinsel içerikli fotoğraf ve konuşma talep etmesi, bu materyalleri görüntülemesini, toplamasını ve dağıtma eylemlerini ifade etmektedir (Özçalık ve Atakoğlu, 2021)

Online grooming: Sosyal medya platformlarında bir yetişkinin güven kazanma amacıyla kendini olduğundan daha küçük ve özelliklerini daha farklı tanıtarak bir çocuğu sanal veya gerçek dünyada istismar etmesini ifade etmektedir (Bükre vd., 2017)

Sexting (Cinsel içerikli mesajlaşma): Bireylerin sanal dünyada birbirlerine cinsel içerikli mesaj veya fotoğraf gönderimini ifade etmektedir (Ergül ve Ziyalar, 2022)

Sharenting: Ebeveynler tarafından sanal dünyada ideal ebeveyn, modern anne/baba olma gibi dinamiklerle çocuklarının gündelik yaşamına dair bilgi ve fotoğraflardan özel bilgi ve fotoğraflara varacak şekilde yapılan paylaşımları ifade etmektedir (Siibak ve Traks, 2019).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Teknoloji ve İnternetin Gelişimi

Bilme, tanıma ve tanınma ihtiyacı insanoğlunun en büyük zaaflarından biridir. Öyle ki bu zaaf büyük gelişmelerin kapısını aralamıştır. Bilme ve tanıma ihtiyacına cevap verebilmek için insan birçok yol ve yöntemle başvurmuştur. İlk insanlarla birlikte

öncelikle mağara duvarlarına resimler çizmiş, ardından yazıyı icat etmiş, son olarak da teknolojiyi ve interneti geliştirmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl da bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik sınırsız bir imkân sunmaktadır (Güngör, 2021). Özellikle gelişen teknoloji ile insanların duygu ve düşüncelerini rahatça paylaşabildiği, diğerlerinin duygu ve düşünce dünyalarına hızlı bir şekilde ulaşabildiği sosyal medya ve sanal ortamlar ön plana çıkmaktadır. (Soylu vd.,2021).

Dünyada tek tık ile paylaşarak var olabilme, aynı zamanda dünyanın bir ucundaki insanların hayatlarına erişebilme kolaylığı sunan teknolojinin geçmişine doğru bir yolculuğa çıktığımızda tarih 1950’li yılları işaret etmektedir. Başlangıçta Internet, aslında 1950’li yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri’nin Savunma Bakanlığı’ndaki kurum bilgisayarlarının birbirine bağlanabilmesi için geliştirilmiş olup oldukça ilkel bir kullanıma sahiptir. Şimdi ise iletişim teknolojilerinin en hızlı gelişim gösteren ve en yaygın aracı haline gelmiştir. Ona bu niteliği kazandıran unsurlar arasında; iletişim kolaylığı, bilgiye erişim kolaylığı, kendini ifade edebilme imkânı sunması sıralanabilir. Hatta bireylerin nasıl diyet, egzersiz yapacağı ne yiyeceği ne giyeceği, nasıl öğreneceği, öğreteceği ve ilişkileri nasıl deneyimleyeceğine kadar her şeye hızla nüfuz etmiştir (Chalfen, 2009). Fakat, bunların yanı sıra son yıllarda özellikle sosyalleşme aracı olarak internetin sıklıkla kullanıldığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. İnternet Kullanım İstatistikleri

Başlangıçta teknoloji kullanımı, ilkel amacına paralel bir seyir göstererek oldukça az iken zaman içerisinde faydalarının artması ve çeşitlenmesi ile hızlı bir yükseliş yaşamıştır. İnternet ve teknoloji kullanımındaki bu artış toplumu etkilemekle kalmamış aynı zamanda araştırma sonuçlarına da yansımıştır. Avrupa İnternet Kullanım İstatistikleri Facebook Aboneleri ve Nüfus İstatistikleri’ne göre dünyada 2 095 006 005, Türkiye’de ise 35 000 000 kişi internete erişim sağlamaktadır (Europe Internet Usage Stats Facebook Subscribers and Population Statistics, 2011). Türkiye’deki kullanımın nüfusa oranı ise %44,4 olarak hesaplanmıştır. Aynı araştırmada Türkiye’nin, kullanıcı sayısı açısından Avrupa’da 5., dünyada ise 14. olduğu görülmektedir. Ayas ve Horzum’un araştırmasına göre (2012), 2009 verilerine göre dünya nüfusunun %23,8’i, Avrupa’nın %48,9’u ve Türkiye’nin %35’i internet kullanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2019 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasında yer alan verilere göre 16-74 yaş grubunda internet kullanımı 2018 yılında %72,9 iken

bu oran 2019 yılında %75,3'e çıkmıştır. 16-24 yaş aralığına bakıldığında ise 2019 yılı için bu oranın %90'ın üzerinde olduğu görülmüştür. 30 Aralık 2020 tarihinde yayınlanan We Are Social ve Hootsuite'in ortak çalışmasının ürünü "Dijital in 2020" raporunda Dünya İnternet kullanım istatistiklerine göre; dünya nüfusunun %59'u olan yaklaşık 4,54 milyar internet kullanıcısının %22'si 0-12 yaş grubu, %19'u 13-24 yaş grubu, %29'u 25-44 yaş grubu, %21'i 45-64 yaş grubu, %9'u ise 64 ve üzeri yaş grubudur. Dikkat çeken bir başka araştırma sonucuna göre 2020 yılı toplam nüfusa kıyasla internet kullanma ortalaması dünyada %59 iken, 2021 yılında %59,5'e yükselmiştir. Aynı araştırma sonucuna göre Türkiye'de daha büyük bir artış oranı görülmüş ve bu oran 3 puan artarak %74 bandından %77'ye yükselmiştir. 2020'de sosyal medya kullanıcısı dünya ortalaması %49 bandında seyrederken, Türkiye'de bu oranın %64 olduğu gözlenmiştir; 2021'de ise sosyal medya kullanıcısı dünya ortalaması %53,6 sınırına ulaşırken Türkiye'nin oranı %70,8'e yükselmiştir (Kaba ve Doğan, 2022).

Teknoloji ve internetin kullanımlarına paralel olarak sosyal medya kullanımları da artış göstermiştir (TÜİK, 2019). Her bireye fikirlerini, duygularını, bakış açılarını, deneyimlerini çeşitli mesajlar ve görseller aracılığıyla paylaşma imkânı sunan sanal platformlar olarak tanımlanabilecek sosyal medya kullanımının, akademisyenler ve araştırmacılar tarafından "dijital yerliler" olarak adlandırılan çocuk ve ergenleri daha fazla etkisi altına aldığı yadsınamaz bir gerçektir (Özbay, 2021). Nitekim bu durum araştırma sonuçlarına da yansımaktadır. Çocuk ve ergenlerin internet ve sosyal medyaya erişim sağladıkları araçlara yönelik yapılan bir araştırmada katılımcıların internet erişimli olmak üzere %71'i bir bilgisayara, % 38'i cep telefonuna, % 17'si ev telefonuna, % 8'i oyun konsoluna, %19'u kendi yatak odalarında kişisel bilgisayara sahip olduğunu belirtmiştir (Cömert ve Kayıran, 2010).

Chisholm (2006) araştırmasında 8-18 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerin günde ortalama 8 saatini bilgi ve iletişim cihazlarını kullanarak geçirdikleri belirtilmektedir. Berson ve Berson (2003) özellikle 12-18 yaş arasındaki genç kızların %74'ünün zamanının büyük bir kısmını sanal sohbet odalarında ya da e-posta ile mesajlaşarak geçirdiklerini dile getirmektedir. Bilinen ilk sosyal medya platformu 1997'de kurulan ve profil oluşturma, mesajlaşma gibi özellikleri bünyesinde barındıran "sixdegrees.com" platformudur. 2001 yılından sonra kurulan Blackplanet, Asianavenue, Migente, Cyworld vb. sosyal ağ platformlarının ise arkadaşlık kurmak isteyen kullanıcılar için

farklı özellikler sağladığı gözlenmiştir. 2004 ve sonrasında ise MySpace, Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat, Discord gibi günümüzde milyonlarca kişi tarafından kullanılan platformlar ortaya çıkmıştır (Kobak ve Biçer, 2008).

Çerçi ve diğerlerinin (2020) sosyal medya kullanımı ile ilgili yaptıkları araştırmada katılımcıların en sık kullandıkları 4 sosyal medya uygulamasının Twitter, WhatsApp, Instagram ve Tik Tok olduğu belirtilmiştir. Koçyiğit ve Koç (2021) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda da benzer şekilde gençler arasında en fazla kullanılan sosyal medya uygulamalarının ilk üçü Instagram, WhatsApp ve Twitter olarak belirlenmiştir (Koçyiğit ve Koç, 2021). Üstündağ (2022)'nin yaptığı araştırmada da çocuk ve ergenlerin hangi sosyal medya platformunda daha sık vakit geçirdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre dijital yerliler olarak adlandırılan ergenler genellikle Whatsapp, Twitter, Instagram ve Tiktok kullandıkları; bunun yanı sıra kızların en fazla Twitter, erkeklerin en fazla Tiktok sosyal medya uygulamalarını kullandıkları raporlanmıştır (Üstündağ, 2022).

Teknoloji ve internet kullanımının getirdiği birçok avantaj bulunmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin teknoloji kullanımına yönelik algılarının incelendiği bir çalışmada ortaokul öğrencilerinin teknoloji kullanımını yararlı buldukları ve hayata katkı sağladığını ifade ettikleri belirtilmiştir (Atakay, 2021). Teknoloji ve internet kullanımı çocuklara bilgiye kısa sürede ve hızlı erişim imkânı, araç-gereç-materyal erişiminde zorluk çekilen okullarda simülasyon ile öğretim fırsatı da sunabilmektedir. Ek olarak eğitimde proje geliştirme sürecinde teknoloji ve internetin sunduğu kolaylıklardan sıkça yararlanılabilmektedir (Cömert ve Kayıran, 2010). Teknoloji kullanımının sağladığı yararlar eğitimle sınırlı kalmamaktadır. Eğitimin yanı sıra sosyalleşme ve iletişim alanında göz ardı edilemeyecek yararları bulunmaktadır. Teknoloji ve internet aracılığı ile bireyler yakın veya uzak fark etmeksizin iletişim kurabilmekte, yeni arkadaşlıklar geliştirebilmektedirler (Tuncer, 2001). Özellikle de sosyal çevresiyle ve ailesiyle doyurucu ilişkiler geliştiremediğini düşünen çocuk ve ergenlerin kendilerini ifade edebilmeleri için teknoloji ve internetin kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir (Ektiricioğlu vd., 2020). Son olarak, teknoloji ve internet kullanımının çocukların başta eğlence olmak üzere psikolojik ihtiyaçlarına da hitap ettiği belirtilmektedir (Atakay, 2021; Fuster vd., 2012).

Teknoloji ve internetin sağladığı kolaylıklar ve avantajların yanı sıra aşırı kullanımının barındırdığı bazı dezavantajlar ve riskler de bulunmaktadır ve bunlar da göz ardı

edilmemelidir. Teknolojiye ve oyuna bağımlılık, şiddet ve cinsel içerikli sitelere maruz kalma (Çelen vd., 2011), pornografik içeriklere erişim (Özby, 2021), siber zorbalığa maruz kalma (De Moor vd., 2008), sanal ve gerçeklik arasındaki dengenin kaybolması (Güngör, 2021) ve çevrimiçi cinsel istismar (Çoban vd., 2021; Güney, 2020; Güngör, 2021) bu dezavantaj ve riskleri oluşturmaktadır. Bu araştırmada da teknoloji ve internetin zararlarından çocuk istismarına odaklanılacaktır.

2.3. Çocuğa Yönelik İstismar

Çocukların, gelişim düzeyi bakımından yetişkinlerden farklı fiziksel ve zihinsel gelişim seviyesine sahip olmaları (Polat ve Kara, 2023) ve kendi gelişim süreçlerinde bazı zihinsel, psikolojik ve sosyal becerileri yeni yeni kazanıyor olmaları (Tuncer, 2023) art niyetli bireyler tarafından kullanılacakları (Çelen vd., 2011) veya yaşlarına ve gelişimsel özelliklerine uygun olmayan davranışları rahatça gerçekleştirebileceklerini düşündükleri bir alan açmaktadır (Boyd ve Elison, 2007). Bu muamelelerin en sık rastlanılanlarından ve vaka sayısı günden güne artanlardan bir tanesi çocuğa yönelik istismar ve ihmal davranışdır (Tüccar, 2023). Alanda çocuk istismar ve ihmeline yönelik birçok tanım bulunmakla birlikte Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'nin (CDC) tanımı birçok tanımı içine almaktadır. Bu tanıma göre "çocuk istismarı ve ihmali, 0- 17 yaş çocukluk döneminde meydana gelebilecek potansiyel travmatik olaylarla birlikte sağlık ve ruhsal iyilik hali üzerinde uzun dönemli etkileri olabilen önemli bir halk sağlığı sorunu" olarak tanımlanabilir (Toraman, 2022). Çocukların maruz kaldığı istismarın fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik istismar ve ihmal ve teknolojinin etkisi ile ortaya çıkan çevrimiçi cinsel istismar olmak üzere çok farklı tipleri bulunmaktadır

2.4. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, dünya üzerinde en sık rastlanan istismar türlerinden biri olduğu görülmüştür. Alan yazında fiziksel istismara yönelik birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Bir çocuk veya ergenin ebeveyni, öğretmeni veya bakımını üstlenen yetişkin bir tarafından fiziksel sağlığını ve ruh sağlığını olumsuz etkileyecek şekilde kötü muameleye maruz kalması fiziksel istismar olarak tanımlanmıştır (Kim vd., 2021). 18 yaşından küçük çocuğun ebeveyni veya bakımını üstlenen kişi tarafından ruhsal ve fiziksel sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek şekilde fiziksel hasara maruz kalması

ve yaralanmasıdır (Aktay, 2020). Çocuğa elle veya bir nesneyle vurulması, yakılması, itilmesi, sarsılması, bıçaklanması ve ısırılması fiziksel istismarın kapsamına girmektedir (Kaplan vd., 1999).

Amerika Birleşik Devletleri'nde fiziksel istismar görülme sıklığının 5-20/1000 olarak bildirilmiştir (Arthur, 1997). 10 yıl içindeki istismar oranları değerlendirildiği bir araştırmaya göre 1980-1986 yılları arasında fiziksel istismar oranı 3-4/1000 iken, 1993 yılında bu oran 5.7/1000 'e kadar yükselmiştir (Kaplan vd., 1999). Türkiye'de istismar ile ilgili benzer bir çalışma raporuna rastlanmıştır. Olumsuz çocukluk dönemi yaşantılarının incelendiği bir çalışmada Türkiye'de her 2 çocuktan birinin fiziksel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir (Işık, 2023). Fiziksel istismar oranlarının yüksek olmasının en önemli nedeni şiddetin ve dayanın terbiye ve disiplin aracı olarak görülmesi düşünülmektedir (Bilgin vd., 2004; Şimşek vd., 2004). Bu bağlamda çocuklarda fiziksel istismar vakalarıyla daha çok karşılaşmakta ve gözle görülebilir hasarlar meydana geldiği için daha kolay tespit edilebilmektedir (Duran ve Acar, 2023).

Fiziksel istismarın yaygınlığına yönelik yapılan çalışmalardan biri Stoltenborg ve diğerlerine (2015) aittir. Bir meta analiz çalışması olan bu araştırmada fiziksel istismarın dünya çapındaki yaygınlığı incelenmiş olup prevalansı %22,6 olarak bulunmuştur. Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'nde yürütülen bir çalışmada istismar tanısı alan 89 çocuğun 22'sinin fiziksel istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Yaşanan fiziksel istismarın failinin çoğunlukla baba olduğu belirtilmiştir. Ayrıca istismar biçimi incelendiğinde olguların %95'inde tokat atarak cezalandırma vakası, %17,9'unun ise araç olmaksızın ağır dövme şeklinde meydana geldiği tespit edilmiştir (Koç vd., 2012).

2.5. Duygusal İstismar

Dünya çapında tespiti en zor fakat yaygınlığı fazla olan, farkındalığın ve bilincin de bir o kadar az olduğu duygusal istismar; 1983 yılında yapılan Uluslararası Duygusal İstismar toplantısında "18 yaşından küçük çocuk ve gençlerin ruhen kötüye kullanılması, yapılması zorunlu olan ancak ihmal edilen ve yapılmayan toplumsal ve bilimsel standartlara göre ruh sağlığına ciddi zararları olduğu belirlenen davranışlar" olarak tanımlanmıştır (Gabriano, 1986). Bu davranışlar; çocuğun bilişsel, duygusal veya fiziksel gelişimine kısa ve uzun vadede zarar veren yok sayma, görmezden gelme, sevgi ve saygı ihtiyacından mahrum bırakma, ilgisiz soğuk veya tam aksine baskıcı olma;

sosyal, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamama veya karşılanmasına engel olma gibi davranışları içermektedir. Kısacası duygusal istismar, çocuğa doğrudan değerli olmadığının ve sevilmediğinin mesajını barındırmaktadır (Tüccar, 2023).

2010 yılında UNICEF tarafından Türkiye’de yürütölen çalışmanın bulgularının sunulduğu raporda 7-14 yaş aralığındaki kız çocuklarının en çok arkadaş, öğretmen ve ebeveynleri tarafından duygusal istismara maruz kaldığı ifade edilmiştir. Erkek çocuklarının ise benzer şekilde daha çok arkadaşları, öğretmenleri ve babaları tarafından duygusal istismara maruz bırakılmakta oldukları gözlenmiştir. Ek olarak bu raporda hakaret etmek, alay etmek, lakap takmak, tehdit etmek, baskı kurmak, bağırmak, küçük düşürmek ve başkalarıyla kıyaslamak en çok vurgulanan istismar türleri arasında yerini almıştır (UNİCEF, 2010).

Duygusal istismarın, tahmin edilenden ve tespit edilenden çok daha yaygın olduğu düşünülmektedir. Fakat fiziksel istismar gibi gözle görölebilen belirtilerinin bulunmaması ve duygusal istismar kapsamındaki bazı davranışların disiplin ve terbiye aracı olarak görölmesi, Türkiye’deki geleneksel eğitim ve aile yapısı anlayışları gibi faktörler duygusal istismarın yaygınlığını ve etki alanının tespitini zorlaştırmaktadır (Başkak, 2023; Duran ve Açar, 2023)

2.6. Ekonomik istismar

Ekonomik istismar; çocukların ve gençlerin fizyolojik, psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek, haklarını ihlal edici işlerde ücretsiz veya düşük ücretle çalışması veya çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır (Kufacı ve Altay, 2022). Çocukların ağır işlerde çalıştırılması çocuğun fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimini zedelemektedir. Sokak çocuklarının, sosyoekonomik ve eğitim seviyesi düşük ailelerden gelen çocukların ekonomik istismara uğrama riskinin daha fazla olduğu gözlenmiştir (Aydın, 2019). Bununla birlikte mülteci konumunda bulunan ailelerden gelen ocuk ve gençlerin fiziksel ve duygusal istismarla birlikte ekonomik istismara maruz kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Erbil, 2023).

Türkiye’de ocuk işçiliği incelendiğinde TÜİK ocuk İşücü Anketi sonuçlarına göre 5-17 yaş grubunda çalışan ocuk sayısı 720 bin olarak belirlenmiştir. Bu sayının %70.6’sını erkek çocuklar, %24.3’ünü kız çocukları oluştırmaktadır (TÜİK, 2019). Dünya genelinde ocuk işçiliğinin yaygınlığı incelendiğinde 5-17 yaş grubunda çalışan

çocuklardan 79 milyonu çok tehlikeli kategorisinde olmak üzere toplamda 160 milyon çocuğun çalıştığı tespit edilmiştir (UNICEF, 2021).

Çocuk işçiliği en temelde bir çocuk hakları ihhalidir (Kufacı ve Altay, 2022). Fiziksel, psikososyal ve toplumsal birçok zararlı etkisi bulunmaktadır. Çocukların çalışma esnasında tehlikeli makine ve aletleri kullanıyor olmaları, aşırı veya yetersiz suya maruz kalmaları, zirai ilaçlarla temas etmeleri, uzun süre gürültüye maruz kalmaları (Posso, 2018) gibi durumlar çocukların yetersiz beslenmelerine, bulaşıcı hastalıklara ve enfeksiyona yakalanmalarına neden olabilmektedir (Monsour vd., 2013). Bu durumlar çocukların fiziksel sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir.

Çocukların çalıştıkları saatler çoğunlukla eğitim-öğretimin sürdüğü saatlere denk gelmektedir. Bu nedenle eğitimlerinden geri kalabilmekte ve sıklıkla okul terkine başvurabilmektedirler (Gamlin vd., 2015). Bununla birlikte oyun oynamak, dinlenmek ve sosyalleşmek için yeterli vakti bulamayan çocukların zaman içerisinde düşük özgüven ve benlik saygısı, kaygı ve umutsuzluk yaşadıkları belirlenmiştir (Meyer vd., 2020). Çocuk işçiliği ve ruh sağlığı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada 10-14 yaşlarında çalışmaya başlayan yetişkinlerin yetişkinlikte depresyon tanısı alma oranlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aransiola ve Justus, 2018).

Son olarak, çocuk işçiliğinin toplumsal alanda da olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Ailesinin ekonomik sorumluluğunu üstlenen çocuklarda, eğitimden yoksun kalmalarının da etkisiyle şiddet ve öfke problemlerinin görüldüğü söylenebilir (Aydın vd., 2017). Ucuz iş gücü olarak görülmeleri çocuk işçilere olan talebi de arttırmaktadır. Bu durum hem çocukların sömürülmesini hem de toplumdaki işsizliği ve yoksulluğu da arttırmaktadır. (Efe ve Uluoğlu, 2015). Ek olarak eğitim hayatından uzak kalan çocuklarda alkol ve madde bağımlılığı ve uyum problemleri de görülmektedir (Akça ve Yıldız, 2016).

2.7. İhmal

İstismar vakaları çok sık karşılaşılan vakalar olmakla birlikte çocuklar üzerinde en az istismar kadar ağır psikolojik ve fiziksel etkileri olan kimi zaman ölüm ile sonuçlanabilen bir diğer şiddet türü ise ihmaldir (Karateke ve Gündüz, 2022). İhmal; ebeveyn veya temel bakım veren kişi veya kişilerin çocuğun eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve güvenli ortamın sağlanması gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1999). İhmalin Türkiye’de ve Dünya’da yaygınlığı

incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde %75,3 oranında ihmalin en büyük istismar türü olarak yer aldığı görülmüştür (Rebbe, 2018). Koyuncuoğlu ve Koyuncuoğlu'nun (2023) yürüttüğü çalışmada da her yıl 4 milyondan fazla çocuğun ihmal veya istismara maruz kaldığı ifade edilmiştir.

İhmale maruz kalan çocuklarda yaralanma, zehirlenme, sık sık hastalanma, hastalıkların önemsenmemesi sonucunda yetersiz tedavi sorunları görülebilmektedir. İhmal ve etkileri üzerine yapılan araştırma sonuçlarına göre, bir yıl içerisinde yaşanan çocuk ölümlerinin yaklaşık %50'si çocuk ihmalden kaynaklandığı belirtilmiştir (Dubowitz, vd., 2000). Çocuk ihmal ve istismarı birbirinden ayıran en önemli çizgi ihmalin çok daha soyut bir biçimde ilerlemesidir (Özpolat, 2023).

2.8. Cinsel İstismar

2.8.1. Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından dünyada tespit edilmesi ve sonuçları açısından da büyük zararlara yol açması bakımından en ön plana çıkan istismar türü kabul edilen cinsel istismar; 18 yaşından küçük çocuk veya ergenin, bir yetişkin tarafından cinsel tatmin sağlamak amacıyla cinsel ilişkiye zorlanması olarak tanımlanmıştır (Green, 1993). Bir başka tanımda ise fiziksel, sosyal, biyolojik, psikolojik ve cinsel gelişimi göz önünde bulundurulduğunda henüz yetişkin seviyesine ulaşamamış çocukların yetişkinler tarafından cinsel haz objesi olarak görülüp haz amacı ile kullanılması çocuğun cinsel istismarını oluşturmaktadır (Guyon vd., 2023). NCCAN (1991) (Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi'nin) tanımında da "Çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin cinsel tatmini için kullanılmışsa, çocuğun cinsel olarak istismarı olarak kabul edilir." ifadesi yer almaktadır (Bayraktar, 2009). Bu tanımda dikkat çeken bir diğer nokta ise şudur; cinsel istismar diğer bir çocuk tarafından eğer bu çocuğun diğeri üzerinde belirgin bir gücü veya kontrolü söz konusuysa veya bariz bir yaş farkı varsa burada cinsel istismardan bahsedilebilir." ifadesi yer almaktadır (Kır, 2013). Alpaslan (2014) yürüttüğü çalışmasında en az 5 yaş fark olması durumunda cinsel istismar kapsamında değerlendirileceğini ifade etmiştir.

2.8.2. Cinsel İstismar Yaygınlığı

Dünyada her yedi çocuktan biri çocuk istismarı veya ihmaline maruz kalmaktadır. Cinsiyet göz önünde bulundurulduğunda ise her dört kızdan biri ve her 13 erkekten biri

cinsel istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca 20 yaşın altındaki 120 milyon kız ve genç kadının hayatlarının bir döneminde cinsel istismara maruz kaldığı belirtilmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismarın %91'i çocuğun ailesi veya aile yakını tarafından gerçekleşmektedir (Bayraktar, 2009; Poland, 2001).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nın raporlarına göre Avrupa'da her beş çocuktan biri cinsel istismara uğrarken, çocukları pornografi malzemesi yapan yayınların bulunduğu internet sağlayıcıları verilerine bakıldığında ise ABD %51 oranla başta olmak üzere onu %14, 9'la Rusya, % 11,7'le Japonya, %8,8'le İspanya, % 3,6'yla Tayland, % 2,1'le de Güney Kore takip etmektedir. Ayrıca dünya üzerinde yaklaşık 150 milyon kız ve 73 milyon erkek çocuğun cinsel şiddete maruz kaldığı düşünülmektedir (Bahar vd., 2009)

Dünya Sağlık Örgütünün 2017 yılında yayınladığı bir çalışmanın raporuna göre dünyada 15-19 yaş aralığında bulunan yaklaşık 15 milyon kız çocuğunun hayatlarının bir döneminde cinsel ilişkiye veya başka bir cinsel eyleme zorlandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 28 ülkede cinsel ilişkiye zorlanan kız çocuklarının ortalama %90'ının olayın failini tanıdıkları gözlenmiştir. Ergin yaşlardaki erkeklere yönelik cinsel taciz ve istismarın faillerinin ise sıklıkla arkadaşlar veya partnerler olduğu gözlenmiştir (UNICEF, 2017).

Türkiye'de de çocuk istismarı ve taciz olaylarının yılda 100 bini geçtiği, Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre yılda ortalama 7 bin çocuk cinsel istismarı vakası bildirildiğini belirtilmektedir (Kır, 2013). Güncel veriler incelendiğinde de çocuğa yönelik cinsel taciz ve istismar vakalarının artarak devam ettiği söylenebilir. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre 2014 yılında 11 095 çocuk, 2015 yılında 12 689 çocuk, 2016 yılında 16 877 çocuk ve 2017 yılında 18 623 çocuk cinsel istismara maruz kalmıştır (TÜİK, 2014; TÜİK, 2017). TÜİK'in son paylaştığı istismar verilerine göre kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı gözlenmiştir (TÜİK, 2020). Fakat bu sonuçlar üzerinde, erkek çocuklarının yaşadığı istismar vakalarında bildirim oranının düşüklüğünün etkili olduğu varsayılmaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla daha fazla cinsel taciz ve istismara maruz kaldığı düşünülse de toplumsal cinsiyet rolleri, cinselliğin tabu olması gibi unsurlar cinsel taciz mağduru erkek çocukların bildirim oranının önünde bir engel oluşturmaktadır (Kabul ve Bıkmazer, 2022; McGuffey, 2008; Uğurlu, 2022). Türkiye'de bu konuda yürütülen bir çalışma da benzer bulgular göstermektedir. Araştırmada istismar faillerin çoğunlukla

(%42,2) çocuğun yakından tanıdığı kişiler olduğu görülmüştür. Ayrıca aile içi enstest vakalarının oranı da %15,7 olarak ifade edilmiştir (Aksüt, 2020).

2.9. Enstest (Aile içi cinsel istismar)

Enstest; aralarında kan bağı bulunan ve evlenmeleri hukuki olarak yasal olmayan bir kişinin çocuğa yönelik taciz veya istismarı olarak tanımlanmaktadır (Aslan ve Erkol, 2019). Enstest genel kanının aksine sadece problemlili, düşük eğitim ve sosyo-ekonomik seviyede bulunan aile yapılarında görülmemektedir (Aral ve Gürsoy, 2001). Enstestin yaşandığı aile yapılarının ortak özelliklerini incelen bir araştırma ailelerin eğitim ve ekonomik refah seviyelerinin düşük olmasından ziyade ebeveynlerin birbirlerine ve çocuklarına duygusal açıdan uzak olduklarını aynı zamanda ev içinde çocukların görüş alanında cinsel eylemlerde bulunduğunu ortaya koymuştur (İbiloğlu vd., 2020). Alikashiöğlu ve diğlerlerinin (2006) İstanbul'da 26 lisede eğitim gören 9. ve 11.sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada, çalışmaya katılan 1 955 öğrenciden %1,8'i bir aile üyesi tarafından istismar edildiğini ifade etmiştir. Gencer ve diğlerlerinin (2016) cinsel istismara maruz kalmış çocuk ve ergenlerin dosyalarını inceleyerek yaptıkları çalışmada 182 mağdurdan ¼ 'inin aile içinde bir yakını tarafından istismara maruz kaldığı bildirilmiştir.

Enstest vakaları üzerine yürütölen bir araştırma vakaların büyük çoğunluğunun (%44,8) 12-15 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Ayrıca vakaların %50'sinde fail mağdurun öz babası, %12,9 öz kardeşi, %9,5 üvey babası, %7,8'inde amcası, %6,9'unda ise dayısı olduğu tespit edilmiştir. Öz babası tarafından cinsel istismara uğrayan vakaların %62,5'inde psikiyatrik bulgu da gözlenmiştir (Karameşe, 2018).

Enstest olgusunun çocuk üzerindeki etkileri; istismarın sıklığına, süresine, istismar esnasında çocuğa verilen mesajlara, istismarın şekline ve çocuğun yaşına bağılı değışikli göre değışiklik gösterebilir (Akbaş vd., 2009; Nasiroğlu, 2014). İstismar sonrasında çocuklarda travmatik cinsellik, ihanete uğrama, çaresizlik ve güçsüzlük gibi hisler yaratabilir. Ortaya çıkan bu hisler çocukların hem fiziksel dünyalarını hem de duygusal dünyalarını derinden yaralamaktadır (Akbaş vd., 2009). Çocuklarda istismar sonrasında gözlenen belirgin davranışlardan bir tanesi cinsel içerikli davranışlarda yaşanan artıştır. Bu artış oyun çağındaki çocuklarda oynanan oyunların temalarına yansıyabilmektedir (Navalta vd., 2010). Özellikle, akranlarına karşı sıklıkla cinsel içerikli davranışlarda

bulunan çocuk ve ergenlerin daha önce istismara maruz kalmış olmaları ile ilişkilendirilmiştir (Alikashiöğlu vd., 2006; Bahali vd., 2010).

Son olarak, fail ve mağdurun yakınlık derecesi ile patoloji gelişme oranının ilişkili olduğu söylenebilir (İbiloğlu vd., 2020). Çocukluğunda cinsel istismara maruz kalan yetişkinlerin diğerlerine oranla 3.65 kat daha fazla psikiyatri servisine başvurduğu görülmüştür (Cutajar vd., 2010). Bununla birlikte intihar riskinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Soylu ve Alpaslan, 2013).

2.10. Çocuk İstismarının Tarihsel Evrimi

Çocuk istismarın, dünyada ve Türkiye’de yeni ortaya çıkan bir suç olduğu düşünülse de aslında tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Öyle ki çocuğa yönelik cinsel istismara dair ilk kayıtlara ilk uygarlık savaşlarında rastlanmaktadır. İlk uygarlık savaşları zamanında saldırılar için bir fırsat olarak cinsel istismarın gerçekleştiği kaydedilmiştir (Kır, 2013) Demause’nin yürüttüğü araştırmalarda da yüzyıllar boyunca savaşlarda çocuklara önce tecavüz edildiği sonra da öldürüldüğü tespit edilmiştir. Orta çağda da bu durumun devam ettiği gözlenmiştir. Tıp tarihinde hekimlerin iç hastalıkların tedavisi ve mikroplar ile savaşım için bir kere çocuk ile cinsel ilişkide bulunmayı önerdiklerine dair kayıtlar saptanmıştır (Polat, 2001) Ek olarak, Birleşmiş Milletler raporlarına göre bu inanış hâlâ Güney Afrika bölgesinde bazı kabilelerde devamlılık göstermektedir (Kır, 2013).

Eski Arap tıp kitaplarında da çocuğun cinsel istismarına dair kayıtlara rastlanmıştır. Bu kayıtlara göre bir insanın hastalığını iyileştirmek için en etkili tedavi yönteminin bir bakirenin kızlığını bozmak olduğu belirtilmiş ayrıca depresyon ve cinsel iktidarsızlık için de aynı yöntem önerilmiştir. Antikçağ ’da ise yine benzer bir duruma rastlanmaktadır. Yunan savaşçıların henüz ergenliğe erişmemiş erkek çocuklarını muhafaza etmek için veyahut romantik ilişki kurma amacıyla yanlarına aldıkları da bildirilmektedir. Bu anlayışın kırılmasında dinin önemli bir etkisi olmuştur. Özellikle Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerinin etkisi ile bu anlayış bir nebze değişime uğramıştır. Öyle ki 16. yy. Floransa sokaklarında ekonomik refahını fuhuş ile sağlayan kız ve erkek çocukların varlığı dikkat çekmekte, 18. yy. da Londra sokaklarında ise 18 yaşından küçük çocuklar ile cinsel ilişkide bulunmanın cinsel yolla bulaşan hastalıklara iyi geldiğine dair inancın devam ettiği görülmüştür (Polat, 2007).

19. yy. da da benzer bir durum farklı ülkelerde gözlenmiştir. İngiltere ve ABD’de tarla ve fabrikada çalışan çocuklara karşın çok sayıda cinsel suç işlendiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Aynı yüzyılda Güney Amerika’da köle olarak kullanılan kızların tecavüze maruz kaldığı, ek olarak doğum yapmaya zorlandığı ve Londra’da fuhuş için çocukların bir ticaret malzemesi haline getirildiği bilinmekle birlikte, 20. yy. da bu sorun artarak devam etmiş, Çin kökenli kız çocukları para karşılığı fuhuşa zorlanmış, çocuk hizmetçiler tutularak bu hizmetçilerin cinsel taciz için uygun oldukları düşünülmüştür. Bu yüzyıllarda mağdur konumunda bulunan çocuklar, “katılımcı kurban”, “seks suçlusu” olarak görülmekle birlikte, yaşanan durumun kurbanın algısı şeklinde ifade edildiği zamanlara da rastlanmıştır (Kır, 2013).

Benzer bir evrimsel süreç ensest olgusu için de gözlenmiştir. Ensest, bir tabu olarak kabul görmesine rağmen yakın zamanlarda ortaya çıkan bir olgu değil aksine tarihi çok eskilere dayanan bir olgudur. Tarihsel açıdan incelendiğinde Peru, Mısır ve Japonya’da kraliyet ailesinin saflığını korumak için ensestin meşru bir yol olarak kullanıldığı görülmüştür. Sofokles’in Kral Oidipus Tragedyasında Oidipus’un bazı kaynaklara göre istemeden bazı kaynaklara göre ise kasti olarak babasını öldürdüğü ardından öz annesi ile evlendiği ve Oidipus’un gerçeği öğrendikten sonra vicdan azabına dayanamayarak kendisini cezalandırmak için gözlerini kör ettiği anlatılmaktadır (Polat, 2007). Benzer bir duruma İlk çağ kavimlerinde de rastlanılmıştır. Bankların öğretilerinden o çağlarda ensestin yasal ve olağan olarak kabul görüldüğü anlaşılmaktadır (Polat, 2001). Ek olarak Eski Yunan mitolojisinde iki kardeş olan Zeus ile Hera ve Eski Mısır papirüslerinde yer alan Uzi ile Osiris’in cinsel ilişkide bulunmalarının doğal olduğu anlatılmıştır. Roma imparatorluğu dönemine ait kayıtlarda ise Kral Guarthigirmus’un kızı ile evlenip çocuk sahibi olduğu belirtilmiştir. İskoçya’da bilinen en eski kavimlerden biri olan Dikten’lerde üvey oğulların üvey annelerinden çocuk sahibi olmaları, erkeğin kız kardeşiyle beraber olması meşru bir durum olarak kabul görülmüş, aynı şekilde Mısırlıların da eski dönemde kardeşler arası evlilikleri tercih ettikleri papirüs metinlerde belirtilmiştir. Firavunların da kardeşleriyle evlenmelerinin tanrısal sığata en uygun evlilik olarak kabul gördüğü belirtilmekle beraber, Perulular ve Hawaiiilerin de kan saflığını korumak için bu tip akraba evliliği yaptıkları anlaşılmıştır (Kır, 2013).

2.11. Çocuk İstismarına ve İhmaline Yönelik Geliştirilen Kuram ve Modeller

Çocuk istismar ve ihmali yalnızca mağdur çocuğu değil aileyi, toplumu, ülkelerin sosyal, eğitim ve ekonomik politikalarına kadar etkilerini gösteren derin ve karmaşık bir olguyu ifade etmektedir. Bu karmaşık yapı, çocuk istismarının tek bir neden veya tek bir kuramla açıklanmasını ve gereken önleyici çalışmaların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, çocuk istismar ve ihmali tüm yönleriyle ele alabilmek için çok boyutlu modellere ve kuramlara ihtiyaç duyulmuştur (Türkkan vd., 2021)

2.11.1. Psikolojik Yaklaşım

Geliştirilen en eski yaklaşımlardan biri olan psikolojik yaklaşım 1960 ve 1970’lerde faillerin özelliklerini belirlemeye odaklanmıştır. İstismarın bir hastalık olarak faillerin de hasta kişiler olarak tanımlanması gerektiğini savunmuştur. Nitekim tüm özellikler bir araya getirildiğinde bir profil elde edilememiştir (Can ve Yılmaz, 2017). Daha sonra geliştirilmeye başlayan kuramın varsayımları ailelerin çocuklarına yönelik gerçekçi olmayan beklentilerinin, karşılanmamış bağıllık gereksinimlerinin olduğu ve kendileri de henüz bir çocukken istismara maruz kaldıkları yönünde olmuştur (Polat, 2001). Bu yaklaşımın temel çıkış noktasını istismar edenlerin de bir zamanlar istismar mağduru olduğu görüşü oluşturmaktadır. Erken yaşta çocuk sahibi olma, eşler arasındaki duygusal bağın zayıf olması, sık aralıklarla çocuk sahibi olma, ebeveynlerden her ikisi veya birinin kendi çocukluklarında istismara maruz kalmış olması istismar ve ihmalin yordayıcısı olarak kabul görmüştür (Dilsiz ve Mağden, 2015).

2.11.2. Sosyolojik Model

Çocuk istismarını açıklayan en eski modellerden biri sosyolojik modeldir. Sosyolojik modelde bireyin başından geçen olay; toplumsal bir engellenme, stres ve çatışma faktörleri çerçevesinde ele alınmaktadır (Runyan vd., 2002) Bu faktörler; ebeveyn işsizliği, aile içi şiddet, düşük eğitim düzeyi, düşük sosyo ekonomik düzey, çok çocuklu aile yapısı, alkol veya madde bağımlılığı gibi faktörler olabilmektedir (Polat, 2001). Kısacası, aile içerisindeki güven ve huzur ortamını tehdit eden ve geçimsizliklere neden olabilecek her türden yaşantının çocuk ihmal ve istismarına yol açabileceği savunulmaktadır (Selçuk, 2022).

Sosyolojik modele göre çocuk istismarı psikolojik yönleri kadar sosyal görünümüleriyle de ele alınması gereken bir süreci içermektedir. Öyle ki, ailenin geldiği kültürel ve ekonomik normları ortaya koyarak bireysel değil toplumsal bir bakış açısı ile vakaları değerlendirmektedir (Parke ve Collmer, 1975). Bu bağlamda istismara maruz kalmış çocuklar ve hastaneye yapılan başvurular üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda; istismara maruz kalan çocukların düşük sosyo-ekonomik statüye sahip ailelerin çocukları olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, vakaların büyük bir çoğunluğunun standartların çok altında yaşam ve barınma koşullarında yaşam sürdürdükleri, düşük eğitim düzeylerine sahip ailelerin çocukları olduğu ve herhangi bir sebepten sürekli olarak ev ve iş değiştiren ebeveynlere sahip oldukları ifade edilmiştir (Polat, 2001).

Sosyolojik modelin enstest olgusuna yönelik çalışmaları da bulunmaktadır. Buna göre çocuklarına yönelik ihmal ve istismar davranışı sergileyen ebeveynlerin sosyal iletişim becerilerinin oldukça düşük, yalnız, bulundukları çevreye uyum sağlayamayan, duygusal yönden destekten yoksun, çocukların bakımlarına yardımcı olacak kimselerden yoksun kişiler oldukları gözlenmiştir. Bu özelliklere sahip olan aileler sosyal olarak izole, çevreleri ile iletişimleri kısıtlı ve eğitim düzeyleri oldukça düşük aileler olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, yaşadıkları kaygı, korku, öfke, yalnızlık gibi duygular ile baş edebilmek için bu duygularını kendilerinden daha güçsüz olan çocuklarına yöneltmektedirler (Polat, 2001).

Sonuç olarak; aile içerisinde ortaya çıkan stres ve bunalıma sebep olabilecek birçok faktör çocukların aile içerisinde ve dışarısında ihmal veya istismara maruz kalmasına sebep olabilmektedir. Bu faktörler her zaman yalıtılma, düşük sosyo ekonomik düzey, düşük eğitim seviyesine sahip olmak değil bazen de bir aile üyesinin uzun süreli rahatsızlık geçirmesi, aile üyelerinden birinin kaybı veyahut toplumu etkileyen ekonomik bunalım, göç, savaş, doğal afetler gibi daha büyük buhranlar da çocuk ihmal ve istismarına sebep olabilecek olaylar arasında sayılabilmektedir. Çocuk istismarının önlenmesi ve tedavisi için sosyolojik modelin katkıları yadsınamazdır. Öyle ki bu modelin en önemli varsayımı dikkatin yalnızca istismarcı aile bireyine değil, ailenin içinde yaşadığı sosyal çevreye, topluma ve kültüre de çekilmesi gerektiğidir (Parke ve Collmer, 1975). Sosyolojik model ve psikolojik model; istismarın nedenlerini açıklamada yeterli bulunmalarına rağmen müdahalede yetersiz bulunmalarının ardından 1980'lerde Ekolojik Kuramlar geliştirilmiştir (Can ve Yılmaz, 2017).

2.11.3. Ekolojik model

Ekolojik model, istismar ve ihmalin dinamiklerini anlamaya yönelik geliştirilen ikinci model olarak kabul görmektedir. Bu model istismar ve ihmalin; genetik faktör bağlamında ailenin getirdiği özelliklerden (ontogenetik gelişim), çocuğa birincil dereceden yakın olan aile ve akrabalar ile olan etkileşimden (mikrosistem), ailenin sosyo-kültürel çevresi, aile-çocuğun arkadaşları, aile-öğretmen arasındaki etkileşimlerden (ekzosistem) ve içinde yaşanılan toplumun kültürü, örf ve adetleri, siyasi politikalarından (makrosistem) etkilendiğini ileri sürmektedir (Selçuk, 2022). Ekolojik model, diğer kuramlar gibi istismar ve ihmal olgusunun çok yönlü ve karmaşık bir yapıda olduğunu savunup neden olabilecek tüm faktörlerin bütüncül perspektif ile ele alınması gerektiğini öne sürmüştür (Türkkan vd., 2021). Bu sayede var olan etkileşimlerin analizini de kolaylaştırmaktadır (Pashlı vd., 2017). Türkkan ve diğerlerinin (2021) yürüttükleri çalışmada ekolojik modelin çocuğa yönelik ihmal ve istismar olgusunu bireysel özellikler, mikro sistem özellikleri, ekzo sistem, makro sistem ve krono sistem olmak üzere 5 sistem üzerinden ayrıntılı incelendiği bir araştırma raporuna yer vermişlerdir:

2.11.3.1. Bireysel Özellikler

Bireysel Özellikler; çocuğa ilişkin özellikler ve aileye ilişkin özellikler olmak üzere iki kategoride incelenmektedir.

2.11.3.1.1. Çocuğa ilişkin özellikler

Ekolojik modelin ele aldığı ilk sistem bireyin sahip olduğu kişisel özellikler ve aile yapısına ilişkin özellikleri kapsamaktadır. Buna göre çocuğa yönelik kötü muameleye ilişkin risk faktörlerine dair alan yazında yapılan araştırmalar; prematüre doğum, cinsiyet, mizaç özellikleri ve yaş faktörlerinin çocuk istismarını etkilediğini ileri sürmektedir (Türkmen vd., 2017). Risk faktörlerine yönelik yapılan bir diğer çalışma ise engeli bulunan ve bulunmayan çocukların istismara maruz kalma risklerini belirlemeye yönelik yapılmıştır. Buna göre, engeli bulunan çocukların engeli olmayan akranlarına göre istismara maruz kalma oranlarının 3-4 kat daha fazla olduğu gözlenmiştir (Jones vd., 2012; Stalker vd., 2015).

Zor mizaca sahip olan bebeklerin çabuk sinirlenen, zor sakinleşen ve uyku problemleri ile karakterize edilen kişilik yapıları bulunmaktadır. Zor mizaçlı bebekleri olan annelerin hem doğum sonrası artan stres faktörleri hem de sosyal destek azlığı nedeni ile istismarın uygulayıcıları olabildikleri belirtilmiştir (Goldberg, 1983). Bir başka çalışmanın sonucuna göre ise yeni yürümeye başlayan çocukların fiziksel açıdan kırılgan olmaları sebebiyle risk altında oldukları ifade edilmiştir (Straus ve Gelles, 1986). Ayrıca sosyal ilişkileri zayıf, boyun eğici, akranlarına göre cinsel olgunluğa erken erişen (Putnam, 2003) pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışları tanımada yetersiz ve ifade etmekte güçlük çeken çocukların da yüksek risk altında olduğu vurgulanmıştır (Taner ve Gökler, 2004).

2.11.3.1.2. Ebeveyn özellikleri

İstismar ve ihmal olgusunda risk faktörü oluşturan ebeveyn özellikleri arasında kuşaklar arası travma aktarımı, erken yaşta çocuk sahibi olma ve ebeveyn psikopatolojisi yer almaktadır (Can ve Beyazıt, 2018). Yani, kendi çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalan ebeveynlerin çocuklarının da kötü muameleye maruz kalabileceği öne sürülmektedir (Özgentürk, 2014). Ayrıca, güvensiz bağlanma stillerine sahip olan ebeveynlerin çocuklarını kötüye kullanma ihtimallerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Moncher, 1996). Ebeveyn özelliklerinden biri olan erken yaşta çocuk sahibi olma ile kötü muameleye maruz kalma arasında çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Brown ve diğerlerinin (1998) yürüttükleri araştırma bu araştırmalardan biridir. Buna göre, annenin doğum sırasındaki yaşının, çocuğun fiziksel, cinsel ve duygusal istismarı açısından önemli bir risk faktörü oluşturabileceği ifade edilmiştir. Ebeveyn psikopatolojisine yönelik yapılan araştırma sonucuna göre; depresyon, madde bağımlılığı veya antisosyal kişilik bozukluğu gibi ruhsal sorunlar ile mücadele eden ebeveynlerin çocukları cinsel istismar olgusunda riskli çocuklar olarak değerlendirilmiştir (Yolcuoğlu, 2010).

2.11.3.2. Mikrosistem özellikleri

Ekolojik modelin ocuk istismar ve ihmalinde ikinci sistem mikrosistem üzerinde durmuştur. Mikrosistem; aile yapısı, tek ebeveynli olma, çok kardeşe sahip olma, yetersiz ebeveyn becerileri, ebeveynlerden birinin kaybı, izolasyon gibi geniş bir

yelpazeyi ifade etmektedir (Türkkan ve Odacı, 2018). Buna göre aile yapısı içerisinde meydana gelen aksama/aksamalar çocuğun gelişiminde meydana gelebilecek aksamalara, istismar ve ihtimaline sebep olabilmektedir (Berger vd., 2009; Demirci vd., 2014). Yapılan birçok çalışma yukarıda belirtilen risk grubu içerisinde olan ailelerin, çocukları ile daha sınırlı etkileşimlerinin bulunduğunu, empati kurma becerilerinin yetersiz olduğunu, çocukları ile ilgili uyaranlara aşırı ve ölçüsüz tepkiler gösterebildiklerini, gerçekçi olmayan beklentilerinin bulunduğunu ve katı disiplin yöntemleri benimsediklerini göstermiştir (Chen vd., 2010; Kubin ve Bilge, 2018; Sheafor ve Horejsi, 2016; Thomas ve Zimmer-Gembeck, 2011). Ayrıca yürütülen birçok çalışma aile içi şiddet ve izolasyonun çocuk istismarını doğrudan etkilediği sonucuna ulaşmıştır (Kubin ve Bilge, 2018; Rodriguez vd., 2017; Tucker vd., 2017). Son olarak, yüksek düzeyde ebeveynlik stresi ve baskısının, ebeveynlerin stres ile baş etme becerilerini etkilediğini dolayısıyla uygunsuz disiplin etme yöntemlerinin ortaya çıktığını ve bunlardan birinin çocuğun istismarı ve ihmali olabileceği ileri sürülmektedir (Di Blasio vd., 2017).

2.11.3.3. Ekzosistem özellikleri

Ekolojik modelin varsayımları oluşturulurken tek başına aileyi oluşturan bireylerin özellikleri değil aynı zamanda ailenin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevre ve bu çevrenin birbirleriyle olan etkileşimleri de dikkate alınmıştır. Buna göre ekzosistem aileyi çevreleyen daha geniş özellikleri; yoksulluk, düşük eğitim düzeyi, düşük ekonomik gelir, sosyal izolasyon gibi faktörleri içerisinde bulundurmaktadır (Azizoğlu, 2009; Berger, 2004). Öyle ki bu durum, araştırma sonuçlarına da yansımıştır. Gil (1970) çocuğa yönelik kötü muamele ile yoksulluk arasında bir ilişki saptarken Light (1973) işsizlik ile çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışı arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Yürütülen diğer araştırmalarda da algılanan sosyal destek ve ihmal/istismar davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre; çocuklarını istismar eden ebeveynlerin diğer ebeveynlere oranla daha yüksek düzeyde yalnızlık hissettiği ve sosyal destek kaynaklarından daha mahrum oldukları saptanmıştır. Algılanan sosyal destek ağlarının çocuk ihmal ve istismarı davranışında önemli bir koruyucu faktör olduğu belirtilmektedir (Coulton vd., 2007; Pekdoğan, 2016).

2.11.3.4. Makrosistem özellikleri

Bir toplumun sahip olduğu kültürel normların da çocuk istismarı ve ihmalinde risk faktörü oluşturduğu ileri sürülmektedir. Ekolojik modelin önemli varsayımlarından bir tanesi de toplumun sahip olduğu yüksek düzey şiddet eğiliminin aile içi şiddet, ensest, fiziksel istismar gibi şiddet olaylarını arttırdığı varsayılmaktadır (Belsky, 1980). Nitekim, disiplin ve ceza yöntemi olarak fiziksel şiddetin benimsendiği toplumlarda çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin bu yola başvurusu şaşırtıcı olmamaktadır (Kök., 2019). Bununla birlikte devlet politikalarında aileye yönelik destek politikalarına yeterli desteğin verilmemesi, koruyucu sağlık hizmetlerinin azlığı ve istismar suçuna karşı caydırıcı cezaların bulunmaması veya yetersiz olması gibi faktörlerin de çocuğa yönelik kötü muamele için risk faktörü oluşturduğu düşünülmektedir (Güner vd., 2010; Kök, 2019). Son olarak, yapılan araştırmalar risk faktörlerinin tek başına değil birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda istismar veya ihmalin ortaya çıktığını belirtmektedir (Mulder, 2018).

2.11.3.5. Kronosistem özellikleri

Ekolojik modelin tanımladığı son sistem kronosistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kronosistem, zamanın etkisini ifade etmek için kullanılmıştır. Buna göre, her ihmal/istismar yaşantısı hem diğer sistemler içinde hem de kronosistem içinde “modeldeki diğer düzeylerin yakın zamandaki bir mağduriyeti nasıl etkilediğini şekillendiren tarihsel bir yaşam süresi faktörü” olarak tanımlanmaktadır (Campbell vd., 2009). Aynı zamanda kronosistem, zaman içerisinde toplumda, kültürel normlarda, politikalarda meydana gelen değişimleri de yansıtmaktadır. Zaman ilerledikçe, çağlar değiştikçe ve çocuk haklarına verilen önem arttıkça çocuk ihmal ve istismarına yönelik bakış açısı da değişim yaşayacaktır (Martinello, 2009). Öte yandan, kronosistem içerisindeki bazı değişimler çocuk ihmal ve istismarı için risk faktörü oluşturabilmektedir. Boşanmalar, aile birliğinde meydana gelen değişiklikler ve ekonomik krizler bu faktörlerden bazılarıdır. Örneğin, tek ebeveyne veya üvey anne/babaya sahip çocukların istismar veya ihmale maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Li, 2005).

Özetle; ekolojik model çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışında yalnızca bireysel faktörleri veya ebeveynlerin sahip olduğu özellikleri değil, aile olgusunun, ailenin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapının, bu yapı ve aile arasındaki etkileşimin,

toplumun sahip olduğu kültürel normların işsizlik, ekonomik bunalım ve devlet politikalarının da risk faktörü olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple ekolojik model çocuğa yönelik kötü muameleye dair daha geniş bir perspektif sunmaktadır (Türkkan vd., 2021).

2.11.4. Gelişimsel Yaklaşımlar

Yaşamın ilk yıllarından itibaren uzun bir süre çocuk, ebeveynlerine daha bağımlı bir yaşam sürdürmektedir. Bu süreç boyunca, çocuk, bir birey olarak hayatta kalmasını sağlayacak beceriler öğrenirken bir yandan da içinde bulunduğu topluma ve kültüre uyum sağlamaya çalışır. Bu uyum sağlama sürecinde çocuğun, ebeveynlerine geliştirdiği bağlanmalar ve güvende olma hissi yol gösterici nitelik taşımaktadır (Selçuk, 2022).

Çocuğun hem aile içerisinde hem de toplum içerisinde gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi için ebeveynleri ile güvenli bağlanmayı sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla, ebeveynlerin, güven bağına zedeleyebilecek her türlü davranışı çocukların fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak zarar görmesine yol açmaktadır (Kulaksızoğlu, 2004). Gelişimsel yaklaşım tüm bunlara dayanarak, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren gelişiminden birincil dereceden sorumlu olan ailenin işlevini yerine getiremediğini ve uzun vadede de toplumun bundan zarar gördüğünü ileri sürmektedir (Selçuk, 2022).

2.11.5. Psikiyatrik model

Psikiyatrik model; istismar ve ihmal olgularında ebeveynlerin kişilik özellikleri ve ruh sağlığını bozan durumların varlığını incelemektedir. Öyle ki literatürde yapılan araştırmalarda çocuklarına yönelik ihmal ve istismar edici davranışlar sergileyen ebeveynlerde; depresyon, kaygı, kontrol bozukluğu, empati yoksunluğu ve narsistik eğilimler gözlemlendiği belirtilmiştir (Selçuk, 2022). Bu modelin varsayımları doğrultusunda çalışmalarını yürüten araştırmacılar, ebeveynlerin sahip olduğu ruhsal problemlerini, istismarın tek sebebi olarak görmüşlerdir (Miller, 1959; Woolley ve Evans, 1955). Başka bir deyişle istismar faili olan ailelerin diğer ailelerden farklı olarak patoloji göstermeleri gerektiğini savunmuşlardır (Derebagce ve Özerk, 2020). Çocuk istismar ve ihmali hakkında bilimsel bir çalışma yaparak adını duyuran Kempe ve diğerleri de benzer şekilde enstest faillerinin klinik bir tanı almaları gerektiğini

savunmuştur (Yılmaz, 2008). Nitekim yürütülen çalışmalar, klinik gözlemler ve incelemeler ebeveynlerden yalnızca %10'unun psikiyatrik rahatsızlığa sahip olduğu tespit edilmiştir (Yıldırım, 2020). Sonuç olarak bu konuda yapılan farklı araştırmalar, ruhsal hastalıkların çocuk istismarına nadiren neden olabildiğini ortaya koymuştur (Blumberg, 1974).

Psikiyatrik model bağlamında pedofilinin bir hastalık olarak ele alınabilirliğine yönelik tartışmalara yer verilmiştir. Studer ve Aylwin (2006) tarafından yürütülen çalışmada DSM'de yer alan "pedofilik eylemin pedofiliye eşit sayılması" ölçütü ile bir grup hastanın uyarıcılara verdikleri tepkiler karşılaştırılmıştır. Buna göre hastaların uyarıcılara pedofiliyi çağrıştıran tepkiler vermediği öne sürülerek bir hastalık olarak değerlendirilmemesi bunun yerine bir tercih olarak ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Literatürde yer alan tartışmalardan bir diğeri O'Donohue (2000) ve diğerlerine aittir. O'Donohue ve diğerleri teşhis kriterlerine göre bir değerlendirmede bulunmuştur. Buna göre tanı ölçütlerinin en az 6 ay sürmesi gerektiği belirtilerek herhangi bir dayanak olmaksızın zaman belirlemenin mantıklı olmadığı ifade edilmiştir. Araştırmacılar yukarıda belirtilen sebepler çerçevesinde pedofilinin DSM'den çıkartılması çıkartılamıyorsa tanı kriterlerinde iyileştirme yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Ek olarak, O'Donohue (2000) ve diğerleri "pedofili"nin bir davranış bozukluğu olarak ele alınarak "pedofilik tepki bozukluğu" olarak yeniden tanımlanabileceği önerisinde bulunmuşlardır.

Alan yazında diğer bir çalışmada ise pedofili vakaları "gerçek pedofililer" ve "pedofili olmayan çocuk tacizcileri" olarak ayrıştırılmıştır. Gerçek pedofililer kritik şiddet eşiğini aşan kişiler olarak tanımlanmış ve bu sınırlamanın dışında kalan kişiler hasta olarak nitelendirilmemiştir. Kritik şiddet eşiğini aşmayan fakat çocuk tacizinden hüküm giyen suçluların ise pedofili kriterlerini %28 oranında karşıladığı ifade edilmiştir (Cohen ve Galyner, 2002).

Tenbergen ve diğerlerinin (2015) yürüttükleri araştırmada çocuğun bedenine yönelik hissedilen duyguların ve düşüncelerin pedofili tanılamalarında önemli olduğu ifade edilmiştir. Tanılama esnasında kriterlere uygunluk ile davranışlar arasında tutarlılığın önemli olduğu, bireylerin pedofili olmasından ziyade tercih olarak çocuklara yaklaşmış olabilecekleri ifade edilmiştir. Bu bağlamda her zaman bir hastalık durumunun söz konusu olmayabileceği ifade edilmiştir. Son olarak Akduman ve Oral (2005)

yürüttükleri çalışmada pedofilinin bir hastalık değil bilinçli bir tercih olduğunu ifade etmiştir.

2.11.6. Etkileşimsel model

Çocuk istismar ve ihmeline yönelik geliştirilen bir diğer model ise etkileşimsel modeldir. Etkileşimsel modelin odağında ebeveynlik becerileri ve çocuk bulunmaktadır. Yürütülen araştırmalar ebeveynlerin çocuklarını disipline etmenin bir aracı olarak bazı istismar yöntemlerini kullandıklarını göstermiştir (Türkkan vd., 2021). Bu davranışın altında yatan başlıca nedenin; ebeveynlerin uygun sosyal becerileri kazandırma konusunda yaşadıkları beceri eksiklikleri ve disipline etme konusundaki başarısız tutumları olduğu var sayılmaktadır. Nihai sonuç ise fiziksel istismar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modelin en çarpıcı ve eleştiri aldığı nokta ise hem ebeveynlerin hem çocukların istismar sürecinin aktif katılımcıları olduğu yönündeki varsayımları olmuştur (Lorber vd., 1984; Patterson, 1982).

3. ÇEVİRİMİÇİ (ONLINE) CİNSEL İSTİSMAR

3.1. Tanımı

Çocuk ve ergenler için; şiddet, istismar gibi travmatik yaşantıları önlemeye yönelik hizmet sunan okulların salgın nedeniyle kapanması ve uzaktan eğitime geçişin bir sonucu olarak çocukların hayatında teknoloji vazgeçilmez bir noktaya ulaşmıştır. Bununla birlikte daha çok salgına yönelik çalışmaların yürütülmesi ve şiddet/istismar çağrılarına hızlı geri dönüş yapma misyonu ile faaliyet gösteren sağlık hizmetlerinin geri planda kalmasından dolayı çocukların güvenliğini tehdit eden olaylar ile karşı karşıya kalma oranlarının arttığına dikkat çekilmiştir (WHO,2020). Bu durum, UNICEF ve DSÖ gibi örgütlerin raporlarına da yansımıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), uluslararası kuruluşlar ile ortaklaşa yayınladıkları raporlarında COVID-19 salgını nedeni ile eğitim kurumlarının ve sosyal aktivite merkezlerinin kapanması ile yaklaşık olarak 1,38 milyar çocuk eğitime evden devam etmek zorunda kaldığını, artan teknoloji kullanımının da çocuk ve ergenler arasında çevrim içi şiddetti artırdığını, bu kesimin farklı şiddet türlerine maruz kaldığını ve öğrencilerde tekrar okula dönmeye yönelik kaygı ve fobilerin oluştuğunu belirtmiştir (Polat, 2022; UNICEF, 2017; WHO, 2021). Aynı rapora göre pandemi ve sosyal izolasyon neticesinde hassas ve savunmasız

bir grup haline geldiği düşünölen çocuk ve ergenlerin maruz kaldığı çevrimiçi istismar oranındaki artış da dikkat çekici bulunmuştur.

Yüz yüze gerçekleşen istismar süreçlerinin çevrimiçi ortamlara taşınması veya çevrimiçi ortamlarda başlayan tanışma ve iletişim süreçlerinin gerçek hayatta yaşanan istismar süreçlerine dönüşmesini ifade eden çevrimiçi cinsel istismara yönelik yapılan araştırmalar birçok çocuğun internette kandırıldığını ve istismara maruz kaldığını belirtmektedir (Çelen vd., 2011). Çocukların müstehcen yayınlar barındıran internet sitelerine erişimlerinin kolay olması, yaşına uygun olmayan görüntülerle karşılaşmaları, kimliği belirsiz ve tehlikeli olma potansiyeli barındıran bireyler veya grup tarafından kandırılma ya da istismara maruz kalma durumunda hayatlarını etkileyebilecek kalıcı izler bırakan çevrimiçi cinsel istismar sharenting, sexting, child shaming ve grooming gibi türlere sahiptir. Bu araştırma tezi kapsamında “grooming” olgusu incelenmiş olup öncesinde sharenting, sexting ve child shaming gibi diğer çevrimiçi istismar türleri hakkında bilgiler verilecektir.

3.2. Çevrimiçi (Online) Cinsel İstismar Türleri

3.2.1. Sexting

İngilizce “sex” ve “typing” kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulan “sexting” kelimesi, bireylerin birbirlerine teknolojik cihazlar veya sosyal medya aracılığı ile cinsel içerikli mesajlar veya fotoğraf gönderme sürecini tanımlamaktadır (Chalfen, 2009). Çoğunlukla ergenler veya genç yetişkinlere ait bir davranış kalıbı gibi algılanmakta olsa da aslında grooming sürecinin içerisinde de yer almaktadır (Berson, 2003). Literatürde yapılan araştırmalar çoğunlukla 18-26 yaş arasında bulunan genç yetişkinlerin sexting davranışı üzerinde yoğunlaşmıştır (Parker vd., 2013). İspanya’da yakın zamanda yapılan bir araştırmada da cinsel içerikli mesaj alma ve göndermenin cinsiyete göre yaygınlığı araştırılmıştır. Bu araştırma sonucuna göre cinsel materyal alma ve gönderme davranışının yaygınlığı erkekler arasında %30,5 ve kızlar arasında %19,9 olarak bildirilmiştir (Gil-Llario vd., 2020).

Cinsel içerikli mesajlaşmalar veya fotoğraf paylaşımı yetişkinler için meşru sayılabilecek davranışlar olsa da beraberinde birtakım riskleri de getirmektedir. Gerçekleştirilen fotoğraf paylaşımı veya mesajların farklı mecralarda izinsiz paylaşılması bu risklerden biridir (Hayes ve Dragiewicz, 2018). Literatürde yürütölen

çalışmalarda kadınların cinsel içerikli paylaşım yapmaları konusunda baskı yaşadıkları ifade edilmiştir (Burkett, 2015). Kadınların paylaşım yapma davranışı incelendiğinde paylaşmak zorunda hissetme, kaybetme korkusu ve tartışmaktan kaçınma paylaşım yapmanın nedenleri arasında görülmüştür (Burket, 2015; Van vd., 2018; Walker vd., 2013). Başka bir çalışmada ise kadınların da erkeklerin de partnerleri ile tartışma yaşamamak adına cinsel içerikli paylaşımlarda bulundukları ifade edilmiştir (Drouin ve Tubin, 2014). Yurt dışında sexting rağbet gören yeni bir alan olmakla birlikte bu olgu üzerinde Türkiye’de yeterli çalışma bulunmamaktadır.

3.2.2. Sharenting

Sharenting; ebeveynlerin çocuklarının yaşamından özel anlarına kadar bilgi verebilecek fotoğraf, video ve içerikleri paylaşmasını ifade etmektedir (Cataldo vd., 2022). Öyle ki sosyal medyada ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamına dair yaptığı fotoğraf ve bilgi paylaşımları, çocuklara dair iyi niyetleri bulunmayan kişilerce, çocukları açık hedef haline getirebilmektedir. Sosyal medya pedofili bireyler için ocuk istismarının yapılabilceği uygun bir alan haline gelmiştir. Pedofili sitelerinde kullanılan fotoğrafların büyük bir çoğunluğu sosyal medyada paylaşılan fotoğraflardan oluşmaktadır (Battersby, 2016).

Ebeveynlerin, sharenting davranışının altında yatan birçok dinamik bulunmaktadır. En sık gözlenen sebebin ebeveynlerin sosyal destek ihtiyaçları olduğu söylenebilir (Bartholomew vd., 2012; Keith ve Steinberg, 2017). Diğer sebepler ise; anneler için diğer anneler ile iletişim kurma ihtiyaı, öğretici özelliğinden yararlanma işteği, toplumsal onay alma ihtiyaı, iyi ebeveyn olduğunu kanıtlama çabası ve maddi kazanç elde etme olarak sıralanabilir (Abidin, 2015; Baştemur ve Kuşuncu, 2022; Blum ve Livingstone, 2017; Lazard vd., 2018; Rappoport, 2005).

Sosyal medyada çocuklara yönelik yapılan fotoğraf ve bilgi paylaşımlarının pedofili, ocuk pornografisi gibi tehdit ve risklere hizmet etmesinin yanı sıra çocukların mahremiyet algısına da zarar vermektedir (Baştemur vd., 2020). Öyle ki, kendilerine ait fotoğraf ve bilgilerin rahatlıkla ve çoğu zaman kendilerinin onayına başvurulmadığını gören çocuklar da kendilerine ait kişisel bilgi ve fotoğrafları paylaşmakta bir zarar görmemektedir. Cömert ve Kayıran’ın (2010) araştırma sonucu da bunu destekler niteliktedir. Bu araştırma sonucuna göre ergenlerin kendi beyanları doğrultusunda internet kullanımları incelendiğinde %25’inin kimlik bilgilerini paylaştığı tespit

edilmiştir (Cömert ve Kayıran, 2010). Bir diğer araştırma sonucunda ise ebeveynleri tarafından engellenmiş olmalarına rağmen çocukların %42'sinin kişisel bilgilerini herkese açık seçeneği ile paylaştıkları, çocukların yalnızca üçte birinin kişisel bilgilerini arkadaşları ile paylaştıkları görülmüştür. Bu çocuklardan %19'u adres bilgilerini, %8'i ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaşmakta sakınca görmediklerini ifade etmişlerdir (Çelen vd., 2011). Çocukların sosyal medya hesaplarında resim, telefon ve ev adresi gibi kişisel bilgilerini paylaşması çevrimiçi istismar riskini de artırmaktadır (Siibak ve Traks, 2019).

3.2.3. Internet child shaming

Sosyal medyada çocuklara dair fotoğraf, video ve özel bilgi paylaşımında bulunmanın çocuklara duygusal olarak zarar verdiği söylenebilir. Özellikle büyüdüklerinde utanç duyacağı içerik paylaşımlarına şahit olmak çocuğun duygusal olarak yıpranmasına neden olmaktadır (Conversation, 2018). Yaşanan duygusal zarar literatürde "Internet Child Shaming" olarak adlandırılmış Türkçe'ye "Çocuk Utandırma" olarak geçmiştir (Baştemur vd., 2021). Internet child shaming; ebeveynlerin çocuklarının hatalı davranışları karşılığında yaptırım olarak çocukların küçük düşebileceği, utanç duyabileceği veya aşağılanmış hissedebileceği fotoğraf ve videolarını yayınlamasını ifade etmektedir. Yurt dışında basına yansıyan haberlerde bu uygulamanın uygunluğu tartışmalara neden olmuştur. Nitekim bu davranışı bir istismar olarak değerlendiren ve çocukların zarar görebileceğini düşünen ebeveynler uygulamaya karşı çıkmıştır (Shammas, 2023).

3.3. Online Grooming

3.3.1. Tanımı

Birçok çocuk, her türden bilgiye ulaşılabilen internette tesadüfen veya bilerek müstehcen, pornografik, şiddet içeren, ırkçı veya farklı şekillerde şiddet içeren çevrimiçi içeriğe maruz kalabilmektedir (Akbulut, 2013). Nitekim, sadece çıplak insan görüntüleri değil, heteroseksüel ve homoseksüel ilişkilere, mastürbasyon, hayvanlarla girilen cinsel ilişki, çocuk pornografisi, sadomazoşizm, kölelik, tecavüz, ensest ilişkilere dair görüntülere de çocuklar tarafından ulaşılabilir (İşçi, 2005). Bunun yanı sıra gençleri bekleyen bir tehlike daha bulunmaktadır: Sohbet odaları. Aslında kontrollü ve sağlıklı sohbet ortamları ergenlerin, tabu olarak kabul edilen ve yüz yüze ortamlarda

konuşulamayan konularda rahatlıkla fikirlerini paylaşabilmeleri, bilgi edinebilmeleri ve özgüven kazanabilmeleri açısından oldukça yararlı alanlardır (Gray vd., 2005). Fakat çevrimiçi ortamda paylaşılan mesajlar çocukların, kötü niyetli kişilerin hedefi haline gelmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle sohbet ortamlarının tanıdığı özgürlüğün, her zaman olumlu etkileri olmayabilir. Bu olumsuz etkilerden biri de online groomingdır.

Grooming terimi ilk olarak 1995 yılında Salter tarafından ağırlıklı olarak duygusal bir manipölasyon sürecini tanımlamak için kullanılmış olup çocuk istismarının yeni bir türü olarak literatürde kendisine yeni yeni yer bulmaya başlamıştır (Pasca vd., 2022). Literatürde kendisine yeni yer bulmaya başlayan bir kavram olması nedeni ile birden fazla tanıma da rastlanabilmektedir. Cambridge Online Dictionary'nin tanımına göre online grooming; çocuğun cinsel ilişkiye girmeye rıza göstermesi için internet aracılığıyla bir veya birden fazla çocukla arkadaş olma ve güvenini kazanma süreçlerini de içeren suç eylemini ifade etmektedir (Pranoto, vd., 2015). İnternet ve sosyal medyanın yarattığı anonimlik ile yetişkinlerin çocuklarla internet üzerinden iletişim kurabilmeleri, arkadaş olabilmeleri, çocuklara cinsel içerikli resimler gönderebilmeleri veya çocukları göndermeye hatta bazı durumlarda çevrimiçi veya çevrimdışı seks eylemleri gerçekleştirmeye ikna etmeleri daha kolay hale gelmiştir. İşte bu ikna süreci grooming olarak tanımlanmaktadır (Can, 2022). Bu eylemler aynı zamanda çocuk ile çevrimdışı görüşmeye/buluşmaya ikna ve teşvik etme şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Teşvik etme sürecinde çocuğun engellemeleri, cesaretlendirme, duyarsızlaştırma, güç ve kontrol kullanma aracılığı ile azaltılır. Bunun yanı sıra online grooming, bir çocuğun yavaş ve kademeli bir şekilde kandırılması süreci olarak da tanımlanabilir. Bu kandırma ve ikna süreci aynı zamanda aktiviteyi tespit etme zorluğuna da katkıda bulunmaktadır (Berson, 2003). Başka bir tanıma göre de grooming, bir yırtıcının 18 yaşından küçük çocuk ve ergenler ile cinsel haz ve tatmin sağlama veya insan ticareti yapabilme amacıyla sürdürdüğü ilişki kurma çabasını ifade eder. Failler için özellikle “yırtıcı” ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Yırtıcı, reşit olmayan bir yaşta güven ve cinsel aktivite kazanmış yetişkinleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Shammas, 2023). Tüm tanımlar değerlendirildiğinde online grooming, bir yetişkinin sanal ortamda kendisini çocuk olarak tanıtmayı, çocuğun güvenini kazanmak için çeşitli yöntemler kullanmasının ardından çocuğu sanal veya gerçek dünyada istismar etmesini ifade etmektedir (Bükre vd., 2017; European Commission,

2012; Holman vd., 2005). Grooming aynı zamanda, çocukların çoğunlukla kendilerine zarar verebilecek ipuçlarını yorumlamaya hazır olmadıkları aldatıcı bir süreci ifade etmektedir. Failler, çocukları iletişim sürecine dahil etmeden önce güven kazanabilme konusunda ustadırlar. Kurban konumunda bulunan çocukların güvenini kazanabilmek için faillerin benimsediği bazı yollar bulunmaktadır. Burada failin amacı çocuğun güvenini kazanarak tereddüde düşmesini engellemek aynı zamanda çocuğun ketlenme ihtimalini de en aza indirmektir (Berson, 2003). Online grooming ister uzun ister kısa sürede gerçekleşmiş olsun, çocukta travma sonrası stres bozukluğu, duygu durum bozuklukları, depresyon gibi ruh sağlığını olumsuz etkileyen izler bırakmaktadır (Topçu, 2018).

Online grooming terimi, Türkiye ve dünya alan yazınında “çevrimiçi kandırılma”, “çevrimiçi ayartılma” ve “çevrimiçi tımar” olarak kullanılmıştır (Çelen vd., 2011; Dülger, 2021; Kierkegaard, 2008; Whittle vd., 2013). Nitekim yürütülen çalışmada anlamı tam olarak karşılamadığı düşünülerek çalışma boyunca online grooming olarak kullanılacaktır.

3.3.2. Online Grooming’in Yaygınlığı

Sosyal medya platformları ve oyun sitelerinde bulunan sohbet odaları, çocukları takip eden ve onların masumiyetlerinden yararlanmayı amaçlayan yetişkinler için uygun alanlardır. Bu sohbet odaları aracılığı ile çocuk ve ergenler farklı ülke, bölge ve kültürlerdeki insanlar ile kolaylıkla iletişim kurabilmektedirler. Öyle ki bahsedilen durumlar literatürdeki araştırmalara da yansımıştır. Amerika’da çocuk ve ergen nüfusun %68’inin, çevrimiçi yetişkinlerin ise %32’sinin interneti anlık mesajlaşma için kullandıkları bildirilmiştir (Valkenburg ve Peter, 2001). Avrupa Birliği kapsamında yürütülen bir diğer araştırmada ise 9-16 yaş aralığındaki katılımcılar arasındaki her çocuktan üçte birinin iletişim ihtiyacını sosyal medya araçları ile karşıladıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %14’ü uygunsuz cinsel içeriklerle karşılaştığını, %6’sı siber zorbalığa maruz kaldığını, %30’u çevrimiçi arkadaşlıklar kurduğunu ve %21’i kendilerini rahatsız eden farklı içeriklere maruz kaldığı belirtmiştir (Livingstone vd., 2012). Cömert ve Kayıran’ın (2010) yürüttüğü araştırmada da 12-18 yaş arası ergenlerin internet kullanımları incelenmiştir. Buna göre internet kullanımları incelendiğinde %74’ünün tanımadığı biri ile iletişim kurduğunu, %25’inin özel bilgilerini paylaştığı ve %21’inin porno siteleri ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Bir diğer çalışma Madell ve

Muncer (2004) ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu gerçekleştirilen çalışmaya göre ergenlerin %86'sının sanal sohbeti tercih ettikleri ve sanal sohbet sırasında katılımcıların %67'sinin yaş, isim, fiziksel özellik ve meslek konusunda farklı bilgiler verdikleri belirlenmiştir.

Çocukların sosyal medya aracılığıyla cinsel sömürüsü önemli bir problem haline geldiği yadsınamaz bir gerçektir (ECPAT 2001). Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan 10-17 yaş aralığındaki 1501 çocuğun katıldığı ankette düzenli olarak internet ve sosyal medyayı kullandığını bildiren çocukların %19'u çevrimiçiye yıl içerisinde en az bir kez cinsel içerikli mesajlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (Finkelhor vd., 2001). Ayrıca her 7 çocuktan biri diğerlerinin kendilerine telefonları veya e-posta adresleri aracılığıyla ulaşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Avustralya'da daha küçük bir örneklem ile gerçekleştirilen bir çalışmada da sosyal medya kullanıcılarının %27'si bir sohbet odasını kullandıkları sırada, en az 1 failin kendileriyle temasa geçmeye çalıştığını ifade etmişlerdir (NAPCAN 2001). Benzer şekilde İsveç'te 2003 yılında, 9-16 yaş aralığında olan çocukların eğitim gördüğü ulusal düzeyde bir okulda öğrencilerin %32'sinin, istemedikleri halde internette kendileriyle cinsellik hakkında konuşan birilerine denk geldiklerini belirtmiştir (SAFT 2003). İsveç Ulusal Suç Önleme Konseyi tarafından 2005 yılında 15 yaşındaki çocuklarla temsili bir okul anketi yapılmıştır. Bu anketin sonuçlarına göre gençlerin %30'undan fazlasının ilk günden itibaren 1 yıl boyunca bir tür online cinsel temasa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Bra, 2007a; 2007b). Yine İsveç'te yürütülen bir çalışma İsveç'te 14-15 yaşlarında bulunan çocuklarla yapılan araştırmalarda çocukların en az %30'unun tanımadıkları bir yetişkinin kendileri ile iletişim kurduğunu ve cinsel içerikli sohbetlerde bulunduklarını ifade etmiştir (Brottsförebygganderadet, 2007). İsveç'te yürütülen bir diğer çalışmada da yaşları 12 ile 16 arasındaki çocuklar kendilerine e-posta yolu ile gelen bir ankete cevap vererek cinsel içerikli iletişime maruz kaldıklarını bildirmiştir (Medieradet, 2006). Valkenbourg ve Shouten'in 2006 yılında yürüttükleri bir çalışmada 412 katılımcının %5'inin yabancılarla iletişim kurmakta tereddüt yaşamadığı, ek olarak %6 oranında, ergenlerin yabancılarla konuşmaya tanıdıkları ile konuşmaktan daha eğilimli oldukları ve beklenenin aksine erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha sık yabancılarla konuştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma yapılan ülkelerden bir diğeri de Avustralya'dır. Polis kayıtları göz önünde bulundurulduğunda 2007 yılında Avustralya'da 130 grooming olgusu bildirilmiştir

(Choo, 2008). İngiltere’de siber suçlar bağlamında yapılan bir araştırmanın sonucunda 2006 yılında yaklaşık 850 bin kişinin internet konuşma/sohbet odalarında istenmeyen cinsel içerik ve mesajla karşılaştığı ve 238 grooming girişiminin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, yaşları 10-15 arasında değişen 1,588 gencin katıldığı araştırmada gençlerin %35’i internet ortamında taciz edildiği veya istenmeyen cinsel içerikle karşılaştığını ifade etmiştir (Choo, 2009). Çocuk İstismarı ve Çevrimiçi Koruma Ajansı verilerine göre de çevrimiçi çocuk istismarı 2009–2010 yılları arasında Birleşik Krallık’ta en çok bildirilen suç olarak kayıtlara geçmiştir (Gunawan vd., 2018).

Associated Press-NORC Halka İlişkiler Araştırma Merkezi, gençler arasında teknoloji kullanımı ve teknoloji temelli istismara yönelik yeni bir bakış açısı geliştirebilmek amacıyla 14-24 yaş arasındaki 1297 genç ile bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre katılımcıların neredeyse yarısı çevrimiçi cinsel istismara maruz kaldığını, %40’ı ise partneri olarak algıladığı fail tarafından çevrimiçi tacize maruz kaldıklarını belirtmiştir (Tompson, Benz ve Agiesta, 2013). Kapsamlı bir diğer çalışma ise Zweig ve diğerlerine aittir. Zweig ve diğerlerinin İspanya’da yürüttüğü çalışmada kızların %15, erkeklerin %7 oranında online cinsel istismara maruz kaldıkları, partnerleri tarafından cinsel fotoğraflar göndermeye yönelik baskı gördükleri, göndermedikleri durumlarda tehdit edildikleri, cinsel içerikli fotoğraflar gönderdiği ve cinsel içerikli konuşmalarda bulundukları saptanmıştır (Zweig vd., 2013). Çocukların demografik özelliklerine göre yapılan analizlerde ise 7-17 yaş aralığında bulunan çocukların %29’unun internette ev adreslerini, %14’ünün ise e-posta adreslerini paylaştıkları bildirilmiştir. Son olarak; sohbet odalarının yanı sıra çocuk ve ergenlerin mobil cihazlar, bloglar ve diğer sosyal medya araçları aracılığıyla da istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir (INHOPE, 2014).

Kimlerin daha fazla grooming davranışına maruz kaldıkları noktasında ise kızların erkeklerden daha sık maruz kaldıkları düşünülmektedir. İsveç Ulusal Suç Önleme Konseyi’nin araştırması (Bra, 2007a; Bra, 2007b) istenmeyen cinsel içerikli iletilere maruz kaldığını bildiren kızların oranının, erkeklere nazaran çok daha fazla olduğu belirtmektedir. Kızlar %48 erkekler ise %18 oranında grooming davranışına maruz kalmışlardır. Çocuk Takip Merkezi’ne istismar iddiasıyla başvuran 3429 vaka üzerinde yapılan bir çalışmada olgular incelenmiş 135 çocuğun sosyal medya aracılığıyla istismarcısı ile tanıştığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlarda, vakaların büyük çoğunluğunun (%94,8) kadınlardan oluştuğunu ve ortalama yaşın 15 olduğu

görülmüştür. Yapılan araştırmanın devamında vakaların beşte dördünün kız çocuk ve ergenlere yönelik olduğu, 12-15 yaş arasındaki kız ergenlerin toplam kız çocuk ve ergen mağdurların %39'unu oluşturduğu tespit edilmiştir (NSPCC, 2022).

Birleşmiş Milletler tarafından çevrimiçi istismarın yaygınlığını belirlemeye yönelik 106 ülkeden çevrimiçi istismara maruz kalmış kişiler belirlenmiştir. Araştırmaya 17 binden fazla kişi katılmıştır. Bu katılımcıların %28'ini çocuklar oluşturmuştur. Cinsiyete göre yapılan incelemelerde kız çocukların sayısının erkek çocuklara göre %2.5 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Greenbaum, 2017).

Çevrimiçi cinsel istismar mağduru erkeklerle yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olması dikkat çekmektedir. Bu konuda ulaşılabilen tek araştırma Wolak ve diğerlerinin (2004) yürüttüğü çalışmadır. Wolak ve arkadaşlarının çevrimiçi istismar mağduru erkekler ile yaptığı araştırmada erkek kurbanların, failler ile genel sohbet odalarından ziyade eşcinsel erkeklerle hizmet veren sohbet odalarında tanıştıkları sonucuna varmışlardır (Teliti, 2015).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir başka çalışmada da çocukların %65'inin sosyal mecralarda cinsel tacize maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Greene vd., 2020). Bu konuda yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olan Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'ne katılan çocukların %11'inin internette cinsel içerikli fotoğraflar gördüğü, %12'sinin cinsel içerikli mesajlar aldığı ve %2'sinin internette tanıştığı kişilerle yüz yüze görüştüğü bildirilmiştir (Kaşıkçı vd., 2014). Ek olarak, her beş ergenden en az birinin sanal ortamlar aracılığı ile cinsel içerikli paylaşımlara maruz kaldığı belirlenmiştir (Livingstone ve Smith, 2014).

Malezya'da benzer şekilde artan çevrimiçi istismar vakalarına rastlanmıştır. Yürütülen araştırmanın sonuçları güvenli bir dünya ve sağlıklı nesiller yetişme amacına yönelik ciddi bir tehdidi ifade etmektedir. Malezya'da okul çağında bulunan çocuklar ile ilgili 2015 yılında yapılan bir araştırma; İnternette tanıştıkları kişilerin mağduriyetine maruz kalanların çoğunun 18 yaşın altında olduğunu, her on çocuktan birinin cinsel içerikli fotoğraflarını veya videolarını paylaşmaya ikna edildiğini, 2010 ve 2015 yılları arasında Malezya'da teknoloji temelli istismar vakalarının sayısında %300 artış olduğunu, Malezya'da son iki yılda bildirilen tecavüz vakalarının yaklaşık %80'inin çevrimiçi kaynaklı olduğunu göstermiştir (Chow, 2014). İngiltere ve Galler'de ise ülke genelinde bildirilen toplam online cinsel istismar vaka sayısı 2012'de 182 iken 2016'da 1005'e

sıçradığı belirtilmiştir (Myers, 2015). Ayrıca Birleşik Krallık'ta Zulüm Önleme Ulusal Derneği (NSPCC) tarafından yayınlanan rapora göre 11-16 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerin yaklaşık %12'sinin istenmeyen cinsel içerikli mesajlar aldığı bildirilmiştir (al-Khateeb ve Epiphaniou, 2016). Döring ve Cooper'ın araştırmalarında da gençler arasında cinsel içerikli mesaj alma ve verme davranışının yaygınlığının %2,5 ve %21 arasında değiştiği belirtilmektedir. (Döring ve Cooper, 2016). Bir diğer araştırma Malezya'nın Selangor eyaletinde yürütülmüştür. Araştırmada 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin çevrimiçi risklere maruz kalma oranlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan 6671 katılımcının yaklaşık yarısının çevrimiçi en az bir risk ile karşılaştığı tespit edilmiştir (Teimouri vd., 2014). Katılımcılar ifadelerinde bu risklere maruz kalmadan önce internetin zararlı yönlerinin olduğunu düşünmediklerini de ifade etmişlerdir. Ayrıca, aynı araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların %31'i pornografik görüntülere maruz kalmıştır.

İspanya'da, 12 ila 15 yaş arasındaki ergenlerin katılım gösterdiği bir araştırma katılımcıların %12'sinin yetişkinler tarafından cinsel isteklere maruz kaldığını ifade ettiklerini, %7'sinin de bu taleplere karşılık cinsel etkileşime girdiğini bildirmiştir. Ek olarak ergenlerin %17'sinin son bir yıl içinde en az bir kez cinsel birliktelik isteği, %12'sinin sanal etkileşim ve %20'sinin çevrimiçi istismar bildiriminde bulunduğu tespit edilmiştir (Gámez-Guadix vd., 2017). Europol tarafından 2018 yılında yayınlanan IOCTA'ya (İnternet Organize Suç Tehdit Değerlendirmesi) göre, Çocuk Cinsel Sömürü Materyali (CSEM), Avrupa Birliği Üye Devletlerinin %60'ında sürekli artış gösterdiği tespit edilmiştir. Çocuk İstismarı ve Çevrimiçi Koruma Ajansı verilerine göre de çevrimiçi çocuk istismarı 2009–2010 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en çok bildirilen suç olarak kayıtlara geçmiştir.

Çocuk Takip Merkezi'ne istismar iddiasıyla başvuran 3429 vaka üzerinde yapılan bir çalışmada olgular incelenmiş olup 135 çocuğun sosyal medya aracılığıyla istismarcısı ile tanıştığını tespit etmiştir. Mağdurların %71,1'inin penetrasyona maruz kaldığını, %40,0'ının fiziksel istismar belirtileri sahip olduğunu tespit etmiştir. Ek olarak mağdurların %11,1'inin hamile olduğu tespit edilirken düşük sosyoekonomik durum (%97,8) ve ebeveynlerin eğitim durumları (%59,3) ailesel risk faktörleri olarak belirlenmiştir (Koçtürk ve Yüksel, 2018). Madigan ve diğerlerinin 2018 yılında yaptıkları meta analiz çalışmasında katılımcıların çevrimiçi istismara maruz kalma oranı %20,3 olarak belirlenmiştir (Madigan, vd. 2018).

Haziran 2018 yılında çocukları korumaya yönelik geliştirilen okul politikaları ve uygulamalarına yönelik yürütülen bir araştırmanın sonuçlarına göre; en az 1272 çocuğun online cinsel istismara maruz kaldığı bildirilmiştir. Suçluların %86'sının sertifikalı öğretmenler olduğu iddia edilmiştir. Bununla birlikte eğitim asistanları, stajyerler, gözetmenlik görevi yapan öğretmenler, gönüllüler, sekreterler, veliler ve servis şoförlerin de failler arasında olduğu ileri sürülmüştür. En az 138 suçlunun okulda veya toplum içinde spor koçluğu gibi çocuklara erişimlerinin fazla olduğu en az 1 rolü olduğu belirtilmiştir. Mağdurların %75'inin kadın, %25'inin erkek olduğu ve en fazla lise kademesinde öğrenim gören öğrencilerin mağdur edildiği (%69) dikkat çekmiştir (Canadian Centre for Child Protection, 2023)

Cybertip.ca isimli internet sitesi, 2021 yılında kitle iletişim araçlarında ve internette yayınlanan haberlerin bir analizini oluşturmuştur. Bu analize göre 645'ten fazla haberin çevrimiçi çocuk istismarına dair içerikler barındırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca; mağdurların %25'inin 7-13 yaş aralığında, %48'inin 14-18 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte olayların %22'sinin Snapchat, %23'ünün Whatsapp, Facebook veya Facebook Messenger ve %12'sinin discord adlı uygulamalar aracılığıyla gerçekleştiği tespit edilmiştir (Canada's National Tipline For Reporting The Online Sexual Exploitation of Children, 2022).

FBI'nın tahminlerine göre internet ortamında her gün 500 binden fazla yarıtcı bulunmaktadır. Aynı zamanda 12-15 yaş arasında bulunan çocuk ve gençlerin çevrimiçi istismara maruz kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre mağdurların yaklaşık %50'sini 12-15 yaş arasındaki çocuk ve gençlerin oluşturduğu varsayılmaktadır. Ek olarak çocuklara yönelik istismar girişimlerinin yaklaşık %89'unun sohbet odalarında veya anlık mesajlaşma uygulamalarında gerçekleştiği bildirilmiştir. Bildirilen vakaların dörtte birinin faillerin, mağdurlardan cinsel içerikli fotoğraf talep etmesi şeklinde olduğu görülmüştür. Çocukların %4'ünün ise yüzyüze iletişimi de içeren şekilde istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir (Kraut, 2020)

Grooming vakalarının artışına yönelik verilerin yayınlandığı bir sitede çevrimiçi istismar olgularının hızlı bir artış gösterdiği, 4 yıl içerisinde %80'den fazla artış yaşadığı bildirilmiştir. Ayrıca Birleşik Krallık polis teşkilatının yayınlandığı raporlara göre 2017 yılından itibaren %84 artış göstererek 2018 yılında yaklaşık 27.000 vakaya ulaşıldığı, 2021 yılının sonları ve 2022 yılının ilk aylarından itibaren de bir önceki yıla

göre ortalama 6.156 olgu artışı yaşadığı bildirilmiştir. Sosyal medya araçlarının çevrimiçi istismar sürecindeki rolü ve işlevine yönelik yapılan inceleme sonucunda ise sosyal medya ve iletişim araçlarının %38 oranında kullanıldığı, ancak Snapchat uygulamasının diğer uygulamalardan %33 oranda daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Birleşik Krallık polisi yalnızca 1 yılda çevrimiçi istismar sürecinde kullanılan 70'ten fazla uygulama olduğuna ve bir vakada birden fazla sosyal medya platformunun kullanıldığına dikkat çekmiştir (NSPCC, 2022).

3.3.3. Çocuk Pornografisi Yaygınlığı

Çocuk Pornografisinin hangi noktaya geldiğini belirlemeye yönelik yürütülen bir araştırma kapsamında Uluslararası İnternet İhbar Merkezleri Birliği'nin (INHOPE) verileri incelenmiştir. 2014 yılı INHOPE verilerine göre yılda bu birime 900.000 ihbar gelmektedir. Gelen ihbarlardan 160.000 ihbar kolluk kuvvetlerine iletilmekte olup ay bazında bu oran 5.800'ü bulmaktadır. Kolluğa iletilen 10.000 ihbarın ise çocuk pornografisi materyali içerdiği bildirilmektedir. Yine aynı birimin verilerine göre saniyede yaklaşık 28.258 çocuk pornografisi görüntülerine bakılmakta ve toplam pornografi geliri yıllık 97 milyar dolar, en fazla geliri olan ülke olan Çin'deki pornografi geliri ise 27,40 milyar dolardır. Bunun ardından İngiltere Ulusal Suç Birimi, iki yaşındaki 102 çocuğu pedofillerden kurtardığına dair bir açıklama yapmıştır (Kierkegaard, 2008). ABD pornografi üretiminde liderlik ederken, Avrupa'da Hollanda, Almanya, İspanya ve İngiltere'de yaklaşık 100.000 ÇP web sitesi bulunmaktadır. Gnutella isimli çocuk pornografisine dair materyallerin bulunduğu sosyal medya ağında günlük çocuk pornografisi isteğinin 16.000 civarında olduğu belirlenmiştir. Aynı raporda, çocukların sosyal ortamlarda istismarının teşvik oranının %89 olduğu ve pornografi tüketicilerinin ağırlıklı olarak 35-49 yaş aralığında oldukları belirtilmiştir. (Şen, 2017).

2006 Arama Motorları İncelemesi (Ropelato, 2007)'ne göre;

- Her saniye 28 258 internet kullanıcısı pornografi izlemekte,
- Porno sektöründen elde edilen toplam gelir 97 milyar doları bulmakta ve Çin 2006'da en büyük geliri elde eden ülke konumundadır (27 milyar dolar),
- 2006 yılı itibari ile internette 4,2 milyon pornografik web sitesi mevcut (bu oran toplam web sitelerinin %12'si) ,

- ABD porno üreticiliğinde öncü ülke olurken, önde gelen diğer ülkelerin çoğu Avrupa'da (Hollanda, Almanya, İspanya ve Birleşik Krallık) bulunmakta,
- 100 000 site çocuk pornografisi içeriği bulundurmakta,
- 2,5 milyar (toplam e-postaların %8'i) günlük pornografik e-postalardan oluşmakta,
- Günlük “çocuk pornografisi” talebi 116 000,
- İnternette pornografiye ilk maruz kalma yaşı ortalama 11,
- 8-16 yaş arası çevrimiçi porno izleyenlerin %90'ı araştırma yaparken içeriklere ulaşmaktadır.

Kanada'da 38 tecavüz suçlusu, 38 çocuk pornografisi suçlusu ve 70 çevrimiçi taciz suçlusu ile bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre çevrimiçi taciz suçlularının çocuk pornografisi suçlularına göre ilişkinin istikrarının sağlanması, sapkınlık ve cinsel dürtünün giderilme motivasyonu bakımından daha düşük motivasyona sahip oldukları görülmüştür. Tecavüz suçlularının ise motivasyonu en yüksek olan grup oldukları gözlenmiştir (Seto vd., 2012).

3.3.4. Online Grooming Sürecinin Dinamikleri

Sosyal açıdan kaygılı olan ergenler sanal sohbetleri daha çok tercih etmekte, eğlence, sosyal onay, sosyal ilişkileri başlatma ve sürdürme, yeni insanlarla tanışma ve sosyal aidiyet motivasyonları ise ergenleri sanal sohbetlere yöneltmektedir (Livingstone vd., 2010) Yürütülen bir diğer çalışmada da ergenlerin sosyal medya ortamında hissettikleri mahremiyet kaygılarının daha düşük olduğu ve yetişkinlere kıyasla çevrimiçi ortamda kendilerine ait bilgi ve fotoğrafları paylaşma konusunda daha az tereddüt yaşayıp daha istekli oldukları görülmüştür (Demirel ve Göka, 2022). Çocuklar özellikle kendileri hakkında verdikleri bilgilerin onlara fayda sağlayacağını düşündüğünde, onaylanacaklarını veya ait hissedileceğini düşündüklerinde de bilgilerini daha rahat paylaşabilmektedirler (Youn, 2005). Aynı zamanda çocuklar saftır, diğerlerine rahatlıkla güven duyabilir ve aynı zamanda ilgi ve şefkate ihtiyaç duyarlar. Bunun yanı sıra internetin sağladığı anonimlik, potansiyel pedofiller için elverişli bir özelliktir ve pornografi ticareti ve cinsel istismar için bu kişilere kolaylık sağlamaktadır (Berson, 2003).

Online grooming olgusunun dinamikleri incelendiğinde ebeveyn davranışlarının önemli olduğu görülmüştür (Chow, 2014). Bazı ebeveyn davranışları ve toplumsal kalıp

yargılar da çocukların potansiyel bir kurban haline gelmesine neden olabilmektedir. Toplumda benimsenen “iyi/modern ebeveyn” baskısı nedeni ile çocuklar teknoloji ile çok erken yaşlarda tanışabilmekte, tablet ve telefon gibi cihazlar çocukları oyalama, ödüllendirme ve yemek yedirme aracı olarak kullanılabilmektedir. Hatta bu durum bazı araştırmacılar tarafından “dijital emzik” olarak adlandırılmaktadır (Hars vd., 2018). Dijitalleşme yaşı ile ilgili araştırmalar, çocukların 7 yaşından önce teknolojik araçlar ile tanıştıklarını, 9-16 yaş aralığında erişim ve kullanım düzeyinin %95 civarında olduğunu ve neredeyse en yüksek noktaya ulaştığını göstermektedir (Turgut ve Kursun 2020). Çocukların teknoloji ile erken yaşlarda tanışıyor olmaları başta iletişim olmak üzere birçok ihtiyacını karşılamak için internete yönelmelerine sebep olabilmektedir (Üstündağ, 2022). Bu yöneliş de uzun vadede online grooming ile sonuçlanabilmektedir (Çerçi vd., 2020). Bunun yanı sıra ebeveynlerin teknolojiyi sağlıklı kullanma konusunda yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları ve çocuklarını yeteri kadar bilgilendiremedikleri bu durumun uzun vadede online grooming riskini arttırdığı düşünülmektedir (Karaman ve Ayhan, 2021).

Son olarak sahip olunan toplumsal ön yargıların da çocukları açık hedef haline getirebilmektedir. Örneğin Sri Lanka gibi çocuklara yaşlıların güvenilir kimseler olduğunun öğretildiği bir kültürde ihmal veya diğer risk faktörlerini yaşamasa dahi bir çocuk tehlike altında olabilmektedir (Indrakumara, 2021). Sonuç olarak da bu özelliklerin birleşimi çocukların kolay bir hedef haline gelmesine neden olmaktadır. Staksrud'un (2013) deyişiyle de “İnternet çocukları daha savunmasız hale getirmez, ancak zaten savunmasız çocukları daha erişilebilir hale getirebilir”. Öte yandan yukarıda sayılan faktörlerin birleşimi sonucunda potansiyel pedofiller gerçek kimliklerini gizleyerek ve “çocuklardan biri” olarak kendilerini maskeleyerek bu anonimliği bir pelerin gibi kullanabilirler ve sanal ortamlarda çocuklara erişebilirler. Çocuklarda ilgi ve merak uyandırabilecek bir kişiliğe veya yaşam tarzına sahipmiş gibi davranabilirler (Berson, 2003). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda sohbet odalarının, oyun sitelerinin, e-posta adreslerinin ve sosyal medya platformlarının, çocukları potansiyel bir kurban konumuna düşürebileceği söylenebilir.

Literatürde rastlanan çalışmaların faillerin davranışları ve bu davranışların altında yatan dinamikler üstünde yoğunlaşmasının yanı sıra Valkenburg ve Peter'in 2011 yılında yürüttükleri araştırma çocukların davranış dinamiklerine ve ihtiyaçlarına eğilmesi nedeni ile dikkat çekici bulunmuştur. Gelişim kuramcılarının ergenlik dönemi için

kazanılması gereken gelişim görevinin psikososyal özerklik kazanmak olduğunu söylemektedir. Psikososyal özerkliğe erişebilmek için de ergenlerin şu 3 özelliği kazanmış olması beklenir: İlk olarak, ergenler gerçekçi ve sağlıklı bir benlik veya kimlik geliştirmeli, yani kim oldukları ve ne istedikleri hakkında gerçekçi bir bilgiye sahip olmalıdır. İkincisi, bir yakınlık duygusu geliştirebilmek için gerekli olan yeteneklere ve yeterliliklere ulaşabilmelidir. Son olarak da cinsel gelişimlerini devam ettirmeleri gereklidir (Erikson, 2006). Yani cinsel istek duygularına alışmaları, cinsel yönelimlerini belirlemeleri ve kabul etmeleri ve karşılıklı, sömürücü olmayan, dürüst ve güvenli ilişkilerde bulunmaları gerekmektedir. Bu üç görevi tamamlayabilmek ve psikososyal özerkliğe ulaşabilmek için ergenlerin ihtiyacı olan iki beceri tanımlanmıştır: kendini sunmak ve kendini ifşa etmek (Orak, 2020). Kimliği ve sahip olduğu özellikleri bakımından tereddüde düşmüş ergenler için sosyal medya onay duygusunu kazanabilmek adına bulunmaz bir nimettir. Burada; yargılanma korkusunu nispeten daha az duyan ergenler kendine ait bilgileri, fotoğraflarını daha rahat şekilde paylaşabilmekte yani kendilerini sunmakta ve ifşa etmektedirler. Aldıkları geri bildirimler aracılığı ile öğrenerek sosyal kimliklerini prova ederler, onaylar ve nihayetinde onları benliklerine uyarlarlar. Aynı zamanda anonimlik, eş zamansızlık ve erişilebilirlik, ergenlerin kendini sunma ve kendini açıklama üzerindeki oto kontrollerini arttırmaktadır. Bu oto kontrol sanal sohbetin neden ergenler tarafından daha sık tercih edildiğini açıklamaktadır. Bununla birlikte ergenlerin gerçek yaşamda kolaylıkla tanışamayacakları kişilerle yakın arkadaşlıklar kurabilme imkanı bulabilmeleri, benzer deneyimlere sahip akranlarından (örneğin ebeveyn çatışmaları ile ilgili çevrimiçi destek gruplarında) destek bulmaları, birçok yetişkinin ergenler için uygun görmediği bireylerle kolaylıkla etkileşime girebilmeleri ergenlerin sanal sohbete yönelik motivasyonlarını artıran ve istenmeyen çevrimiçi taleplerin hedefi haline gelmelerine neden olan faktörlerden bazılarını oluşturur (Valkenburg ve Peter, 2011).

Literatürde yürütülen araştırma sonuçları çocukların çok fazla pornografik görüntü ya da mesajla karşılaşmadıklarını düşündürüyor olsa da gerçekte bunun daha yüksek olduğu varsayılmaktadır (Ogan, vd., 2012). Özellikle, internette araştırma yaparken otomatik olarak gelen bu görüntülere pek çok çocuğun maruz kaldığı bilinmektedir. Gerçek sonuçlara ulaşamamasının birincil nedeni olarak bu konunun Türkiye’de bir tabu konumunda olması düşünülmektedir (Erkoç, 2023; Karabacak ve Torun, 2022). Nitekim benzer bir duruma Avrupa, Asya ve Latin ülkelerinde de rastlanılmaktadır.

Özellikle cinsellik konusunda çifte standardın olduğu Arjantin gibi Latin ülkelerinde, kız çocuk ve ergenlerin beden imajına daha fazla önem veriyor olmaları ve sosyal olarak onaylanmama korkusu daha fazla yaşıyor olmaları nedeniyle daha az bildirim yapıldığı düşünülmektedir (Ogan vd., 2014).

Geleneksel, kapalı ve daha ataerkil toplumlarda da benzer durumların sıklıkla gerçekleştiği düşünülmektedir (Ybarra & Mitchell, 2014). Benzer şekilde, kız ergenlerin erkeklere göre daha fazla sosyal istenirliğe sahip olmasının bildirim oranlarını etkilediği düşünülmektedir (Facio ve ark., 2006). Ayrıca literatürde yürütülen bir diğer çalışma bildirilen vakaların düşük olma sebeplerine yönelik farklı bir pencere sunmaktadır. Yürütülen çalışmanın sonuçları birçok ergenin kullandığı iletişim örüntülerinin durumun farkına varmalarını engellediğini düşündürmüştür (Akyol ve Öztemel, 2021; Corfts vd., 2016; Lee ve Crofts, 2015; Subrahmanyam, 2013). Çocuk ve ergenlerin gelişim dönemi itibarıyla de cinsel içerikli iletişim örüntülerine sahip oldukları; e-postalar ve sohbet odaları gibi sanal platformlarda da birbirlerine hakaret ettikleri ve cinsel espriler paylaştıkları gözlenmiştir. Bu durumun; cinsel içerikli konuşmaların ergenler arasında normallik kazanmasına ve bir diğeri tarafından talep edilen cinsel içerikli mesaj veya fotoğraf isteminin yadırganmamasına bu sebeple vaka bildirimlerinin düşük olmasına neden olduğu düşünülmektedir (Berson, 2003).

3.3.5. Online Grooming Süreci

Grooming sürecinin genellikle başlangıcı sohbet odalarında yapılır ve fail tarafından potansiyel bir kurban aranır. Uygun bir kurban bulunduğu kanaat getirildiğinde güven kazanma süreci başlar. Çocuk için artık aylarca çevrimiçi iletişim kurduğu kişi, bir yabancı olmaktan çıkar. Ayrıca, bir ergen veya bir çocuk akranı ile etkileşime girdiğini fark ettiğinde kendisini savunmak zorunda hissetmez (O'Connell, 2001a).

Grooming sürecinde yetişkin-çocuk arasındaki ilişkide cinsel etkileşim için bir güç dengesizliği mevcuttur. Başka bir deyişle de grooming; çocuğun çekingenliğini kademe kademe azaltarak, duygusal bağ kurma yolu ile incelikli, uzun vadeli, kontrollü ve her aşaması planlanmış psikolojik bir manipüle etme davranışını ifade etmektedir (O'Connell, 2001). Bu manipüle etme süreci çoğunlukla sosyal medya araçları vasıtası ile gerçekleştirilir. Esasen bu manipüle sürecinin uzunluğu failin amacı, mağdurun özellikleri ve tepkisine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Yine amaca, çocuğun

aile ve sosyal çevresi ile etkileşimine, sahip olduğu özelliklere bağlı olarak internette, failler güven kazanma süresini kısaltabilmektedir ve aynı anda birden fazla potansiyel kurbanla iletişim kurabilmektedir (Özçalık ve Atakoğlu, 2021). İnternetin anonim özelliği sayesinde failler, anlayışlı ve sempatik tavırlar sergileyerek çocukları kandırabilir ve gerçek kimliğini dilediği gibi maskeleyerek hemen hemen herkes gibi davranabilir. Failler güven kazanmak için yeterli buldukları süre sonunda da istismarı gerçekleştirmektedirler (The Australian, 2017). Literatürde rastlanan çalışmalar incelendiğinde çevrimiçi istismar sürecinin ortalama 6 ay ile 4 yıl arasında sürdüğü gözlenmiştir (Thorn, 2023). Nitekim yapılan bir çalışmada verilen bir olguda failin özellikle 13 ila 19 yaş arasındaki ergenlere yönelik halka açık bir sohbet odasında kendine bir profil oluşturduğu, burada belirlediği dört kurbanı e-posta gönderdiği tespit edilmiştir (Berson, 2003).

Failler, çocukların ihtiyaçlarını bilmektedir. Bu sebeple güven kazanabilme amacı ile çoğunlukla çocukların duygusal ihtiyaçlarına ve gelişim döneminde bulunan gelişim görevlerine hitap etme yolunu benimserler. Kurulan ilişki ve etkileşimde alınan duygusal destek bu süreçte anahtar bir rol oynamaktadır. Öyle ki duygusal bağ ne kadar kuvvetli olursa faile karşı bağımlılık o kadar güçlü olabilmektedir (Pasca vd., 2022). İlgi göstermek, arkadaşlık kurmak, hediye göndermek, iltifat etmek gibi davranışların yanı sıra aile ve arkadaş çevresini kötülemek, güvendiği çevrenin aslında güvensiz olduğuna dair telkinlerde bulunma yolu ile güven kazanmaya çalışabilmektedir. Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra failler tarafından en çok kullanılan güven kazanma yollarından biri çocuk ile ortak yaşantı ve ortak duygu bağı kurmaya çalışmaktır. Örneğin bir vakada fail, iletişim kurduğu çocuğun bahsettiği gibi anne ve babasının yakın zamanda boşandığını ve yeni hayatına alışmakta zorluk çektiğini ifade etmiştir. Çocuk bir süre sonra kendisini bu denli iyi anlayan kişiye güvenmeye başladığını ve bunda zorluk çekmediğini belirtmiştir (Brown, 2001).

Kloess ve diğerlerinin (2019) yürüttüğü bir çalışmada 3 vaka sunuma yer verilmiştir. Yer verilen bu vakalar, yukarıda belirtilen faillerin güven kazanmak için kullandıkları stratejilere birer örnek niteliği taşımaktadır. İlk vakada fail 13-19 yaş aralığında bulunan ergenlerin sıklıkla kullandıkları bir web sitesini ziyaret ederek süreci başlatmıştır. Fail, sürecin kesinliğini sağlayabilmek adına 4 farklı kişiye mesaj göndermiştir. 2.Vakada fail, e-posta adreslerinin değiş-tokuş edilmesi yoluyla iletişim sağlanan bir web sitesini tercih etti. Son vakada ise fail, görüntülü konuşma aracılığı ile iletişime geçilen bir web

sitesini tercih etmiştir. Faillerin kurdukları iletişim yollarının daha iyi anlaşılabilmesi için failler ve çocukların aralarında geçen konuşmalar ve mesajlar incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda ise faillerin davranış biçimleri a) ısrarcı olma, (b) hayal kırıklığı veya üzüntü ifade etme, (c) çaresiz ve ihtiyaç içinde görünme (d) yalvarma, (e) baskı yapma ve (f) mağdura kendisinin de istekli olduğunu hatırlatma olarak belirtilmiştir (Kloess vd., 2019).

3.3.6. Online Grooming Sürecinde Risk Faktörleri

Çocuk ve ergenleri sanal ortamda şiddet ve istismar olaylarına karşı daha savunmasız hale getirebilecek risk faktörleri literatürde şu şekilde sıralanmıştır (Mishna vd., 2009; Mitchell vd., 2001; Wolak vd., 2004; Wolak vd., 2003):

- Kadın olmak (Mishna vd., 2009),
- Yaşça akranlarından daha büyük olmak [Çevrimiçi cinsel taciz ve takiben çevrimdışı istismarın en yaygın kurbanları 13-17 yaşlarındaki ergenler olduğu belirtilmiştir] (Katz, 2013; Wolak vd., 2004),
- Eşcinsel olmak veya cinsel yönelimden emin olmamak (Mitchell vd., 2001),
- Zayıf aile ve sosyal bağlara, okul sorunlarına sahip olmak (Wolak vd., 2004),
- Ruh sağlığını olumsuz etkileyen yaşantılara sahip olmak (örn. yalnızlık, depresyon, fiziksel/cinsel istismar deneyimleri, madde kullanımı) (Wolak vd., 2004),

Hangi özelliklere sahip ergenlerin daha fazla risk altında olduğunu belirlemeye yönelik literatürde sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin bir araştırmada elde edilen sonuca göre, yüz yüze etkileşimlerinde sınır koymakta zorluk yaşayan ergenlerin çevrimiçi ortamda maruz kaldıkları isteklere boyun eğme eğilimlerinin ve davranışlarını kontrol etmekte zorluk yaşama ihtimallerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Burnay vd., 2015). Ek olarak, davranışları üzerinde otokontrolü daha zayıf olan ve dışsal denetime daha fazla bağlılık gösteren çocukların da çevrimiçi ortamlarda yabancılarla daha sık etkileşim başlatabildikleri gözlenmiştir (Koutamanis vd., 2015). Yürütülen bir diğer araştırmada ise güvenli bağlanmaya dair sorunlar yaşayan ve kaygısı yüksek olan kişilerin Facebook uygulamasında daha fazla vakit geçirdiği, burada duygusal destek arayışı içerisinde oldukları ve bu bağlamda daha riskli konumda olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Oldmeadow vd., 2013).

Depresyon, kaygı ve utangaçlık problemi yaşayan çocuk ve ergenler için çevrimiçi ortamların yararları olduğu varsayılmıştır (Dolev-Cohen ve Barak, 2013). Bununla birlikte potansiyel suçlu davranışlarına dair ipuçlarını belirlemede daha az beceriye sahip olmaları, onları çevrimiçi istismar bakımından daha riskli konuma düşürebilmektedir (de Santisteban ve Gámez-Guadix, 2018). Şizoid belirtiler taşıyan ergenlerin duygularını ifade etme ve diğerlerinin duygularını tanıma konusunda problem yaşamaları sebebiyle çevrimiçi mecralarda daha fazla vakit geçirebildikleri, bu durumun risk barındırdığı ileri sürülmektedir (Wachs vd., 2017).

O'Connell'in (2001) ileri sürdüğü modelin işlevselliğine dair yapılan bir araştırmada faillerin hedefleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için dikkatler kurbanlara çevrilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda mağdurların birçoğunun 13 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. (Staksrud, 2013). Wolak ve diğerlerinin yürüttükleri araştırmalarda da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Buna göre, çevrimiçi istismar mağdurlarının %99'unun 13-17 yaş aralığında olan çocuk ve ergenler oldukları tespit edilmiştir (Wolak, vd. 2004). Liseden üniversiteye geçiş sürecinde olan ergenlerle de benzer bir araştırma yapılmıştır. Liseden üniversiteye geçiş döneminde ergenler; özellikle aile ve yaşam alanı ile olan bağların kopması nedeni ile yalnızlık hissini arttığı bir dönem yaşamaktadır (Baker, 2012). Yalnızlık hissini yarattığı gerilim ve hüzünden kaçınabilmek amacıyla ergenler yeni sosyal ilişkiler ve bağlar geliştirmeye eğilimli hale gelebilmektedir. Bu durum, ergenlerin çevrimiçi ortamlarda ilişki kurma ihtimallerini arttırmakla birlikte karşılaşabilecekleri riskleri de artırabilmektedir (Asher ve Weeks, 2014).

Diğer bazı çalışmalar; düşük özgüven, erken çocukluk döneminde yaşanan travmalar, zayıf aile ilişkileri, farklı bir cinsel eğilime sahip olma durumlarının çocuk ve ergenleri çevrimiçi riskler bakımından daha riskli kategorisine soktuğunu bildirmektedir (Burns ve Gottshalk, 2019; Livingstone ve Bulger, 2014). Ayrıca, sosyal medya hesaplarında kendine ait cinsel içerikli fotoğraf paylaşımında bulunan çocuk ve ergenlerin hem çevrimiçi hem çevrimdışı istismara maruz kalma ihtimallerinin ve failler tarafından cinsel nesne olarak görülme olasılıklarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Maas vd., 2019).

3.3.7. Online Grooming Sürecinin Aşamaları

Online Grooming; yetişkin fail ile çocuğun tanışması ile başlayan ve failler tarafından çocukla ilişkiye cinsel temaları sokmak için farklı güven kazanma stratejilerinin kullanıldığı, güven kazanmanın ardından çocukla cinsel içerikli konuşmalarda bulunmayı veya ona pornografik resimlerini veya filmlerini göstermeyi içeren cinsel davranışı kademeli olarak normalleştirmeyi amaçlayan nihai olarak failin kurbanla artan yakın fiziksel temasını ifade eden süreci kapsamaktadır (Berson, 2003; ; Forni vd., 2020; Kierkegaard, 2008). İletişim içindeki cinselliğin kademeli artışı, çocuk hazır olana kadar devam ettirilir. Online grooming; kurbanın cinsel ilişkiye girme direncini kırmayı hedefleyen bir manipölasyon süreci olarak ifade edilebilir (Shannon, 2008). Literatürde sürecin aşamalarına yönelik farklı araştırmalara rastlanmıştır. Bu aşamalar aşağıda verilmiş ayrıca Tablo 3.1. 'de gösterilmiştir.

3.3.7.1. O'Connell'in Online Grooming Sınıflandırması

O'Connell tarafından oluşturulan bu model 5 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar; Arkadaşlık kurma aşaması, ilişki kurma aşaması, risk değerlendirme aşaması, münhasırlık aşaması ve cinsel aşama'dır. Aşamalar aşağıda incelenecektir.

Aşama 1: Arkadaşlık Kurma Aşaması:

O'Connell (2001) tarafından oluşturulan modelin ilk aşamasını *arkadaşlık kurma aşaması* oluşturmaktadır. Bu aşama failin, çocuk ile oyun siteleri, Discord, Snapchat, Instagram gibi sohbet ve paylaşım uygulamaları veya oyun alanlarında gözlem yaparak en uygun kurbanı aradıkları, buldukları ve kurbanlar ile iletişime geçtikleri aşamayı ifade etmektedir. Nitekim faillerin %80'i kurbanlarına sanal sohbet araçları (WeChat, Kik, BeeTalk, Facebook Messenger, vb.) ile ulaşmaktadır (Dorasamy vd., 2018). Fail bu aşamada 'kendisine en uygun' kurbanı bulabilmek için, çocuk ve ergenler arasında popüler olan oyun ve internet sitelerinde gezintiler yapar. Kendisine, ergenlerin ilgisini çekebilecek sahte profiller oluşturabilmekte, benzer ilgi alanlarına sahipmiş gibi bir izlenim verebilmektedir. Bunların yanı sıra failler, ihtiyaçlarına göre şekillendirebildiği dinamik bir kimlik de oluşturabilmektedir (Can, 2022). Arkadaşlık kurma aşamasının süresi failden faile ve mağdurdan mağdura değişkenlik göstermekte ve belirgin bir süresi bulunmamaktadır. Bu aşamada, çocuğun kişisel bilgileri ve varsa diğer sosyal medya hesapları sorgulanabilir (Carmody ve Grant, 2017). Arkadaşlık kurma aşaması, güvenin kazanılabilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenledir ki failler

kendilerini benzer şeylerden hoşlanıyor gibi göstererek ve destekleyici, arkadaş canlısı ve nazik bir tavır takınabilir, onlara hediyeler sunabilir veya iltifatlarda bulunarak çocukla bir dostluk kurmaya çalışabilir (Aitken vd., 2018). Aynı zamanda faillerden bazılarının bu aşamada, konuştukları kişinin gerçekten bir çocuk veya ergen olduğundan emin olma amacıyla fotoğraf gönderimi talebinde bulundukları görülmüştür (Black vd. 2015). Burada, failler (reciprocal) ‘‘karşılıklılık’’ ilkesini benimsemektedir. Yani fail çocukta duygusal paylaşımlarına karşılık borçlu hissettirerek çocuğun da kendisi hakkında paylaşım yapmasını sağlamaktadır (Belmi ve Pfeffer, 2015).

Aşama 2: İlişki Kurma Aşaması:

İlişki Kurma Aşaması, ilk aşamanın bir uzantısı şeklinde devam etmektedir ve bu aşamaya gelindiğinde artık güven kazanıldığı için çocuğun kişisel ve özel yaşamı hakkında bilgi edinmek kolaylaşır. Bu aşamaya gelindiğinde bazı faillerin kimliğini maskeleyemediği dikkat çekicidir (Charmony ve Grant, 2017). Bazı failler kimliğini, gerçek yaşını ve cinsiyetini gizlemeden çocuklarla iletişim kurar çünkü çocuğa ‘‘akıl hocası’’, ‘‘yaşam koçu’’ veya ünlü ve etkileyici bir kişiliğe sahipmiş gibi yaklaşarak güven kazanmayı böylece yasal yaptırımlardan kaçınmayı hedeflemektedirler (UK Safer Internet Centre, 2018). Aşamalar arasında bir ardışıklık veya kesinlik söz konusu olmadığından ilişki kurma aşaması, ilk aşamaya bağlı olarak bazı failler tarafından atlanabilmektedir. Ancak, failin amacı istismarı daha uzun sürelerde gerçekleştirmekse bu aşama sürdürülür. Amaç, çocuğun en yakın arkadaşı olduğu yanılsamasını oluşturmaktır (O’Connell, 2001a). Ayrıca bir çalışmada faillerin bu aşamada kız çocuklarına ağırlıklı olarak nasıl göründüklerini (saç, yüz yapısı, vücut yapısı vb.) erkek çocuklarına ise özel bölgelerini tanımlamasını isteme eğiliminde olduklarını ancak yaşı kız çocuklarına daha fazla sorulduğu belirtilmiştir (Van ve Lamb, 2016). Faillerin çocuklara yaklaşım biçimine yönelik Seattle’da yapılan bir araştırmada faillerin ilk iletişime geçme aşamasında hediye, övgü, iltifat gibi cinsel içerik taşımayan stratejiler kullandıkları ve ilerleyen zamanlarda istismar sürecini gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir (Fagan ve Tyler, 2005). Failler bu aşamada (appreciation) ‘‘beğenme’’ ilkesine göre davranışlarda bulunmaktadır. Yani, kurbanını özellikle sözlü iletişim aracılığı ile cezbetme ve etkilenme hissi yaratarak duygusal bir bağ oluşturmayı hedeflemektedir (Phillips vd., 2006).

Aşama 3: Risk Değerlendirme Aşaması:

Bu aşamada fail, çocuğun ailesi, sosyal çevresi, arkadaşlık ilişkileri, ev içerisinde sahip olduğu imkanlar (kişisel bilgisayar, cep telefonu, tableti, konumları vb.), okul ilişkileri ve okul sonrasındaki yaşamı hakkında daha detaylı bilgi edinmeye çalışır (O'Connell, 2001a). Risk değerlendirme aşaması, istismarın gerçekleşmesi bakımından fail için en kritik ve en önemli aşama kabul edilmektedir (Fagan ve Tyler, 2005). Burada failler çocuğa ulaşmalarının ne kadar kolay veya zor olduğunu değerlendirebilmek ve vakit kaybı yaşamamak adına "Hangi şehirde yaşıyorsun?", "Adresin nedir?" gibi sorular sorabilmektedir. Failler tarafından çocuğa ulaşmanın zor olacağı fark edildiğinde ulaşması nispeten daha kolay başka bir hedefe geçilebilmektedir (Charmody ve Grant, 2017). Ek olarak, bazı durumlarda, potansiyel kurban çok uzak bir mesafede yaşıyor olsa bile faillerin potansiyel kurbanlara ulaşmak için uzun mesafeler kat ettiği gözlenmiştir. Bu durumun, faillerin suç motivasyon düzeylerine göre farklılık gösterdiği düşünülmektedir (Black vd., 2015). Burada faillerin davranışlarını etkileyen ilke (scarcity) "nadir olma" olarak karşımıza çıkmaktadır. Failler "kıtlık" ilkesine göre, ilişkinin benzersiz ve özel olduğu algısını yaratarak gizli ve özel kalmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu algı, çocuğun yardım arama davranışını da engellediği için istismar sürecinin gerçekleşme olasılığını da artırıcı bir faktördür (Gamez vd., 2021).

Aşama 4: Sözel Antlaşma Aşaması:

Görüşmenin içeriği bu aşamadan itibaren değişmeye başlamaktadır (O'Connell, 2001a). Bu aşamada fail ve çocuk arasında aile ve sosyal çevre ile ilişkileri içeren özel konuşmalar yapılmaya başlanır. Karşılıklı sır paylaşımı havası yaratılmak istenir (Gamez vd., 2021) Bu sayede fail, çocukta en yakın arkadaşı olduğu algısını rahatlıkla yaratabilecek ve ilerleyen aşamalarda çocuktan cinsel içerikli konuşma veya fotoğraf talep ettiğinde talebine rahatlıkla karşılık bulabilecektir (UK, Safer Internet Centre, 2018).

Aşama 5: Cinsel Aşama

Fail, çocukta güven oluşturduğuna kanaat getirdiğinde son aşama olan cinsel aşamaya geçiş yapılır. Bu aşamada çocuğa "Daha önce hiç öpüştün mü?", "Kendine dokundun mu?", "Cinsel ilişkiye girdin mi/izledin mi?" gibi cinsel içerikli özel sorular yöneltilir (O'Connell, 2001a). İstismarı daha uzun süre devam ettirmeyi amaçlayan failler bu aşamayı; sevgi ve güven bağını koruyarak daha temkinli adımlarla ilerletirler. Failin,

kurduğu ilişki ve iletişimin amacı kurban konumunda olan çocuğun, faili tamamen bir akıl hocası, ebeveyni veya partneri olarak görmesini içermektedir (Gamez vd., 2021). Son aşama olan cinsel aşamada etkili olan birden fazla ilke bulunmaktadır. Bunlar; yetki, sosyal kanıt, bağlılık, iyilik ve tutarlılık olarak ifade edilmiştir. Bu ilkelere göre hareket eden failler cinsel ilişki gerçekleştikten sonra ilişkinin biricikliği, özelliği, kendisinin akıl hocası veya sevgilisi olduğu gibi çocukta oluşturduğu algıları kullanarak istismar sürecinin daha uzun sürelerde gerçekleşmesini ve gizli kalmasını garantilemeyi hedeflemektedir (Freedman ve Fraser, 1966). Her çevrimiçi istismar sürecinde yukarıda belirtilen aşamalara rastlanılmamaktadır. Failler motivasyonlarına ve amaçlarına bağlı olarak bazı aşamaları atlayabilmektedir (Özçalık ve Atakoğlu, 2021).

Black ve diğerleri (2015) O'Connell'in modelinin uygulanabilirliğine yönelik 44 çevrimiçi istismar failinin ifadelerini incelemiştir. Buna göre araştırmacılar, faillerin O'Connell'in modelinde bahsi geçen stratejilerin birçoğunu kullandıklarını fakat zamanlama açısından farklılıklar olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca, incelenen yazışmalarda %20 oranında ilk iletişim için modelde belirlenen yöntemlerin kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır (Georgia vd., 2017).

Faillerin internette kendileri için en uygun kurbanı ararken çocuk ve gençler arasında yaygın olarak kullanılan sosyal medya ve oyun platformlarını kullandıkları ifade edilmiştir. Avrupa Çevrimiçi Bakım araştırma projesi kapsamında yapılan araştırma sonuçları farklı bir veriye daha dikkat çekmiştir. Araştırma raporuna göre suçlular bu noktada 3 gruba ayrılmıştır. Birinci grupta yer alan suçluların tercihleri incelendiğinde samimiyet arayışı içerisinde olan ve okul, aile ve sosyal ilişkiler bakımından önemli ölçüde dezavantaja sahip çocukları hedef aldıkları belirlenmiştir. İkinci grupta yer alan faillerin tercihleri incelendiğinde cinsel davranışlar sergilemeye eğilimi yüksek ve risk almaktan çekinmeyen çocukları tercih ettikleri gözlenmiştir. Üçüncü grup suçluların ise belirli bir kategoriye ayırmadan hem ilişki kurma ihtiyacı yüksek hem de risk almaktan çekinmeyen çocukları aradıkları belirtilmiştir (EU Kids Online, 2011). Ek olarak bu araştırmanın devamı niteliğinde yapılan başka bir çalışmada da faillerin motivasyonlarına göre bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre failler fantezi güdümlü ve temas güdümlü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fantezi güdümlü faillerin davranış örüntüleri incelendiğinde bu kategorideki suçluların çocukları çevrimiçi sekse yönlendirdiği ve zorladığı; temas güdümlü faillerin ise çevrimdışı sekse yönlendirdiği ve zorladığı belirlenmiştir (Kloess vd., 2014).

3.3.7.2. Lorenzo'nun Online Grooming Sınıflandırması

Literatürde, online grooming sürecinin gerçekleşme aşamalarına dair yapılan bir diğer sınıflandırma Lorenzo ve diğerleri (2016) tarafından oluşturulmuştur. Lorenzo'nun sınıflandırması 3 aşamayı içermektedir: Bunlar erişim, yaklaşım ve tuzağa düşürme aşamalarıdır (Lorenzo vd., 2016). Bu aşamalar aşağıda incelenecektir:

Aşama 1: Erişim

İlk aşamayı oluşturan erişim aşaması O'Connell'in sınıflandırmasında yer alan arkadaşlık kurma ve ilişki kurma aşamasına karşılık gelmektedir. Bu aşamada, failer tarafından çocuklara ilk temaslar gerçekleştirilir. Failin amacı çocukla iletişimi başlatmak, arkadaşlık kurmak ve güvenini kazanmaktır (Lorenzo vd., 2016)

Aşama 2: Yaklaşım

Fail, çocuğun güvenini kazandığına kanaat getirdiğinde bir sonraki aşama olan *yaklaşım* aşamasına geçer. Burada çocuk, olası direncinin azaltılabilmesi ve duyarsızlaşmanın sağlanabilmesi amacıyla kademe kademe cinsel içerikli temalar, fotoğraflar ve kelimelerle tanıştırılır. Lorenzo'nun (2016) araştırması göz önünde bulundurulduğunda, yaklaşım aşamasının ilerleyen süreçlerinde bazı failerin çevrimdışı görüşme ve cinsel ilişki talebinde bulundukları gözlenmiştir.

Aşama 3: Tuzağa Düşürme

Lorenzo'nun (2016) sınıflandırmasındaki son adım “tuzağa düşürme” adımı içermektedir. Bu aşamaya gelindiğinde fail ile mağdur arasında çevrimiçi ve çevrimdışı bir istismar sürecinin en az 1 kere gerçekleştiği varsayılmaktadır. Öyle ki, bu aşamada fail, istismarın devamlılığını sağlayabilmek adına mağdura farklı stratejiler uygulamaktadır. Bu stratejilerden bazıları tehdit ve şantaj stratejileridir (Lorenzo, 2016).

3.3.7.3. Mitchell, Finkelhor ve Wolak Online Grooming Sınıflandırması

Online Grooming sürecine dair yapılan bir diğer sınıflama Mitchell ve diğerlerinin yaptığı sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmaya göre süreç 2 basamaktan oluşmaktadır. Sürecin ilk basamağını failin cinsel içerikli sohbetlere, faaliyetlere ve kişisel bilgi alışverişine yönelik taleplerini içeren “talep” aşaması oluşturmaktadır (Mitchell vd., 2007). İkinci basamak ise fail ile çocuk veya ergen arasındaki iletişim ve etkileşimi içeren “çevrimiçi cinsel iletişim” aşaması olarak tanımlanmaktadır (Gámez-Guadix

vd., 2018). Bu sınıflandırmanın yalnızca 2 basamak içeriyor olması hedefleri uzun vadeli olmaktan ziyade kısa vadeli olan ve bir an önce sonuca ulaşmayı amaçlayan faillerin kullandığı yol olduğunu düşündürmektedir.

3.3.7.4. Carmody ve Grant Online Grooming Sınıflandırması

Bir diğer sınıflandırma Carmody ve Grant (2017) tarafından belirlenmiştir. Bu sınıflandırma aşamalarını içeren 13 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar: selamlama hareketleri, uyum kurma, cinsel uyum, mevcut etkileşimin sürdürülmesi, katılım olasılığının değerlendirilmesi, erişebilirliğin değerlendirilmesi, riski değerlendirme ve yönetme, kişisel kriterlerin değerlendirilmesi, kendi rolünü değerlendirmek, cinsel içeriğin tanıtılması, anında cinsel doyum, cinsel içeriği sürdürmek ve iletişim planlama ve düzenleme aşamalarıdır. Bu aşamalar aşağıda incelenmiştir.

Aşama 1: Selamlama Hareketleri

Basit bir şekilde failin, kurbanı ile iletişimini başlatmak için kullandığı “Merhaba” “Tanışabilir miyiz?” gibi mesajları içermektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 2: Uyum Kurma

Failin, kurbanı ile dostluk kurma ve sürdürme girişimlerini ifade etmektedir. Hedefin cinsiyetinin, yaşının, yaşadığı yerin öğrenildiği ek olarak “Neler yapmaktan hoşlanırsın?” gibi sorularla hobilerini ve ilgi alanlarının tanınmaya çalışıldığı aşamadır (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 3: Cinsel Uyum

Failin, potansiyel kurban ile olumlu bir cinsel iletişim geliştirmeye çalıştığı aşamayı ifade etmektedir. Zaman zaman failler, bu amaçlarına ulaşabilmek amacıyla konuşmalarında cinsel içerikli iltifatlara yer verebilmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 4: Mevcut Etkileşimin Sürdürülmesi

İletişimin devamlılığını sağlama çabaları olarak ifade edilmektedir. Burada failler, kullandıkları kelimeleri yanlış yazmış izlenimi vererek çocuğun tedirgin olmasını önlemeye çalışmaktadır. Örneğin “seks” yerine “ses” demek istediğini ifade etmek gibi. Bazen bu aşamada, çocukların artık cevap vermediği de gözlenir. Bu durumda fail,

“Hala oradasın, biliyorum, hissediyorum” gibi ifadeler ile çocuğun katılımını sürdürmeye çalıştığı gözlenmiştir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 5: Katılımın Olasılığını Değerlendirme

Kurban konumunda bulunan çocuğun cinsel ilişkiye katılımını, katılma istekliliğinin ve bu konuda sahip oldukları esneklik düzeyinin failler tarafından ölçüldüğü aşamayı ifade etmektedir. Burada, çeşitli cinsel durumlara yönelik çocuğun vereceği olası tepkilerin ölçülmesi hedeflenmektedir. Örneğin bu aşamada fail, çocuğa “Orada olsaydım çıplak olur muydun?” gibi bir soru sorabilir. Ayrıca, cinsel ilişki hakkında çocuğun fikirlerine erişebilmek için “Görüştüğümüzde bana neler yapmak istersin?” gibi bir soru sorabilir. Failler çocukların tepkilerini ölçme amacıyla bazen, daha öncesinde bir cinsel ilişki yaşayıp yaşamadığını da sorgulayabilmektedirler (Charmody ve Grant, 2017)

Aşama 6: Erişilebilirliğin Değerlendirilmesi

Failin, çocuk ile arasındaki fiziksel mesafeyi, erişimini ve erişimini engelleyebilecek olası engelleri belirlemeye çalıştığı aşamayı kapsamaktadır. Bu aşamada çocuğa yöneltilen sorular arasında; konumunu belirlemeye yönelik olarak “Nerede yaşıyorsun?”, ebeveynlerin eve gelişi ve çocuğun evde yalnız kaldığı süreyi belirleyebilmek adına “Okuldan eve kaçta geliyorsun?”, çocuğun yakın çevresi ile olan iletişimini sorgulamak amacıyla “Sevgilin var mı?” gibi sorular bulunmaktadır (Charmody ve Grant, 2017)

Aşama 7: Riski Değerlendirme ve Yönetme

Bu aşama failin olası risk faktörlerini yönetme girişimlerini ifade etmektedir. Fail, çocuktan “çok özel olmalı”, “kimse bilmemeli” gibi ifadeler ile risklerden bahsedip çocuktan söz ve teminat almayı hedefler, burada, sorumluluğun çocuğa paylaştırıldığı da gözlenmektedir. Aynı zamanda, bu aşamada, cinsel içerikli konuşmaların oranı azaltılarak çocuğun süreçten kopmamasına özen gösterilir. Ek olarak, kimlik tespiti yapılabilmesi amacıyla failler tarafından fotoğraf, telefon görüşmesi veya sesli mesaj talep edilebilmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 8: Kişisel Kriterlerin Değerlendirilmesi

Faillerin, kurban konumunda bulunan çocukların fiziksel özelliklerine dair bilgi toplamaya çalıştığı ve kendisinin de “karşılıklılık” algısı yaratabilmek amacıyla kendi fiziksel görünümüne yönelik bilgi paylaşımında bulunduğu aşamadır. Burada failler,

çocuklara, “Göğüslerin ne kadar büyük?”, “Penisin ne kadar uzunlukta?” gibi cinsel bölgelerine yönelik sorular yöneltebilmektedir. Bazen, faillerin özel bölgelere ait fotoğraf talebinde bulunduğu da gözlenmiştir. Ayrıca, cinsel yönelim, faillerin ulaşmaya çalıştığı bir diğer bilgiyi ifade etmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 9: Kendi Rolünü Değerlendirmek

Burada failler, çocukların daha önce cinsel deneyim yaşayıp yaşamadıklarını ve cinsel birliktelik hakkında sahip oldukları bilgi seviyesini ölçmeyi amaçlamaktadırlar (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 10: Cinsel İçeriğin Tanıtılması

Fail, çocuğu kademeli olarak cinsel içerikli sohbete hazırlamaya başlar. Burada fail çocuğu bir yandan istismar sürecine hazırlarken bir yandan da direncinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 11: Anında Cinsel Doyum

Failin, cinsel içerikli fotoğraf, sesli mesaj veya görüntülü konuşma talep ederek doyum sağlamaya çalıştığı aşamayı ifade etmektedir. Burada fail olası cinsel senaryolar yazmaya, çocuğu dahil etmek için teşvik etmeye hatta çocuğu bunu hayal etmeye yönlendirme çabaları dikkat çekmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 12: Cinsel İçeriği Sürdürmek

Bu aşama bir önceki aşamanın devamı niteliği taşımaktadır. Konuşmaların içeriğinde ‘‘Altında iç çamaşırı olmadan etek giyer miydin?’’ , ‘‘Seni öpmek istiyorum’’ gibi soru ve ifadelerle veya cinsel yaşantılarını paylaşarak cinselliği normallleştirme çabaları görülmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

Aşama 13: İletişimi Planlama ve Düzenleme

Çevrimiçi olarak başlayan istismar sürecinin çevrimdışı ve fiziksel ortamlara taşınması için failin buluşma taleplerini içermektedir. Bu planlamalar aynı zamanda olası risk faktörlerinin önüne geçmek için failin kullandığı önlem ve güvenlik stratejilerini de içinde barındırmaktadır. Eğer bu aşama failin planladığı gibi olur ve kurban ikna olursa çevrimiçi başlayan istismar süreci çevrimdışı ortamlara da taşınabilmektedir (Charmody ve Grant, 2017).

3.3.7.5. Pranoto, Gunawan ve Soewito'nun Online Grooming Sınıflandırması

Pranoto ve diğerleri (2015) online grooming sürecindeki konuşmalardan yola çıkarak 20 aşamalı temalar oluşturmuştur. Bunlar aşağıda incelenecektir:

Tema 1: Konuşma riskini bilmek için soru sorma

İlk tema faillerin uzun veya kısa süreli olmaksızın riskleri değerlendirdikleri aşamayı içermektedir. Burada, faillerin ilk emin olmak istedikleri durum, çocuğun ebeveynlerinin temastan haberi olup olmayacağı veya çocuğun bunu anlatıp anlatmayacağıdır. Genellikle faillerin sordukları soruların içeriği çocuğun bilgisayarın nerede olduğu, kimlerin bu bilgisayarı kullandığı ve varsa bilgisayarın veya iletişimde kullanılan sosyal medya platformunun şifresini kimin bilip bilmediğini belirlemeye yöneliktir (Pranoto vd., 2015)

Tema 2: Yanlış yaptığını kabul etme

Bu tema failler tarafından her zaman kullanılan bir tema değildir. Tema, faillerin çocuğa bu yaptıklarının doğru olmadığı ve yasal olarak yaptırımlarının olduğunu anlatıldığı konuşmaları içermektedir. Faillerin burada, manipülatif bir amacı bulunmaktadır. Bu durum hakkında bilgilendirerek failler, ileride gelişecek olan duygusal bağları da kullanarak hem çocuğun kimse ile paylaşmayacağından emin olmak hem de çocuğun rızası olduğuna dair kanıt geliştirmeyi amaçlamaktadırlar (Pranoto vd., 2015).

Tema 3: Çocuk ile ebeveynleri arasındaki ilişkiyi sorgulama

Ebeveynleriyle ilişkisi kötü olan, ebeveynini kaybetmiş veya tek ebeveyni ile yaşayan çocuk ve ergenler faillerin gözündeki daha kolay olan kurbanlardır. Bu nedenle, konuşmalarda çocuk-ebeveyn ilişkisi sorgulanmaktadır. Ebeveynleri ile ilişkisi yeteri kadar gelişmemiş olan çocuk ve ergenler ilgi ve sevgi ihtiyacını daha fazla hissedebilmektedir. Bu durum onların çevrimiçi mecralarda daha fazla vakit geçirmelerine de neden olabilmektedir. Failler bunu iyi bildiklerinden iletişime geçtikleri çocukların karşısına tam anlamıyla bir ilgi ve sevgi kaynağı olarak çıkmaktadırlar (Pranoto vd., 2015).

Tema 4: Çocuğun yalnız mı yoksa bir yetişkin gözetiminde mi yaşadığını sorgulama

Bu tema genel itibariyle bir önceki tema ile benzerlikler göstermektedir. Ek olarak çocuğun yakın arkadaşları, sosyal çevresi ve öğretmen ilişkilerinin sorgulandığı sorulara da yer verilmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 5: Farklı sosyal alanlardan temas girişimleri

Çocuk ile ilk iletişime geçtikten, ailesi ve sosyal çevresi ile etkileşimini sorguladıktan sonra gelen bir sonraki aşamada faillerin, iletişimi derinleştirebilmek ve çocuğun güvenini kazanmaya bir adım daha yaklaşabilmek için varsa çocuğun kullandığı farklı sosyal medya hesaplarına ulaşmayı bu mecralarda da iletişimi sürdürme çabaları hüküm sürmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 6: Karşılıklı güven oluşturmaya çalışmak

Failler için istismarın gerçekleşebilmesinin ön koşulunu çocukların güvenini kazanmak oluşturmaktadır. Bu nedenle konuşmaların içeriğinde çocuğun güvenini kazanmaya yönelik ifadeler, iltifatlar ve yaklaşımlar bulunabilmektedir (Pranoto vd., 2015)

Tema 7: Hissetme kategorisinde kelime kullanma

Çocuğun güvenini kazandığını düşünen veya güvenini daha çok kazanmak isteyen faillerin duygu içerikli konuşmalara ağırlık verdiği gözlenmiştir. Burada, konuşmalarda özellikle çocuğun hissettiğine benzer acı ve üzüntüleri hissettiğini belirterek fail tam bir duygudaşlık yaratmayı ve güven kazanmayı amaçlamaktadır (Pranoto vd., 2015).

Tema 8: Cinsel içerikli kelimelere yer verme

Faillerin, en sık kullandıkları manipülasyon araçlarından biri duyarsızlaştırmadır. Duyarsızlaştırma, çocuğun yavaş yavaş cinsel içerikli kelimelerle tanışması, bu kelimelere alıştırılması ve konuşma içeriklerinin bu sayede kademe kademe cinsel içerikli konuşmalara evrilmesi sürecini içermektedir. Failler, çocuğun duyarsızlaşmasını sağlayabilmek amacıyla konuşmalarında öncelikle beden görünüşüne yönelik sorulara yer verip ardından aşama aşama özel bölgelere ve nihai olarak cinsel içerikli sorulara yer vermektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 9: Çocukların kelime dağarcığının sürece dahil edilmesi

Failler, çocuklara bir adım daha yakınlaşabilmek ve güven oluşumu için çocukların kullandıkları kelimelere ve jargonlara konuşmalarında yer vermeyi tercih etmektedirler (Pranoto vd., 2015).

Tema 10: Özel bölgelerin genel bilinen isimleri ile veya çocuğun isimlendirdiği şekliyle konuşmalara dahil edilmesi

Bu temanın konuşmalara hâkim olmaya başlaması fail tarafından istismar sürecinin başlatıldığının sinyallerini vermektedir. Öyle ki fail bu aşamaya geldiğinde artık cinsel içerikli sorular sormaya ve çocuğu cinsel içerikli konuşmalarda bulunması için teşvik etmeye başlamıştır (Pranoto vd., 2015).

Tema 11: Yeniden Çerçeveleme

Konuşmaya hâkim olan ‘yeniden çerçeveleme’ temasına göre failler online veya offline olarak çocuğun cinsel eylemlere katılımını teşvik etmek için ‘öğretmek’, ‘alıştırma yapmak’ gibi kelimeler ile cinselliği yeniden çocuğa tanıtmaktadır (Pranoto vd., 2015).

Tema 12: Cinsel içerikli fotoğraf talebi

Yeterli güven ilişkisi oluşmasının ardından failler bir sonraki adıma geçerler ve kurbanlardan fotoğraf talep ederler. İlerleyen süreçlerde ise gönderilen bu fotoğraflar failler tarafından tehdit ve şantaj amaçlı kullanılabilir (Pranoto vd., 2015).

Tema 13: İletişim duyarsızlaştırma

Failler, çocuğun cinsel içerikli konuşmalarda bulunurken rahatsızlık duymaması ve çocukla olan iletişimini kaybetmemek adına bazen cinsel içerikli kelimelerde yazım yanlışları yaptığını ileri sürerek çocuğu duyarsızlaştırma sürecine devam etmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 14: Cinsel tercihlerin, isteklerin ve deneyimlerin paylaşılması

Failler burada, kurbanlarının daha önce cinsel temas halinde bulunup bulunmadıkları, cinsel tercihlerini, kendilerine daha önce hiç dokunup dokunmadıkları gibi daha özel soruları sorma eğilimindedirler. Burada faillerin amacı çocukların varsa cinsel arzularını belirlemek yoksa oluşmasına zemin hazırlamaktır. Böylece çocuk ve fail arasında cinsel içerikli konuşmalarda bulunmak daha kolay olacaktır (Pranoto vd., 2015).

Tema 15: Cinsel aşamanın tanıtılması

Bu aşamada failler, çocuğu yavaş yavaş cinsel ilişkiye hazırlamayı amaçlamaktadır. Failler özellikle çocuğun kendi isteği ile konuşmasını sağlayarak olası bir yasal tehdit ile karşılaşması halinde üzerindeki sorumluluğu atabilecektir (Pranoto vd., 2015).

Tema 16: Canlandırma ve fantezi başlangıcı aşaması

Fail, çocuğun hazır olduğunu hissettiğinde istismar sürecini öncelikle çevrimdışı olarak başlatmaya niyet eder. Bu tema, o niyete hizmet etmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 17: Fantezi temelli etkinlik aşaması

Tema 16 ve Tema 17 konuşmalarda iç içe geçmiş şekilde gözlenmektedir. Burada, fail çocuğun kendisine dokunarak kendisini tatmin etmesini istemektedir. Burada ayrıca cinsel ilişkiye ön hazırlık niteliğinde konuşmalar dikkat çekmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 18: Canlandırmaların mahremiyet ile dengelenmesi

Fail ile çocuk arasındaki iletişim, cinsel içerikli olmakla birlikte aradaki samimiyetin dengelenmesini de içermektedir. Burada amaç, çocuğun şüphelenmesinin ve olası yasal tehditler ile karşılaşmasının önüne geçebilmektir (Pranoto vd., 2015).

Tema 19: Fantezi kontrolü ve saldırganlık

Bu aşamada artık failer, üslup değiştirmeye başlamıştır. Yumuşak ve anlayışlı tavırların yerini sert ve dikte edici ifadeler almaya başlamıştır. Zaman zaman bu aşamaya gelindiğinde failerin tehdit ve şantaj yolu ile çocukları süreçte tuttukları gözlenmektedir (Pranoto vd., 2015).

Tema 20: Çevrimiçi ve çevrimdışı daha fazla toplantı düzenleme

Failler, tehdit, şantaj ve zorlama yolu ile çocuklarla görüşme sıklığını artırmayı, görüştükleri adresleri çeşitlendirmeyi hedeflemektedir. Öyle ki çevrimiçi başlayan iletişim süreçlerinin bu aşamaya gelindiğinde çevrimdışı istismar süreçlerine dönüştüğü gözlenmektedir (Indrakumara, 2021).

3.3.7.6. Diğer Online Grooming Sınıflandırmaları

Online grooming sürecinin nasıl ilerlediğine yönelik yapılan farklı çalışmalardan bir tanesi Welner 'a aittir. (2010). Welner 6 aşamalı bir süreç oluşturmuştur. Bu aşamalar; mağduru hedef alma, mağdurun güvenini kazanma, bir ihtiyacı giderme, çocuğu izole etme, ilişkiyi cinselleştirme, kontrolü sürdürme olarak tanımlanmıştır. Bu sınıflandırmayı çok detaylı bulan Welner, sonrasında çalışmasını Lanning ile birleştirerek daha sade bir sınıflandırma oluşturmuşlardır. Bu sınıflandırma ise; savunmasız çocukları belirleme, akran gibi katılma, dokunmaya karşı duyarsızlaştırma,

yalıtma, kurbanı sorumlu hissettirme basamaklarını içermektedir (Welner 2010; Lanning, 2010)

3.3.7.7. Darkness to Light Web Sitesi Grooming Süreci Sınıflandırması

Darkness to Light, çocuğa yönelik istismarı önleme amacıyla oluşturulan, farkındalık ve eğitim çalışmaları ile damgalanmayı azaltmayı hedefleyen ve çocuklar ile doğrudan teması bulunan her kitleye ulaşmayı hedefleyen bir projedir. Site, proje kapsamında oluşturulmuştur (Darkness to Light).

Aşama 1: Çocuğu Hedeflemek

Failler, yaptıkları gözlemlerin sonucunda duygusal olarak izole olmuş, ihmal edilen, kaotik bir aile yaşamına veya sosyal yaşama sahip olduğunu düşündükleri hedefe yönelirler. Bunu yaparken çocuğa yoğun bir ilgi ile yaklaşabilirler.

Aşama 2: Çocuğun ve Bakım Verenin Güvenini Kazanmak

Failler, sıcak ve samimi olduğu düşünülen fakat hesaplı bir ilgi ile yaklaşarak hem çocuğun hem de bakım verenini şüphelerini azaltmayı aynı zamanda çocukla iletişiminin devamlılığını hedefler. Bu süreçte failin, çocuğun ihtiyaçlarını tanıyarak bu ihtiyaçları gidermeye yönelik girişimlerde bulunduğu gözlenmiştir. Örneğin ‘‘ Seni yeni Süpermen çizgi romanını okurken gördüm. Yeni filme gitmeyi planlıyorum, istersen seni götürebilirim.’’

Aşama 3: Bir İhtiyacı Doldurmak

Fail, çocuğun ihtiyaçlarına cevap verdiği müddetçe çocuğun güvenini kazanacağını bilmektedir. Para verme, iltifat etme, hediyeler alma, jestler yapma gibi taktikler en çok kullandığı yöntemler arasındadır. Bu taktikler arasında çocuğa karşı artan ilgi ve şefkat de yer alabilmektedir. Örneğin ‘‘ Takıları sevdiğini biliyorum, bu yüzden sana bu saati aldım’’.

Aşama 4: Çocuğu İzole Etmek

Failler bu aşamaya gelindiğinde çocukla baş başa geçirecekleri özel zamanlar yaratmayı hedeflemektedir. Bu zamanlar özel geziler, koçluk ve ‘‘bakımını üstlenme’’ şeklinde olabilir. Geçirilen bu özel zamanlar esnasında failler çocuğu manipüle edici taktikler uygulamaya devam etmektedir. En sık gözlenen taktiklerden biri, çocuğa kendisini anlaşılmış ve değerli hissettirmektir. Bunu yaparken failler, ebeveynlerinin bile

yapamayacağı kadar kendilerinin onu sevdiğini, anladığını söyleyebilirler. Örneğin “Bana güvenebilirsin çünkü kimse seni benim gibi anlamıyor.”.

Aşama 5: İlişkiyi Cinselleştirmek

Fail, mağdur ile aralarında güven ve duygusal bağın oluştuğunu hissettiğinde bir sonraki aşamaya geçerek sohbetlere cinsel konuşmaları dahil etmeye başlar. Bu aşama, fotoğraf talep etme veya görüntülü konuşma şeklinde gerçekleşebilmektedir. Faillerin, çocuğun güvenini kaybetmemek için “Hiç mastürbasyon yaptın mı? Sana gösterebilirim.” gibi daha az tepki gösterecekleri ifadeler kullandıkları gözlenmiştir.

Aşama 6: Kontrolü Sürdürmek

Bu aşama, istismar gerçekleştikten sonraki süreci ifade etmektedir. İstismar gerçekleştikten sonra devamlılığın sağlanabilmesi ve çocuğun sessiz kalmasını sağlamak için failler suçlama, tehdit ve şantaj yolunu kullanmaktadırlar. Duygusal manipülasyon en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Örneğin fail “Eğer bunu birisi öğrenirse ayrı düşeriz.”, “Birine bir şey anlattıysan ailen üzülebilir, başlarına kötü şeyler gelebilir” şeklinde ifadeler ile çocuğun devamlılığını sağlamaya çalışabilmektedir. Bu aşamada fail, çocuğun maddi ve duygusal açıdan ihtiyaçlarını karşılayabilecek tek kişinin kendisi olduğuna çocuğu inandırmayı amaçlamaktadır. Böylece çocuk, bu iletişimi kaybetmenin veya onu ifşa etmenin iletişimi sürdürmekten daha kötü sonuçlara yol açabileceğine inanacaktır ve süreci devam ettirecektir.

Aşağıda farklı araştırmalar sonucu elde edilmiş sınıflandırmalar tablo halinde verilmiştir.

Tablo 3.1.*Online Grooming Süreci Aşamaları*

ONLİNE GROOMİNG SÜRECİNİN AŞAMALARI							
O'Connell'in Sınıflandırması	Lorenzo'nun Sınıflandırması	Mitchell vd.'nin Sınıflandırması	Charmody ve Grant'ın Sınıflandırması	Pranoto vd.'nin Sınıflandırması	Welner'in Sınıflandırması	Welner ve Lanning'in Sınıflandırması	Darkness to Light Projesi'nin Sınıflandırması
1)Arkadaşlık Kurma Aşaması	1)Erişim	1)Talep	1)Selamlama	1)Konuşma riskini bilmek için soru sorma	1)Mağduru hedef alma	1)Savunmasız çocukları belirleme	1)Çocuğu hedeflemek
2)İlişki Kurma Aşaması	2)Yaklaşım	2)Çevrimiçi Cinsel İletişim	2)Uyum Kurma	2)Yanlış yaptığını kabul etme	2)Mağdurun güvenini kazanma	2)Akran gibi katılma	2)Çocuğun ve bakım verenin güvenini kazanmak
3)Risk Değerlendirme Aşaması	3)Tuzağa Düşürme		3)Cinsel Uyum Etkileşimin Sürdürülmesi	3)Çocuk-ebeveyn ilişkisini sorgulama	3)Bir ihtiyacı giderme	3)Dokunmaya karşı duysızlaştırma	3)Bir ihtiyacı doldurmak
4)Sözel Antlaşma Aşaması			4)Mevcut Etkileşimin Sürdürülmesi	4)Çocuğun yalnız veya yetişkin gözetiminde yaşadığını anlama	4)Çocuğu izole etme	4)Yalıtma	4)Çocuğu izole etmek
5)Cinsel Aşama			5)Katılım Olasılığının Değerlendirilmesi	5)Farklı sosyal alanlardan temas girişimi	5)İlişkiyi cinselleştirme	5)Kurbanı sorumlu hissettirme	5)İlişkiyi cinselleştirmek
			6)Erişilebilirliğin Değerlendirilmesi	6)Karşılıklı güven oluşturmaya çalışma	6)Kontrolü sürdürme		6)Kontrolü sürdürmek
			7)Riski Değerlendirme ve Yönetme	7)Hissetme			
			8)Kişisel Kriterlerin Değerlendirilmesi	8)Cinsel içerikli kelime kullanımı			
			9)Kendi Rolünü Değerlendirmek	9)Çocukların kelime dağarcığının dahil edilmesi			
			10) Cinsel İçeriğin Tanıtılması	10)Özel bölgelerin konuşmaya dahil edilmesi			
			11)Anında Cinsel Doyum	11)Yeniden Çerçeveleme			
			12)Cinsel İçeriği Sürdürmek	12)Cinsel içerikli fotoğraf talebi			
			13)İletişimi Planlama ve Düzenleme	13)İletişimi Duyarsızlaştırma			
				14)Cinsel tercihlerin, isteklerin ve deneyimlerin paylaşılması			
				15)Cinsel aşamanın tanıtılması			
				16)Canlandırma ve fantezi başlangıcı aşaması			
				17)Fantezi temelli etkinlik aşaması			
				18)Canlandırmaların mahremiyet ile dengelenmesi			
				19)Fantezi kontrolü ve saldırganlık			
				20)Çevrimiçi ve çevrimdışı daha fazla toplantı düzenleme			

Online grooming sürecinin nasıl gerçekleştiğine dair literatürde birçok farklı araştırma bulunmaktadır (Indrakumara, 2011; O'Connell, 2001; Pranoto vd., 2015; Welner ve Lanning, 2010). Özetle; online grooming süreci failin, çocuk ve gençlerin sıklıkla kullandıkları sosyal medya araçları ve oyun sitelerinde varlığını göstermesi ile başlar. Gözlem süreci olarak da ifade edilebilen bu süreç, failin kendisine en uygun hedef veya hedefleri bulana dek devam etmektedir. Failler, hedeflerini özellikle sosyal çevresi ile iletişimi kopuk, ebeveyn ile çatışmalı ilişkilere sahip veya tek ebeveynli, okul bağlılığı zayıf ve duygusal açıdan kırılgan çocuklar arasından seçmektedir. Bu ve daha birçok özelliğe sahip çocuklar failer tarafından "kandırılmaya" elverişli çocuklar olarak görülmektedir. Uygun hedefi belirledikten sonra failer sıklıkla akranı, yaşıtı gibi kendisini tanıtarak veya nadiren "akıl hocası" rolüne bürünerek kimliğini maskeleyerek kurban ile iletişime geçer. İlk iletişim aşamasının ardından duygusal manipülasyon gerçekleşir ve çocuğun güveni kazanılır. Yeteri kadar güven bağı oluşturduğuna kanaat getirdikten sonra failer konuşmaların içeriğine cinsel içerikli konuşma veya fotoğraf taleplerini ekleyerek istismar sürecini gerçekleştirmektedir. Bazen çevrimiçi başlayan istismar sürecinin çevrimdışı devam ettiği gözlenmiştir. Araştırmanın bir sonraki kısmında Türkiye'de ve dünyada "Online Grooming" vakalarının yaygınlığına yönelik verilere yer verilmiştir.

4.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma sürecine ilişkin detaylı bilgilere yer verilmiştir. Araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, ölçümlerin geçerlik ve güvenilirlikleri ve veri analizinde kullanılan yöntemler hakkında bilgiler yer almaktadır.

4.1. Araştırma Modeli

Bir araştırmacının araştırması kapsamında sorularını cevaplandırabilmek ve hipotezlerini test edebilmek için kullandığı planlar araştırma model veya araştırma deseni olarak adlandırılmaktadır. Bu araştırmanın amacı kapsamında online istismara maruz kalmış çocuk/ergenlerin failere inanma nedenleri, failerin iletişim kurma biçimleri ve önleme yollarının detaylı incelenmesi için nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve belge inceleme gibi yöntemlerin

kullanıldığı; algı, olay ve kişiler hakkında kendi doğal ortamlarında bütüncül ve objektif bilgi sahibi olunabildiği araştırmaları ifade etmektedir (Erdoğan, 2019). Nitel araştırmalardan elde edilen veriler ve sonuçlar evrene genellenememekle birlikte konu hakkında detaylı fikir sahibi olunmasını sağlama açısından kritik bir önem taşımaktadır (Göçer, 2013). Nitel araştırma yöntemleri aracılığı ile araştırılmak istenen konu hakkında kişisel ve duygusal faktörler, doğru, eksiksiz ve derinlemesine bilgi edinme imkânı aynı zamanda gelen cevaplara anında dönüt alma imkânı sağlanmaktadır (Şen, 2017). Bu özellikleri göz önünde bulundurularak nitel araştırma yöntemlerinden ise içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Suri ve Clarke (2009) tarafından yapılan tanımlamada içerik analizi bilgilerin yaygınlaştırılabilmesi, gelecek çalışmalara detaylı analizlerin aktarılabilmesi ve çalışmaların geliştirilebilmesi için kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilmiştir. İçerik analizi yöntemi sosyal bilimlerde ve eğitim çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır (Ültay vd., 2021). İçerik analizinin kullanım amaçları incelendiğinde akademik çalışmalara yol gösterici olması ve araştırılması planlanan konu hakkında detaylı eğilimin belirlenmesi yer almaktadır (Ültay vd., 2021). Alan yazında içerik analizinin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Kaplan (1943), içerik analizini ‘‘politik söylemin istatistiksel ifadesi’’ şeklinde tanımlamıştır. Bir başka tanımlamada ise analizler sonucu elde edilen verilerden tekrarlanabilir sonuçlar elde edilmesini sağlayan bir dizi formül olarak ifade edilmiştir (Krippendorff, 1980). Son olarak Weber (1989) yılında yaptığı tanımlamada içerik analizinden, yapılan çalışmalar sonucu elde edilen yorumların birtakım işlemler sonucu ortaya konulduğu araştırma tekniği ifadesi yer almaktadır. Burada elde edilen yorumlar araştırmayı yapan, araştırmaya katılan ve yöneltilecek soruları işaret etmektedir. İçerik analizi araştırmacılara; verilerin sınıflandırılması, elde edilen verilerin hangi yargıları içerdiğinin saptanabilmesi ve sonuçların raporlanabilmesi kolaylığını tanır (Janis, 1949). Bu çalışmada da çocuk ve ergenler çeşitli nedenler ile sosyal medya aracılığıyla iletişim kurdukları insanlara güvenmekte ve sonrasında istismar edilmektedir ancak güvenme nedenleri, ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin azlığı ve sonrasında meydana gelebilecek sonuçlar gibi durumlar çoğunlukla derinlemesine ve ayrıntılı değerlendirilememektedir. İçerik analizi, araştırmacılara bilgi edinmek istedikleri konulara ayrıntılı ve tarafsız bilgi sunmayı kolaylaştırmaktadır (Stone vd., 1966).

4.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini amaçlı örneklem yöntemlerinden kriter örneklem yöntemi ile ulaşılan ve 12-18 yaş arası online istismara maruz kalan ve gönüllülük usulüne dayalı olarak seçilen çocuk ve ergenler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklem modelini amaçlı örneklem yöntemlerinden kriter örneklem yöntemi oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem yöntemleri; araştırmacının araştırma amaçlarına en uygun örnekleme kendilerinin tayin etme yöntemlerini ifade etmektedir (Başkale, 2016). Amaçlı örneklem yöntemlerinin sunduğu en büyük yararlarından biri hedeflenen konuda derinlemesine çalışma imkânı tanınmasıdır. Bu örneklem yönteminde örneklem grubuna ulaşabilmek amacıyla araştırmacı tarafından ölçütler belirlenmektedir. Ardından bu ölçütlere uygun örneklemeler dahil edilmektedir (Başkale, 2016). Bu çalışmada örneklem belirleme ölçütü olarak 12-18 yaş aralığında bulunmak ve offline istismara maruz kalmak olarak belirlenmiştir. Offline istismar türleri arasında özellikle bir tür kriter olarak seçilmemiş olup tüm çevrimiçi istismar türleri çalışmaya dahil edilmiştir. Cinsiyete yönelik bir kriter bulunmamasına rağmen erkek katılımcılara çalışmanın bir önceki bölümlerinde belirtilen nedenlerden olduğu düşünüldükçe ulaşılamamıştır.

Tablo 4.1.

Katılımcıların Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Okul Düzeyi	Sosyoekonomik Düzey	Mevcut Ruhsal Sorun	Psikolojik Destek Alma Süreci
K1	Kadın	14	Lise	Orta	Yok	Hayır
K2	Kadın	17	Lise	Orta	Yok	Hayır
K3	Kadın	13	Lise	Orta	Yok	Hayır
K4	Kadın	15	Lise	Orta	Yok	Hayır
K5	Kadın	14	Lise	Orta	Yok	Hayır
K6	Kadın	14	Lise	Orta	Yok	Evet
K7	Kadın	17	Lise	Orta	Yok	Hayır
K8	Kadın	17	Lise	Orta	Yok	Hayır

Tablo 4.1. incelendiğinde tüm katılımcıların kız olduğu, yaş aralıklarının 13-17 aralığında bulunduğu, lise kademesinde öğrenim gördükleri, sosyo ekonomik düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Mağdur erkek çocuk/ergen vakalarının dünya alan yazınından elde edilen bilgiler neticesinde azımsanmayacak ölçüde olduğu

bilinmektedir. Nitekim, araştırılan konunun tabu sayılması ve bildirilme oranlarının az olması nedeniyle erkek katılımcılara ulaşamadığı düşünülmektedir. Son olarak katılımcılar, biri haricinde daha önce psikolojik destek almadıklarını; katılımcıların tamamı yaşamlarını etkileyen travmatik bir anıya sahip olmadıklarını ve mevcut ruhsal sorunlarının bulunmadığını ifade etmiştir.

4.3.Ölçme Araçları

Bu araştırmada öncelikle çocuk/ergen ve ailelerin bilgilerinin alınması ve belirlenen kriterlere uygunluğun sağlanabilmesi için kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunun içerisinde çocuğun yaşı, okul düzeyi, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, doğum sırası, psikolojik/psikiyatrik bir rahatsızlığın varlığı, psikolojik destek alma öyküsüne ait bilgiler bulunmaktadır (EK-1). Ayrıca forma çocuklar/ergenlerden alınacak onay için bir bölüm eklenmiştir. Araştırmaya onay veren ebeveynler ve çocuklar/ergenler ile iletişime geçilmiştir. Ebeveyn ve çocuk/ergen onay formu ekte yer almaktadır (EK-2/EK-3). Kişisel Bilgi Formu haricinde araştırma süresince, hazırlanmış olan görüşme sorularından yararlanılmıştır. Görüşme soruları ekte yer almaktadır (EK-4).

Bu araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Görüşme, nitel araştırma yöntemleri arasında araştırmacılar tarafından en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biri olarak bilinmektedir. Görüşme; önceden belirlenmiş ve kasti planlanan soru sorma ve cevaplama yöntemine dayalı olarak devam eden bir süreci ifade etmektedir (Şen, 2017). Görüşme türleri içerisinde ise yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler ses kaydı ile kaydedilmiştir. Soruların hazırlanma sürecinde Türkiye ve dünya literatüründe bulunan cinsel istismar ve çevrimiçi cinsel istismar ile ilgili yapılmış araştırmalar incelenmiştir. İncelenen araştırmalar neticesinde katılımcılara sürecin nasıl geliştiğini aktarabilmek amacıyla ‘‘nasıl başladığı, nasıl gerçekleştiği, ne kadar sürdüğü ve nasıl anlaşıldığı’’ sorularına; faillerin yaklaşım yöntemlerinin incelenebilmesi amacıyla ‘‘nasıl tanıttığı ve nasıl yaklaştığı’’ sorularına son olarak da süreci paylaşma ve araştırmaya katılmaya karar verme süreçlerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırma soruları ekte yer almaktadır (EK-4).

4.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma öncesinde ilk olarak Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan gerekli etik izinler alınmıştır (EK-5). Katılımcılara; ortaöğretim kurumlarında, Adalet Bakanlığı'nda, Belediye'de ve danışmanlık merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanları ile iletişime geçerek aynı zamanda duyuru afişleri aracılığı ile ulaşılmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler online ve yüz yüze gerçekleşmiştir. Katılımcıların 18 yaşının altında olması sebebiyle öncelikle veliler ile görüşmeler yapılmış olup çalışma süreci, psikolojik destek süreci ve yasal süreçler hakkında bilgilendirmeler tamamlanmıştır. Görüşmelerin gerçekleşme şekilleri katılımcıların yaşadıkları şehre göre belirlenmiştir. Veri toplama esnasında ses kayıtlarından yararlanılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların güvene dayalı açık iletişimi daha rahat sağlayabildikleri düşünülmektedir.

4.5. Geçerlik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalar, bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varabilmesi, sınırlarını anlayabilmesi ve sistem içerisindeki yapıların işleyişini keşfedebilmek için bireyler tarafından geliştirilen bilgi üretme biçimlerini ifade etmektedir (Arastaman, vd. 2018). Araştırmacının amacını, incelenen olay veya olgu hakkında derin ve ayrıntılı bilgiye ulaşma arzusu oluşturmaktadır (Baltacı, 2019). Ayrıca, bireylere ilişkin algı ve duyuşsal özelliklere yönelik veri elde etmeyi amaçlayan nitel araştırmalar disiplinler bir yaklaşım sunması açısından da oldukça kritik bir öneme sahiptir (Hatch, 2002; Merriam ve Grenier, 2019).

Geçerlik, araştırmacının araştırma problemlerini olabildiğince tarafsız bir biçimde çözüme kavuşturabilmesini ifade etmektedir. Geçerlik sağlanmaya çalışılırken; "Bunu mu kastettiniz?" ve "Sözlerinizden bunu mu anlamalıyım?" gibi dönüt almaya yönelik sorulan sorular geçerliliğe katkı sağlamaktadır. Ek olarak, araştırma üzerinde bir başka uzmanın görüşlerine başvurmak, meslektaş veya uzman teyidi almak geçerliliğe sunulan önemli katkılardan bazılarını oluşturmaktadır (Baltacı, 2019). Bu araştırmada hem araştırma soruları katılımcılara yönlendirilirken hem de araştırmanın soru hazırlama ve temalara son halinin verilmesi aşamalarında uzmanlardan destek alınmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik kavramı, güvenilirlik kavramından daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda geçerlik 3 başlık altında incelenmektedir: 1) iç geçerlilik, 2)

dış geçerlilik (genellenebilirlik) ve 3)ilişki geçerliği. İç geçerlilik; bir araştırmanın sonuçlarının ne kadar doğru olduğu, araştırmanın amacının ve katılımcılarının sonuçlar ile olan tutarlılığını ifade etmektedir. “Araştırmacı olarak gözlediğimizi sandığımız olaylar ya da anladığımızı düşündüğümüz olgulara ilişkin yorumlarımız gerçek durumu tüm ayrıntıları ile yansıtıyor mu?” , “Araştırma bulguları kendi içinde tutarlı ve anlamlı mı?”, “Bulguları teyit etmede kullanılan, belirli ilkeler, kurallar veya stratejiler var mı?”, “Açık olmayan veya ilişkileri belirlenememiş olgular ya da olaylar var mı?”, “Bulgular araştırmaya katılan bireyler tarafından gerçekçi bulunmuş mu ve teyit edilmiş mi?” gibi sorular iç geçerliğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Baltacı, 2019). İkinci kriteri dış geçerlilik oluşturmaktadır. Dış geçerlilik; bir araştırma sonucunun diğer kişi ve topluluklara aktarılabilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda dış geçerliğin sağlanabilmesi için atılacak ilk adım katılımcıların ve araştırmanın yapıldığı koşulların ayrıntılı tanımlamasıdır. Son olarak ilişki geçerliğinde ise araştırma sonuçlarının onun okuyucuları tarafından anlamlı bulunup bulunmadığını ifade etmektedir (Yağar ve Dökme, 2018). Bu bağlamda bu araştırmada geçerlik ve güvenilirlik için bazı önlemler alınmıştır.

Çalışmada iç geçerliliğin sağlanabilmesi amacıyla çalışma süresince uygulanacak kişisel bilgi formu ve araştırma soruları danışman ile incelenmiş olup etik kurul onayına sunulmuştur. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların verdikleri cevaplar “Bunu mu söylemek istediniz?” “Sizi doğru mu anlıyorum” “Bunu mu kastettiniz?” (prompt questions) şeklinde sorular ile tekrar edilerek teyit edilmiş veya anlaşılmayan sorular katılımcılara tekrar yöneltilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara gizlilik ve görüşmelerin süresi hakkında yeniden bilgilendirme yapılarak güven oluşturulmaya çalışılmıştır. Görüşmeler 25-35 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcıların araştırma sorularına verdikleri cevaplar bulgular kısmında doğrudan alıntı yapılarak sunulmuştur. Çalışmada dış geçerliliğin sağlanabilmesi amacıyla ise; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, verilerin çözümlenmesi/analizi ve bulguların sunulma şekli detaylı olarak betimlenmiştir. Bununla birlikte katılımcılar, çalışmanın amacına uygun ve gönüllülük esası ile seçilmiştir.

Güvenirlik, nitel araştırma yöntemlerinde nicel araştırma yöntemlerinden farklı şekilde sağlanmaktadır. Nitel ölçme araçlarında güvenilirlik kaynağı araştırmacının kendisidir. Araştırmacılar aynı yöntemleri kullansalar ve benzer bir örneklem grubu veya konu

alanı seçseler dahi farklı vurgu ve odaklara sahip olmaları farklı sonuçları ortaya çıkartmaktadır. Bu çalışmanın güvenilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla veri kaybının önüne geçilebilmesi için görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen deşifreler danışman ile incelenmiştir. Elde edilen veriler ile kod, ana tema ve üst tema oluşumuna gidilmiştir. Oluşturulan kod, ana tema ve üst tema setleri Rehberlik ve Psikolojik danışmanlık bölümünde doktorası bulunan alanda uzman 3 kişiye e-posta ile gönderilmiş ve uzman görüşleri talep edilmiştir. Uzmanlardan alınan görüşler ile araştırmacının oluşturduğu veri setleri karşılaştırılmıştır. Veri setlerinin uyum katsayısının belirlenebilmesi amacı ile Miles-Huberman modelinden yararlanılmıştır (Baltacı, 2019). Miles-Huberman modelinde yer alan uyum kat sayısı formülü sonucunda elde edilen uyum %85 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, belirlenen %80 kriterini karşılamaktadır. Bu bağlamda elde edilen verilerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, veriler sonuç ve tartışma kısmında uygun şekilde tartışılmıştır. Elde edilen sonuç literatürde bulunan diğer araştırma sonuçları ile desteklenmiştir.

4.6. Verilerin Analizi ve Çözümlemesi

Verilerin analizi ve çözümlemesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi; verilerin tanımlanması, elde edilen verilerin derinlemesine incelenmesi ve ortaya konulması ve benzer sonuçların tek bir tema altında bir araya getirilmesini ifade etmektedir (Büyüköztürk vd., 2008). İçerik analizi 4 aşamadan oluşmaktadır: Verilerin toplanması, temaların oluşturulması elde edilen kod ve temaların düzenlemesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Eroğlu ve Bektaş, 2016).

Verilerin analizi sırasında içerik analizi yönteminden yararlanılmasının bazı nedenleri bulunmaktadır. İçerik analizi en temelde toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte elde edilen içerik ile ilgili ortak verileri öngörebilmesi, mevcut verilerden hareketle bilinmeyen sosyal gerçekliğe yönelik çıkarımlarda bulunabilmesi, birbirine benzer verileri belirli temalar altında bir araya getirerek okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleme fırsatı sunması, verileri daha derin bir işleme sunması içerik analizi yönteminin kullanılmasını sağlamıştır (Aslan ve Bektaş, 2019).

Bu çalışmada katılımcıların araştırma sorulara samimi cevaplar vermeleri ve cevapların ayrıntılı analizi amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda katılımcılara 13 açık uçlu soru yöneltilmiş ve elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde

edilen veriler doğrultusunda kodlamalar yapılarak bu kodlara uygun üst temalar ve temalar oluşturulmuştur. Kod, üst tema ve temalar oluşturulduktan sonra uzman görüşüne sunulmuştur. Alınan 3 uzman görüşü neticesinde kodlar, üst temalar ve temalar daha anlamlı olması amacıyla son haline getirilmiştir. İçerik analizi ile elde edilen veriler bulgular kısmında sunulmuştur.

5.BULGULAR

Online istismara maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenleri, faillerin iletişime geçiş şekillerini ve bu bağlamda önleme yollarını tartışmayı ve incelemeyi amaçlayan bu çalışmada 3 üst tema, 18 tema ve 10 alt tema elde edilmiştir.

Elde edilen üst tema, tema ve alt temalar Tablo 5.1. de gösterilmiştir.

Tablo 5.1.

Temalar

ÜST TEMA	TEMA	ALT TEMA	KODLAR
İstismar Sürecinin Özellikleri	Keşif ve Seçim Aşaması		İnstagram, önerilenler, ilgi çekici oyun karakterleri, oyun programları, oyun siteleri, snapchat, serileşme, reels, rastgele/hedefe uygun kişi seçimi, ortak tanıdıklar, kişisel bilgilerin paylaşımı, sosyal medya profilleri
	İlk Temas Aşaması	Yalan Bilgi Paylaşımı	Basit tanışma hareketleri, selamlama ifadeleri, başlangıçta cinsel içeriğin bulunmaması, arkadaş olma isteğinin ifadesi, sanal arkadaşlık talebi, yalan beyanda bulunmak, kendini karşı cins tanıtmak, küçük yaşta tanıtmak, yanıltıcı bilgiler verme, yalan söylemek, abartılı ifadeler kullanma, yanıltıcı fotoğraf paylaşımı, tanıdık rolü oynama, kimliğini gizli tutma, tanıdık olma iddiası, haber sitesi izlenimi verme, yanlış bilgiler ile hesap oluşturma
	Güven Kazanma/ Derin İlişki Kurma Aşaması	Arkadaş olma çabası Devamlı iletişim Özel hissettirme Mağdurun ihtiyaçlarına odaklanma	İltifat etmek, övgüde bulunma, devamlı iletişim kurma, sürekli mesaj atma/arama, vakit ayırma, arkadaş olma çabası, başkasının sevgisine kanma, kişisel zaafardan yararlanma, aile sevgisi görmeme, insanlara kısa sürede güvenme, kısa sürede ısınma, kısa sürede ilişki kurma, arkadaşça tutum, iyi tavır sergileme, sempatik tavır sergileme, yumuşak tutum sergileme, kafa dengi yaklaşım, cinsel içerikli taleplerin eğlenceli olduğu iddiası
	Cinsel Temas Aşaması		Cinsel içerikli fotoğraf gönderimi/talebi, özel mesajların ifşası, cinsel içerikli konuşma/konuşma talebi, birden fazla kişinin istismarı, cinsel içerikli fotoğraf/video

			paylaşımı, offline istismara hazırlık, cinsel birliktelik için uygun ortam arayışı, cinsel içerikli sorular
	Farkına Varma	Manipülasyon Tehdit/Şantaj Olayın yayılma korkusu Utanç/korku hissetme	Konuşma ve tavırların değişimi, bilgi sahibi olma, fotoğraflar ile şantaj, fotoğrafların içeriği ile oynanması, hesabın ele geçirilmesi ile tehdit, fiziksel zarar verme şantajı, aileye anlatmak ile tehdit, yolunu kesme ile tehdit, iş yerini basmak ile tehdit, yakın çevresinin öğrenmesinden endişe duyma, yaşantı kaynaklı suçluluk/utanç/korku hisleri, mağdurun istekli olduğunu iddia etme, güvende olma istemi, çözüm bulma istemi, insanlar tarafından yanlış tanınma korkusu, kuzenlerinden haber alamama korkusu
	Müdahale		Sosyal medya hesaplarının kapatılması, failin iletişim bilgilerinin silinmesi, failin sosyal medyadan engellenmesi
Mağdurun Özellikleri	Stres Veren Yaşam Olaylarından Geçme Aile İlişkileri		Sınav kaygısı, çatışmalı aile iletişimi, çocukluk döneminde zorbalığa maruz kalma
	Mağdurun İnançları/Düşünme Stilleri		Aile ile zayıf iletişim, baba ile zayıf duygusal bağ, eleştirel tutumlara maruz kalma, övgü ve takdir eksikliği, dayı/teyze ile paylaşma, anne ile paylaşma/paylaşmama
	Mevcut Riskli Davranışlar		Sevilmeme/beğenilmeme/değerli olmadığına dair inançlar, olayın felakete dönüşeceği inançları, utanma korkusu, sakladığında istismar edileceği inancı,
	Akran Grubu Etkisi		Okul terki, olumsuz hava koşullarına rağmen fail ile iletişim, kendine zarar verme
	Sınırları Koruyamama		Sosyal çevre ile paylaşarak farkındalık kazanma, yalnız olmama hissi, arkadaşlarının sanal arkadaşlara sahip olması, sosyal çevrede gülünç bulunması
Korunma Yöntemleri	Teknolojik Sınırlama		Hayır diyememe, kimseyi kırmak istememe, özel ve kişisel yaşantısına dair bilgi paylaşımı
	Ebeveyn Denetimi		Yaş sınırı koyma, sosyal medya kullanımının durdurulması, kısıtlı sosyal medya kullanımı, güvenlik ve gizlilik ayarları, farklı hesap oluşturulmasını engelleme, sadece takip ettiklerinden takip isteği alma ayarı
	Farkındalık Düzeyinin Arttırılması		Ebeveyn hesabı kullanma, ebeveyn kontrolü
	Güvenli Davranış Geliştirme		Bilgilendirici çalışmalar, sunumlar, kamu spotları,
			Bilinçli teknoloji kullanımının öğrenilmesi, yabancı kişileri engelleme, tanımadığı kişilerle iletişimi kesme, sosyal çevrenin özenli seçimi, sosyal medya kullanım amacının iyi belirlenmesi, sınır belirleme, mesajları cevapsız bırakma, kişisel bilgilerin paylaşılmaması

Tabloda bulunan üst tema, tema ve alt temalar aşağıda tartışılmıştır.

Üst Temalar

İstismar Sürecinin Özellikleri. Gerçekleşen istismar süreci boyunca ilişki kurma ve sözel antlaşma aşamalarında iletişimin devam ettirilmesi amacıyla fail tarafından mağdura sergilenen davranış örüntülerini, başvuru yöntemlerini, failin taleplerini ve istismar sürecinden sonra mağdurun maruz kaldığı şantaj/tehdit süreçleriyle birlikte istismarın ortaya çıkmasını sağlayan unsurları ifade etmektedir. Bu sayede gerçekleşen istismar süreci detaylı bir şekilde analiz edilebilmektedir. İstismar Sürecinin Özelliklerine ilişkin örüntüler *keşif ve seçim aşaması, ilk temas aşaması, güven kazanma/derin ilişki kurma aşaması, cinsel temas aşaması, farkına varma ve müdahale temalarını oluşturmuştur.*

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasının ilk temasını *keşif ve seçim aşaması* ana teması oluşturmaktadır. Keşif ve seçim aşaması, failin mağdur ile ilk temasa geçmeden önce mağdurun sıklıkla kullandığı sosyal medya araçlarında veya oyun sitelerinde kendine en uygun hedefi bulabilme amacıyla gözlem yaptığı süreci ifade etmektedir. Failler; sahip oldukları fanteziye, motivasyon kaynağına ve hedeflerine göre gözlem sürecini uzatıp kısaltabilmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. “Önerilenler kısmı var. Önerilenler kısmından olabilir. Oyun esnasında da oyun karakteriniz eğer bir erkeğin sevebileceği türdeyse sizinle iletişime geçip konuşmaya çalışırlar. Benimle de bu şekilde iletişime geçmişti zaten.” (K-1). “Onlara ayak uydurabileceklerini düşündükleri kişilerdir büyük ihtimal ya da hani istediklerini verecek kişileri seçiyorlar.” (K-7).

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasının ikinci teması *ilk temas aşaması* temasıdır. Bu tema failin, hedef ile ilk iletişime geçtiği aşamayı ifade etmektedir. Failin, istismar sürecini başlatmasını ve devam etmesini sağlayan motivasyonu; mağdurun da süreç içerisinde faile güven duyma davranışının altında yatan dinamikleri ve failin başvurduğu güven kazanma yöntemlerini ifade eder. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

İlk temas aşaması temasının altında ortaya çıkan alt tema *yalan bilgi paylaşımı*’dır. Failler, kendilerine ait özellikle demografik bilgileri, cinsiyetleri ve yaşları hakkında yanlış bilgi verme eğilimindedirler. Bu sayede mağdurun güvenini kazanmayı hedeflemektedirler. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir. “ Kendini

olduğundan küçük yaşıta, 15-16 yaşlarında tanıttı. Sosyal medya üzerinden tanıştığınız insanlara gerçekten güven olmuyor kendisini kız ise erkek; erkek ise kız tanıtabiliyor. Önce adını ve yaşını söyledi bana.”(K-1). “Ya mesela hani bana göre büyük kalıyorlar ama mesela 25 yaşında olan insanlar hani bir şey olmaz tarzında yaklaşıyorlar. Daha büyükleri küçültüyor. Hani sonradan onu fark ediyorum profile girince.”(K-7). “Genelde bazen ortak arkadaş oluyor. Bazen yorumlarında tanışıyoruz. Hani bazen oradan yazıyorlar. Bazen ortak arkadaş. Geneli ortak arkadaş. Bazen de önerilenler de çıkıyor. İşte biri geliyor yazıyor direkt.” (K-4). “Bir konuşma başlattı. Sonra selam falan yazdı selam yazdım. Tanışmak istedi falan. Sonra işte yani bir selam, nerede okuyorsun gibi şeyler yazdı. Ne yapıyorsun gibisinden şeyler. İlk önce normal konuşuyor. Hiçbir şey yokmuş gibi.”(K-5).

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasını oluşturan üçüncü tema güven kazanma/derin ilişki kurma aşaması’dır. Bu aşamaya gelindiğinde failin, amacını gerçekleştirmek için yeterli süreyi geçirdiğine kanaat getirdiği ve güven kazanma sürecine girdiği görülmektedir. Bu bağlamda failer hedeflerine yönelik eylemde bulunmadan önce kendilerine dair bilgi paylaşımında bulunabildikleri gibi kendileri cinsel içerikli fotoğraf gönderiminde de bulunabilmekte ve mağdurun tepkisini ölçmeyi hedeflemektedirler.

Bu temayı oluşturan alt temalar ise sürekli temas, arkadaş olma çabası, özel hissettirme, mağdurun ihtiyaçlarına odaklanma (psikolojik ihtiyaçlar ve zaafılar)’ dır. Failer, mağdurlar ile temasa geçmeden önce uygun hedef arayışı içerisindeyler. Kendilerine en uygun hedefi belirledikten sonra ilk etapta arkadaş olma niyeti ile mağdurlara yaklaşım sergilemektedirler. Failerin davranış kalıpları arasında hobilerinden bahsederek mağdur ile ortak alan oluşturma, sosyal medya hesaplarında gündelik paylaşım yapma ve hem kendi hem de ailevi bilgilerini paylaşma bulunur. Bu davranış kalıplarının altında mağduru etkisi altına alarak güvenini kazanma amacı yatmaktadır. Ayrıca, sosyal medya hesaplarında çok takipçisi olan ve gündelik yaşamından paylaşım yapan bireylerin daha güvenilir olarak algılanması da failin bu aşamada mağdur ile iletişimde yararlandığı yöntemlerden biridir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. “Konuşuyorduk öncesinde. Sonra fotoğraf istedi. Sonra o fotoğraf attı. Sonra tabii ben biraz küçük olduğum için ben de attım.” (K-3).

Sürekli temas ve arkadaş olma çabası alt temasına ilişkin durum şu şekilde açıklanmıştır. “İlk başta arkadaşça davrandı. Gün geçtikçe daha iyi davranarak güvenimi kazandı. Kendine bağladı beni sonra sevgimi kazandı.”(K-1). “ Önce

arkadaş, sonra işi ciddiye bindirdi.” (K-4). “İlk başta bazıları dostça yanaştı böyle. Hani bütün her şeyini anlatabileceğin kafa dağıtabilecek insanlar gibi.” (K-7).

Üçüncü alt tema ‘‘özel hissettirme’’ dir. Failler, ilk temasın sağlanmasının ardından mağdurlar ile iletişimi derinleştirmeyi hedeflerler. Burada mağdura yöneltilen yoğun ilgi, övgü ve iltifat bununla birlikte vakit ayırma dikkat çekmektedir. Mağdurların maruz kaldıkları yoğun ilgi nedeni ile faillere hissettikleri duygusal bağ ve güven artmaktadır. Failler açısından bu durum bir avantajdır çünkü mağdur, failin isteklerini sorgulamadan yerine getirmeye daha açık hale gelebilmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. ‘‘ Mesela konuşmaların içeriğinde iltifat vardı. Hani görmemesine rağmen hani.” (K-7). ‘‘ Genellikle güven değil de böyle iltifat ediyorlar. Güzelsin, tatlısın sonra işte direkt açıldılar zaten. Güven kazanmaya ihtiyaç duymadı.” (K-8).

Dördüncü alt tema *Mağdurun ihtiyaçlarına odaklanma (psikolojik ihtiyaçlar/zaaflar)* olarak ortaya çıkmıştır. İstismar sürecinin en kritik aşamasını güvenin kazanıldığı aşama oluşturmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde ergenler ve ebeveynleri arasında yoğun çatışmalar görülür. Bu yoğun çatışmaların da etkisi ile ergenler ebeveynlerinin sevgisinden şüphe edebilmektedirler. Yoğun çatışmaların ortasında kendini yalnız, sevgisiz ve değersiz hisseden bir ergen için karşılaştığı yoğun ilgi ilaç gibi gelebilmektedir. Bu bağlamda failler önce çocuk ve ergenlerin aile ilişkileri ve sosyal çevreleri ile olan iletişimlerini hakkında bilgi edindikten sonra yoğun sevgi ve ilgi göstererek mağdurların duygularını etkileri altına alabilmektedir. Bunun yanı sıra failler mağdurların ihtiyaçlarını detaylı şekilde incelerler. Mağdurun ergenlik döneminin de etkisiyle ortaya çıkan psikolojik ihtiyaçlarını mağdurun güvenini kazanmak amacıyla kullanırlar. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. ‘‘Güvenimi kazanabilmek için kendini çok iyimser tanıttı. Bana iyi davrandı. Yaptığı bir sürü kötülükler vardı mesela sevgili olduğumuz zamanlarda bir sürü farklı kişiyle konuşuyordu ama yalan söyleyerek hepsinin üstünü kapattı. Kendini iyimser tanıttı derken diğer insanların davrandığı gibi kötü davranmadı bana iyi davrandı, vaktinin çoğunluğunu benimle konuşarak geçiriyordu. Bana vakit ayırıyor sanıyordum ben de. ‘‘ (K-1). ‘‘ Gündelik hayatında yaptığı şeylerden bahsediyordu, ya da yani bir içerik gönderip onunla ilgili yorum yapıyordu. Yani kendisinden bahsetmesi olabilir. Samimi konuşması ve hani şey hesaplarının ne deniyordu hani bir takipçi falan değil, hani takipçisinin olması hani gündelik hayatta kullandığı bir hesaba benziyor olması.” (K-7).

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasını oluşturan dördüncü tema ise *cinsel temas aşaması*'dır. Faillerin sosyal medya araçlarında sohbet grupları oluşturdukları, bu gruplara hem hedefe uygun hem de rastgele kişi seçimi yoluyla kişileri ekledikleri ve grup içerisinde cinsel içerikli fotoğraf talebinde bulundukları zaman zaman ise offline istismar sürecine hazırlık yaptıkları ve bu bağlamda offline istismar sürecine yönelik 'uygun bir ortam' arayışında olabildikleri görülmüştür. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. 'Ben kendisini sevdiğim için istediği şeyleri yaptım. Hayır diyemiyorum öyle bir hakkım olmasına rağmen insanlar kırılmasın diye bunu yapamıyorum. Benden cinsel içerikli konuşmalarda bulunmamı ve fotoğraflar göndermemi istemişti. Herhangi bir tehdit veya şantaj yoktu ama zorlama vardı ve zorladığı için bunları kabul etmek zorunda kaldım.' (K-1). 'Sosyal medya hesaplarımdan bu durumla çok karşılaştım. Mesela bu +18 olaylarında falan mesela bir gruplar açılıyor. Belki biliyorsunuz. Gruplara çok alınıyorum ve orada böyle o kötü şeyler konuşuluyor hem fotoğraf video atılıyor. Çok yani alındım. 3-4 kere falan alındım o gruplara. Başka bir zaman da az takipçisi olan bir hesap ya istek atmıştı. Ama genelde yüksek takipçili hesaplar; fotoğrafların yayınlandığı (cinsel içerikli) hesapları size atıyor. Mesela bir seferinde bir erkeğin özel bölgesini attığı fotoğrafla da karşılaştım. Merak edip açıyoruz illaki. Böyle fotoğraflar da atıldı.' (K-5). 'Şahsen ben Snap kullanıyordum. Snapte serileşme var biliyorsunuzdur. Şahsen ben arkadaşım sanıp birkaç kişinin isteğini onayladım. İsteğini onayladıktan sonra süreci istemsiz olaylarla karşılaştım. Ve bu olaylardan ciddi çok rahatsız oldum.' (K-6). 'Fotoğraf dışında hani burada olacak, var mı falan ya da hani ev boş? Ya da işte hani artık kendi fantezilerinden bahsedenler oluyordu.' (K-7).

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasını oluşturan beşinci tema *farkına varma*'dır. Farkına varma ana temasını oluşturan alt temalar ise *manipülasyon, tehdit/şantaj, olayın yayılma korkusu ve utanç/korku hissetme* 'dir. İstismar süreci sonrasında failler bazen açığa çıkmamak için bazen de istismar sürecini daha uzun süreler devam ettirebilme amacıyla mağdurlar üzerinde baskı oluşturmayı, tehdit/şantaj uygulayabilmeyi tercih edebilmektedirler. Bununla birlikte faillerin kullandığı bir başka yöntem ise mağdura kendisinin de istediğini, kendisinin de payı olduğunu düşündürerek utanç/korku/huzurluk gibi birçok duyguyu yaratabilmektedirler. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir. 'Yani bir fotoğraf veya başka sözler tarafından tehdit edilmem. Kendi fotoğraflarımı shop yaparak başka bir hale getirmek. (fotoğrafların

içeriği ile oynama) Mesela işte sensin diye bunu ailene gönderirim gibi tehditler aldım. İşte beni bir hesabını elinden alırsın. İçerisindeki bilgileriyle birkaç ipucu alıp ailene göndeririz dediler. Hesaplarım gitti ama ben bunları tehditlere inanmamıştım ilk önce ama ne olur ne olmaz gene de önemli olan şeylerimi saklamıştım.” (K-6). “Hesabını çalarım, seni bulurum. Ailene ulaştır fotoğraflarını gönderirim. Seni yolda çeviririm, yok iş yerini bulurum gibisinden tehdit etmişti yani.” (K-8).

İstismar Sürecinin Özellikleri üst temasını oluşturan son tema *müdahale*’dir. Müdahale aşamasında mağdurların maruz kaldıkları çevrimiçi istismar sürecine engel olabilmek amacıyla başvurduğu davranışlar ele alınmaktadır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamışlardır. “ Birkaç bu şekilde iğrenç mesaj alınca sıkıldım ve kapattım. Bu şekilde.” (K-2). “Yani açık açık garip garip şeyler göndermişlerdi. Ve ben hoşlanmamıştım zaten. Direkt hemen çıktım” (K-3). “İlerleyen zamanlarda konuşmadık. Kavgı ettik. Sonra ben engelledim.” (K-4).

Mağdurun Özellikleri. Çevrimiçi istismar sürecini etkileyen en önemli faktörlerden birinin mağdurun sahip olduğu özellikler olduğu bilinmektedir. Burada mağduru çevrimiçi istismar sürecine taşıyan aile ilişkileri, sosyal çevre ile iletişim, mağdurun düşünce stilleri ve istismar sürecinin ortaya çıkmasına yardımcı olan faktörler ele alınmıştır. Bu sayede istismarın gerçekleşmesinde ve ortaya çıkmasında rol oynayan faktörler detaylı bir şekilde değerlendirilebilmiştir. Mağdurun özelliklerine ilişkin örüntüler *stres veren yaşam olaylarından geçme, aile ilişkileri, mağdurun inançları/düşünme biçimleri, mevcut riskli davranışlar, akran grubu etkisi, sınırları koruyamama* temalarını oluşturmuştur.

Mağdurun Özellikleri üst temasını oluşturan ilk tema *stres veren yaşam olaylarından geçme*’dir. Çocukların ilk okulu evleridir. İlk öğrenmelerini ebeveynlerinin birbirleri ile olan iletişimleri ve ebeveynleri ile kendileri arasındaki iletişimler aracılığı ile edinirler. Ergenlik dönemine gelindiğinde bu iletişimlerin değiştiği, dönüştüğü ve zaman zaman çatışmaların yaşandığı bir dönüşüme uğrar. Bu dönüşüm ise beraberinde stresi ve kaygıyı getirir. Bununla birlikte öğrencilerin belirli eğitim dönemlerinde onları bekleyen sınav süreçleri olmaktadır. Sınav süreci içerisinde de öğrencilerin en yoğun hissettikleri duygular arasında kaygı, endişe ve stres bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen stres verici yaşam olayları karşısında öğrencilerde riskli davranışlara yönelme eğiliminin arttığı gözlemlenmektedir. Bunlardan biri olan sosyal medyanın

aşırı kullanımı sonucunda ise öğrencilerin çevrimiçi istismara maruz kalması kaçınılmaz olabilmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamışlardır. *“Kısaca bahsetmek gerekirse ailemle çok fazla sorun yaşıyordum ve sınav stresim çok fazlaydı. ” (K-1). “Ben mesela ortaokulda çok bilgisayar oyunu oynardım. Çok stresli olduğumda bilgisayara yönelirdim.” (K-4).*

Mağdurun Özellikleri üst temasının oluşturduğu ikinci tema ise *aile ilişkileri*’ dir. Özellikle ergenlik döneminde ebeveynler ile yaşanan çatışmaların artması ile yaşadıkları stresi azaltabilmek için ergenler farklı çözüm yolları arayabilirler. Tam bu noktada sosyal medya aracılığı ile tanıştıkları kişilerin gösterdikleri anlayışlı tavır ergenlerin dikkatini çekebilmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamışlardır. *“Ailemden göremediğim sevgiyi o gösterdi bana ve güvenimi kazandı. ” (K-1). “Babam pek umursamazdı beni, kardeşlerimi de. Sadece en küçük kardeşimle ilgiliydi, kardeşim de ona düşkündü zaten. Geri kalanımız pek umurunda değildi. Yeni ailesiyle ve çocuklarıyla hep gezer eğlenirdi ama.” (K-2).*

Mağdurun Özellikleri üst temasının oluşturduğu üçüncü tema ise *mağdurun inançları/düşünme stilleri* ‘dir. İstismar sürecinin ortaya çıkışında etkili olan faktörlerden biri mağdurun inançları/düşünme stilleridir. Özellikle ergenlik döneminde *“beni kimse sevmez”, “beni kimse beğenmez”, “güzel/çekici değilim”* gibi düşüncelerin ve istismar sonrasında ebeveynlerinden destek göremeyeceğine inanan mağdurların *“bana inanmazlar”, “kesin beni suçlayacaklar”, “sevdiğim kişileri bir daha göremeyebilirim”, “aileme zarar gelebilir”* gibi düşüncelerinin istismar sürecinde etkili olduğu görülmüştür. Katılımcılar bu durumu şekilde açıklamışlardır. *“Bu durumu ilk başta kimseyle paylaşmak istemedim. Ama saklasaydım daha farklı şeyler gelecekti başıma. Örneğin yengem herkese anlatmaya devam edecekti, ben dışarı çıkamayacaktım. Buradaki kuzenlerime gidemeyebilirdim ayrıca. Hatta kendime zarar bile verebilirdim.” (K-1). “Aslında anneme falan söylemedim bunu. Biraz çekindim açıkçası.” (K-3). “Babamın önce bana inanmamasından sonra da katil olmasından korktum açıkçası.” (K-4).*

Mağdurun Özellikleri üst temasının oluşturduğu dördüncü tema ise *mevcut riskli davranışlar* ‘dır. Bu mevcut riskli davranışlardan bazıları; kendine zarar verme, okul terki, teknolojinin aşırı kullanımı olarak sıralanabilir. Katılımcılar ile yapılan görüşmede katılımcıların çeşitli bahaneler ile okul devamsızlığı yaptıkları, olumsuz hava koşullarında fail ile iletişimi sürdürmeye çalıştıkları görülmüştür. Katılımcılar bu

durumu Şu Şekilde açıklamıştır. ‘‘Geçen sene karnım ağrıyor, baŐım ağrıyor diyerek derslerden çıkıyordum. Ailemin bazen haberi olmuyordu. Bazen de haberleri olduğu için ve eve geç kalmamak zorunda olduğum için otobüsü bilerek kaçırıp eve geç gidiyordum onunla konuŐabilmek için. Havada yağmur yağarken bile saatlerce parkta yağmur altında telefonda konuŐtuėumuzu biliyorum. AkŐam saatlerinde markete gideceğim diye evden çıktığımı da hatırlıyorum. O da aynı Şeyleri yapıyor sanıyordum.’’ (K-1).

Mağdurun Özellikleri üst temasının oluşturduğu beşinci tema ise *akran grubu etkisi*’dir. Ergenlerin birçok konuda arkadaş çevrelerinden etkilendiği bilinen bir gerçektir. Çalışmada da katılımcıların hem maruz kaldıkları istismar yaşantısına yönelik farkındalık kazanmalarında hem de paylaŐmalarında arkadaş gruplarının etkili olduğu görülmüştür. Arkadaşlarının erkek/kız arkadaşlarının olması da mağdurları bu davranış noktasında cesaretlendirebilmektedir. Katılımcılar bu durumu Şu Şekilde açıklamıştır. ‘‘Ya yakın arkadaŐımla sadece konuŐtum. Hani dalga konusu oluyordu bazen sohbetler arasında. Onun dışında hani birazcık rahatsız edici hissediyordum hani. Garip bir his bilmiyorum ne denir?’’ (K-7). ‘‘ Arkadaş evremde hepsinde olduğu için (evrimii flört) bu durum ya birbirimize anlatıyoruz öyle bir Şey oldu diye. Çünkü benim çevremde o kadar çoktur ki yani herkes diye biliyorum ben. Öyle oldu. Başka bir büyüğümle falan bu Őeyi paylaŐmadım.’’ (K-5).

Mağdurun Özellikleri üst temasının oluşturduğu son tema ise *sınırları koruyamama* olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmede failler ile kurdukları iletişimde yaşantılarına dair özel bilgi paylaşımında bulundukları, hayır diyemedikleri ve sınırlarını koruyamadıkları görülmüştür. Katılımcılar bu durumu Şu Şekilde açıklamıştır. ‘‘Hayır diyemiyorum öyle bir hakkım olmasına rağmen insanlar kırılmasın diye bunu yapamıyorum.’’ (K-1). ‘‘ Hayatımızdan ve yaptıklarımızdan konuşuyorduk. Bir içerik yollardı bunun hakkında da yorum yapardık. Gönderilen mesajlara (cinsel içerikli içerikler) baktığım için utandım ve piŐman oldum. İlk başta da cevap vermemeliydim. Verdiğim için de piŐman oldum.’’ (K-7). ‘‘Ya ben utandım resmen. Böyle Şeyler (cinsel içerikli konuşmalar) komikmiŐ gibi gelirdi bana. Merak ettim, baktım. Bir kız olarak ben utandım.’’ (K-5). ‘‘Etrafımızdaki insanları düzgün seçerek düzgün arkadaşlık yapmamız gerekiyor bence. Arkadaşlara sınırlar koymamız gerekiyor.’’ (K-6).

Korunma Yöntemleri. Sosyal medya ve teknoloji kullanımı çocuk ve ergenlerin yaşamını derdinden etkilemektedir. Sayısız yararının yanı sıra beraberinde birçok zararı da taşımaktadır. Korunma yöntemleri üst teması, sosyal medya ve teknoloji kullanımının zararlarından özellikle çevrimiçi istismara karşı alınabilecek önlemleri ifade etmektedir. Korunma yöntemlerine ilişkin örüntüler *teknolojik sınırlama, ebeveyn desteği, farkındalık düzeyinin arttırılması, güvenli davranış geliştirme* temalarını oluşturmuştur.

Korunma Yöntemleri üst temasının oluşturduğu ilk tema *teknolojik sınırlama*'dır. Sosyal medyanın barındırdığı riskler için sosyal medya platformlarının gizlilik ve güvenlik ayarlarının düzenlenmesi katılımcıların gördüğü etkili yollardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada özellikle yaş sınırlaması, zararlı içeriğe sahip sitelere erişimin platformlar tarafından engellenmesi ve aynı kişiye ait farklı hesap oluşumlarının tespit edilip engellenmesi katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. *“Sosyal medyaya karşı bir önlem alınması gerekiyorsa belirli bir yaşın altında olan kişilere hesap açma izni verilmemesi gerekiyor” (K-1). “Nasıl sağlanır? Yani işte o sitelere veya o hesaplara bence bir dur denmeli. Hani onlar bir kapatılmalı falan. Yani direkt yok olunmalı bence. Aslında şu an sosyal medyanın olmasının bile bizim için bence büyük bir sorun.” (K-3). “Yani şöyle nasıl diyeyim hesap mesela sosyal medya 18 yaşından küçükler aslında kullanmamalı. Ki ben de dahil. Çünkü küçük yaştakiler böyle şeylere kanıyor. Zaten büyükler bunları bildiği için çok da sorun etmedikleri için işlerine geliyor. Mesela TikTok açımında TikTok'a giriş yaparken 18 yaşından küçük zaten hesap açılmıyor. Ama bazı çocuklar yani işte bazıları yaşını büyütürerek açıyor. Ben de öyle yapmıştım. Instagram'da bunu yapmalılar. Aslında Instagram TikTok'tan daha tehlikeli.” (K-5). “Yani engellediğim zaman bana başka bir hesaptan ulaşamaması lazım. Instagram direkt anlaması lazım yani.” (K-8). “Sosyal medya kullanmayarak. Çünkü bu hayatımızın her yerinde karşımıza çıkacak yani böyle insanlar maalesef ki var. Bizim elimizde olmadığı olmayan bir şekilde varlar ve biz bunları yok edemiyoruz. Bu yüzden hani dediğim gibi bazen hiç beklemediğimiz insanlardan bile bu şekilde rahatsız edici şeyler yaşayabiliyoruz. Bu durum açısından yalnızca sosyal medya kullanmayarak kendimizi koruyabiliriz açıkçası bence.” (K-2).*

Korunma Yöntemleri üst temasının oluşturduğu ikinci tema *ebeveyn desteği*'dir. Çocuk ve ergenler her ne kadar sınırlardan ve sınırlamalardan hoşlanmıyor gibi görünseler de aslında sınırların varlığına ihtiyaç duyabilmekte ve ebeveynlerin koyduğu sağlıklı kural

ve sınırları koruyucu olarak görebilmektedirler. Bunun yanı sıra ebeveyn-çocuk ilişkilerinin geliştirilmesine, ebeveynin koşulsuz sevgi ve desteğinin hissedilmesine, sağlıklı ebeveyn dinamiklerine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. *“ Babamla aramız iyi olsaydı keşke. O zaman kimsenin sevgisine ihtiyaç duymazdım” (K-7). “Babalara, özellikle kızlarını çok sevmelerini önerirdim. Çünkü kızlar babalarından görmedikleri sevgiyi başkasında arayabiliyorlar.”(K-1). “Babam beni takdir etsin isterdim.” (K-2).*

Korunma Yöntemleri üst temasının oluşturduğu üçüncü tema *farkındalık düzeyinin artırılması* ‘dır. Bilinçli teknoloji kullanımı, sosyal medya kullanımının yararlı ve zararlı yanları, sanal tehlikeler, çevrimiçi istismar ve korunma yolları hakkında bilgilendirici çalışmaların artırılması katılımcılar tarafından bir korunma yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. *“Aslında şu an sosyal medyanın olması bile bizim için bence büyük bir sorun. Ama işte hayatımız gelişti. Sosyal medya var. Hani yapacak bir şey yok. Onu daha düzgün kullanmak için eğitim falan da verilmeli bence.” (K-3). “Çocuğun bu olayları anlaması hani anlatılması olabilir. Hani bu kişilere bilgi verilmesi.”(K-7).*

Korunma Yöntemleri üst temasının oluşturduğu son tema *güvenli davranış geliştirme* ‘dir. Yürütülen görüşmelerde öğrencilerin kendi yapabilecekleri davranışlar üzerinde de durdukları ve sorumluluk almak istedikleri görülmüştür. Bu bağlamda bu tema içerisinde katılımcılar kendi alabilecekleri önlemlerden bahsetmişlerdir. Bunun yanı sıra güvenli davranış geliştirme ile ilgili desteğin de çocuk ve ergenlere sağlanması vurgulanmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamıştır. *“ Benim yaptığım gibi yabancı biri yazdığında engelleyebilir. Kendinden büyük insanlarla konuşmayabilir. Sadece takipçilerden takip isteği alma seçeneği var bunu aktifleştirebilir. Oyun üzerinden tanışılıyorsa güvenmemesi veya çabuk güvenmemesi hatta belki hiç tanışmaması daha iyi olabilir.” (K-1). “Ya ben olsam, ya ben zaten önlemimi alıyorum. Mesela benim Instagram'da tanıdığım insanlar var. Benim Instagram hesabım çok ya rastgele biri benim takip etmediğim biri gelip de bana istek atamıyor. Ya da bana yazamıyor mesela. Bana yazması için beni takip etmesi gerekiyor. Hesabımda üç aşamalı kimlik doğrulama var. Ayrıyeten kullanınca bir yararı yok ama kullanmayınca yararı çok fazla.” (K-4).*

6.TARTIŞMA

Araştırmanın sonucunda istismar sürecinin özellikleri, mağdurun özellikleri ve korunma yöntemleri olmak üzere üç üst tema oluşturulmuştur. İstismar sürecinin özellikleri üst temasının temalarını keşif ve seçim aşaması, ilk temas aşaması, güven kazanma/derin ilişki kurma aşaması, cinsel temas aşaması, farkına varma ve müdahale oluşturmaktadır. Mağdurun özellikleri üst temasının temalarını stres veren yaşam olaylarından geçme, aile ilişkileri, mağdurun inançları/düşünme biçimleri, mevcut riskli davranışlar, akran etkisi ve sınırları koruyamama oluşturmaktadır. Korunma yöntemleri üst temasının temalarını teknolojik sınırlama, ebeveyn denetimi, farkındalık düzeyinin artırılması ve güvenli davranış geliştirme oluşturmaktadır.

Online grooming'e maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenleri, faillerin iletişime geçiş şekillerinin tartışıldığı bu çalışmanın ve bu bağlamda yapılan görüşmelerin analizinin sonucunda mağdurun istismar sürecine adım adım taşınmasında özellikle istismar sürecinin özelliklerinin etkili olduğu görülmüştür. İstismar sürecinin özellikleri üst teması incelenirken yeni bir model ortaya çıkmıştır. Literatür incelendiğinde online grooming sürecini inceleyen farklı modeller olduğu görülmüştür. Yeni modelin ilk basamağını keşif ve seçim aşaması oluşturmaktadır. Keşif ve seçim aşaması failin, çocuk ve ergenlerin sıklıkla vakit geçirdiği sosyal medya platformları ve oyun sitelerinde zaman geçirerek amacına en uygun kurbanı belirlemeye çalıştığı aşamayı ifade etmektedir. Bir çalışmada ergenlerin maruz kaldığı grooming vakalarında özellikle çevrimiçi oyun programlarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir (Santiago, 2021). Fail bu aşamada en uygun hedefi ararken aynı zamanda hedefi kendisine çekmeyi de ister. Bu amaçla faillerin ilgi çekici profiller oluşturduğu ve özellikle cinsiyet, yaş gibi demografik özelliklerinde yanıltmaya gittiği gözlenebilir. Bu aşamada fail çoğunlukla aktif rolden ziyade pasif bir gözlemci konumunda olduğu söylenebilir. Görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara da katılımcılar faillerin kendilerine ‘oyun siteleri, ilgi çeken karakter yaratma, Instagram öneriler’ gibi kanallar aracılığıyla ulaşmış olabileceklerini ve iletişim kurmadan önce ‘kendilerine istediklerini veren kişileri’ bulmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Literatürde online grooming süreci inceleyen modeller incelendiğinde modellerin çoğunlukla failin mağdur ile iletişime geçtiği aşamadan itibaren ele aldığı öncesindeki gözlem ve keşif sürecine yeterli düzeyde yer verilmediği görülmüştür (Charmody ve Grant, 2017; Lorenzo, 2016; Mitchell vd., 2007; O’Connell, 2001; Pranoto ve Gunowan, 2015; Welner, 2010; Welner ve Lanning, 2010).

İkinci aşamada failin yeterli keşif ve gözlem sonucunda amacına uygun kurbanı bulduğu ve iletişime geçtiği gözlenmektedir. Bu aşama, ilk temas aşaması olarak tanımlanmıştır. İlk temas aşaması temasında yer alan yalan bilgi paylaşımı ve güven kazanma yöntemleri alt temalarına yönelik alan yazında destekleyici çalışmalar bulunmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda grooming sürecinin en kritik aşamasının failin mağdurla iletişimini derinleştirdiği, aile ve sosyal yaşantısı hakkında bilgi toplamaya başladığı, hobilerini öğrenmeye odaklandığı, aşama olduğunu ifade etmektedir (Berson, 2001; Brown, 2001; O’Connell, 2001). Bu aslında failin mağdurla güven ilişkisi kurmaya çalıştığının göstergesidir. Bu aşamaya yalan bilgi de eşlik eder. American Association of University Women (AAUW) ‘nın çalışmasında (1999) çocuk ve gençlerin sanal iletişim kurdukları kişilerin yaşlı veya genç olup olmadıklarını umursamadıkları genellikle bunu bir numara olarak gördükleri belirtilmiştir. Aynı zamanda gençler gerçek dünyadan daha yaşlı, daha popüler, daha akıllı, daha sert ve/veya daha deneyimli olduklarını iddia ederek bir tür oyun olarak algılamaktadırlar. Araştırmada grooming sürecinde ‘‘kızlar erkekler gibi erkekler de kızlar gibi davranabilir’’ ifadesi yer almaktadır (Berson, 2001). İstismarcının özellikleri üst temasının içerisinde yer alan devamlı iletişim ve arkadaş olma çabası alt temalarının, failin mağdur ile temasının ilk aşamalarında sıklıkla yararlandıkları bilinmektedir. Berson (2001) tarafından sunulan bir vakada 8.sınıf öğrencisi bir ergen sosyal medyada tanıştığı bir yabancı ile sürekli mesajlaşmaya başlamıştır. Bu iletişim esnasında failin gerçek yaşını gizlediği, sahte pasaport oluşturduğu ve çocuğu Yunanistan’a kaçırabilmek amacıyla ABD’deki çocuk ticaretçileri ile iş birliği yaptığı tespit edilmiştir. Başka bir çalışmada failer kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla olarak nasıl göründüklerini (saç, yüz yapısı, vücut yapısı vb.) sorma eğilimindeyken erkek çocuklarına ise özel bölgelerini tanımlamasını isteme eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmiştir (van ve Lamb, 2016). Darkness to Light projesi kapsamında oluşturulan modelde failerin yaptıkları gözlem sonucunda özellikle duygusal olarak izole olmuş, ihmal edilen veya kaotik bir arkadaş veya sosyal çevreye sahip olan çocuklara yöneldikleri ifade edilmiştir (Darkness to Light, 2016). Bir diğer çalışmada ise failerin cinsel davranışlar sergileme eğilimleri yüksek ve hem ilişki kurma ihtiyacı olan hem de risk almaktan çekinmeyen çocuklara yöneldikleri ifade edilmiştir (Özçalık ve Atakoğlu, 2021). İlk temas aşamasında failerin, çocuklar ile tanışma ve iletişim kurma çabaları gözlenmektedir. Bu aşamada failer, şüphe uyandırmamak için cinsiyet ve yaşlarını farklı gösterebilmektedir. Literatürde yer alan modellerde bu aşamanın;

selamlama hareketleri, erişim ve arkadaşlık kurma aşaması şeklinde farklı isimlendirmelere sahip olduğu görülmüştür. Modellerde yer alan basamaklar incelendiğinde fail-kurban arasında henüz kurulmayan güven ilişkisine odaklanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda faillerin, güven bağı oluşturabilme amacıyla ortak ilgi alanları oluşturmaya gayret ettiği, arkadaşça ve sıcakkanlı bir yaklaşım sergilediği, kurbanı arkadaş olma yanılgısı ile manipüle ettiği gözlenmiştir. Aynı zamanda faillerin henüz güven bağı oluşmaması nedeni ile kurbanı, aile ve sosyal yaşantısına yönelik sorular yöneltmediği de ifade edilmektedir (Lorenzo, 2016; Mitchell vd., 2007; O'Connell, 2001). Yürütülen çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara da katılımcılar faillerin kendilerine arkadaş olma istemi ile yaklaştıklarını ve dostane ilişkiler kurma çabası içinde olduklarını ifade etmiştir.

Modelde yer alan üçüncü aşama Güven kazanma/derin ilişki kurma aşaması olarak tanımlanmıştır. Güven kazanma/derin ilişki kurma aşaması grooming sürecinde en kritik aşama olarak bilinmektedir (O'Connell, 2001). Bu aşamada faillerin mağdurlara yoğun ilgi gösterdiği, iltifat ve övgülerde bulunduğu, mağdurun zaafalarına ve hassasiyetlerine odaklandıkları, kurbanın ailevi yaşantısı ve sosyal çevresi hakkında daha derin bilgiler edinmeye çalışarak ortak yaşantı oluşturmaya çalıştıkları veya mağdurun zaafiyetlerine odaklandıkları, iletişimi sürdürmeye gayret ettikleri ve bu sayede mağdurun güvenini kazanmaya çalıştıkları gözlenir. Ek olarak failler güven kazanabilmek için kendisine ait olduğunu söylediği fotoğrafları gönderebilmekte ve özel yaşantıları hakkında önce kendisi bilgi verebilmektedir. Bu aşamada, ilerleyen zamanlarda kurbanın göstereceği olası bir direncin önüne geçebilmek için cinsel içerikli sorulara ve iltifatlara yer verilebilmektedir. Pranoto ve diğerlerinin (2015) yürüttüğü bir çalışmada çevrimiçi istismar olgularında gözlemlenen iletişim aşamalarının sınıflandırılabilmesi için bir model geliştirmiştir. Bu modelde Tanımlayıcı 1 ve Tanımlayıcı 2 olarak betimlenen aşamalarda mağdurun güvenini kazanmak için faillerin iltifat etme, övgülerden yararlanma, hobilerden ve ilgi alanlarından bahsetme stratejilerinden yararlandığı belirtilmiştir. Bazen de failler kendilerini benzer şeylerden hoşlanıyor gibi göstererek ve destekleyici, arkadaş canlısı ve nazik bir tavır takınabilmekte, onlara hediyeler sunabilmekte veyahut iltifatlarda bulunarak çocukla bir dostluk kurmaya çalışabilmektedir (Aitken vd., 2018). Faillerin çocuklara yaklaşım biçimine yönelik yürütülen başka bir araştırmada faillerin ilk iletişime geçme aşamasında hediye, övgü, iltifat gibi cinsel içerik taşımayan stratejiler kullandıkları ve

ilerleyen zamanlarda istismar sürecini gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir (Fagan ve Tyler, 2005). Failler bu aşamada “beğenme” ilkesine göre davranışlarda bulunmaktadır. Yani, kurbanını özellikle sözlü iletişim aracılığı ile cezbetme ve mağdurda etkilenme hissi yaratarak duygusal bir bağ oluşturmayı hedeflemektedir (Phillips vd., 2006). Çevrimiçi istismar sürecinin aşamalarına yönelik birden fazla model olmasına rağmen O’Connell’in 4 aşamalı modelinin genel kabul gördüğü, sohbet odalarında gerçekleşen konuşmalarda bu modelingüven sağlama aşamasında hobi ve ilgi alanları hakkında sohbetlerden yararlanıldığı, iltifatlara sıklıkla yer verildiği ve failin duyguları hakkında konuşmalara yer verdiği belirlenmiştir (Borj ve Bours, 2023). Chant ve Grant (2017) yürüttükleri analiz çalışmasının sonucunda faillerin özellikle “yağmacı ve manipülatif” tavırlara sahip oldukları aynı zamanda mağdura sevgi ve şefkat vadettikleri tespit edilmiştir. Ek olarak uyum kurma ve yakın arkadaş yanılsaması hareketlerinin en sık rastlanan hareketler olduğu tespit edilmiştir (Chiang ve Grant, 2017). “En yakın arkadaş” yanılsaması oluşturmaya çalışırken ergenlerin ilgisini çekebilecek sahte profiller oluşturabilir, benzer ilgi alanlarına sahipmiş gibi bir izlenim verebilmektedir. Bunların yanı sıra failler, ihtiyaçlarına göre şekillendirebildiği dinamik bir kimlik de oluşturabilmektedir (Can, 2022). Elde edilen bulgularda da katılımcıların faillerin kendilerine dostane bir tavırla yaklaştıklarını, özel yaşantılarına, sosyal yaşantılarına ve aile ilişkilerine dair paylaşımda bulunduklarını bu sayede güvenlerini kazandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Güven kazanmak için yeterli süreyi geçirdiğine inanan failler bir sonraki aşamada cinsel içerikli fotoğraf/konuşma talebinde bulunarak asıl hedefine yönelik adım atmaktadırlar. Literatürde yer alan modellerde de bu basamak çevrimiçi istismar sürecinin başlangıcı kabul edilmektedir (Charmody ve Grant, 2017; O’Connell, 2001; Pranoto ve Gunawan, 2015).

Dördüncü aşamaya gelindiğinde faillerin cinsel içerikli içeriklere konuşmalarında yer verdiği, cinsel içerikli fotoğraf/konuşma talebinde bulunduğu veya cinsel içerikli fotoğraf/konuşma gönderimine başvurduğu görülmektedir. Bu aşama, cinsel temas aşaması olarak adlandırılmıştır. Literatürde yer alan modeller de bu aşamaya yer vermektedir (Charmody ve Grant, 2017; Lorenzo, 2016; Mitchell, vd., 2007; O’Connell, 2001; Pranoto ve Gunowan, 2015; Welner, 2010; Welner ve Lanning, 2010). Nitekim Charmody ve Grant ‘ın (2017) öne sürdüğü model bu aşamayı detaylandırarak ele almıştır. Bu modele göre cinsel temas aşaması; cinsel içeriğin tanıtılması, anında cinsel doyum, cinsel tatmini sürdürme ve iletişimi planlama ve düzenleme olarak ayrılmıştır.

Bu modelin son aşamasına göre grooming süreci fiziksel temas ile sona ermektedir. Literatürde yer alan modellerden farklı olarak bu aşamada faillerin yalnızca cinsel içerikli paylaşımda bulunmadığı/talep etmediği aynı zamanda sosyal medya platformlarında sohbet grupları oluşturarak fantezilerini paylaştığı ve istismarı çevrimdışı alana da taşımaya çalıştığı gözlenmiştir. Grooming sürecinde cinsel temas basamağına yönelik yürütülen araştırmalar bu basamağı destekler niteliktedir. Klinik bir araştırmada bir sosyal paylaşım sitesinde cinsel içerikli materyallere yer verilmesi dikkat çekici bulunmuştur (Briggs vd., 2011). Birleşik Devletlerde yapılan ankette düzenli olarak internet ve sosyal medyayı kullandığını bildiren çocukların %19'u çevrimiçiye yıl içerisinde en az bir kez cinsel içerikli mesajlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (Finkelhor vd., 2001). İspanya'da yürütülen bir çalışmada öğrencilerin %32'sinin, istemedikleri halde internette kendileriyle seks hakkında konuşan birilerine denk geldiklerini belirtmiştir (SAFT 2003). 2006 yılında yapılan bir araştırmada ise bir 12 ila 16 yaşları arasındaki çocukların kendilerine e-posta yolu ile gelen bir ankete yanıt vererek cinsel içerikli iletişime maruz kaldıkları bildirilmiştir (Mediera'det 2006). İsveç Ulusal Suç Önleme Konseyi tarafından 2005 yılında 15 yaşındaki çocuklarla temsili bir okul anketi yapılmıştır. Bu anketin sonuçlarına göre gençlerin %30'undan fazlasının ilk günden itibaren 1 yıl boyunca bir tür cinsel temasa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Bra 2007a, 2007b). 1,588 gencin katıldığı bir araştırmada da gençlerin %35'i internet ortamında taciz edildiği veya istenmeyen cinsel içerikle karşılaştığını ifade etmiştir (Choo, 2009). Berson (2000) yürüttüğü araştırmanın sonuçlarına göre ergenlerin vakitlerinin çoğunu sanal ortamda ve sohbet odalarında geçirdiklerini bu kanallarda cinsel içerikli birçok mesaj, fotoğraf ve yorum dahil içeriklere maruz kaldığı tespit edilmiştir. Calvetea ve diğerlerinin (2021) yürüttüğü çalışmada 10-17 yaş aralığında bulunan gençlerin %9'unun (Calvetea vd., 2021) İspanya'da yapılan araştırma ise 12-15 yaş aralığındaki gençlerin %12'sinin internet ortamlarında yetişkinler tarafından cinsel içerikli mesajlar aldıklarını göstermiştir (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2017, 2018). Bir başka çalışma ise Associated Press-NORC Halkla İlişkiler Araştırma Merkezi'ne aittir. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre, katılımcıların neredeyse yarısı çevrimiçi istismara uğradığını, ifade etmiştir. (Tompson, vd., 2013). Amerika Birleşik Devletleri'nde yürütülen bir çalışmanın sonuçları 10 ila 17 yaşları arasındaki her üç çocuk ve ergenden en az birinin çevrimiçi cinsel materyale maruz kaldığını ve yedi çocuk ve ergenden en az birinin çevrimiçi cinsel istekler aldığını ortaya çıkartmıştır (Wolak vd., 2006). Birleşik Krallık'ta da çevrimiçi cinsel

taciz/istismar yaygınlığı hakkında yeterli araştırmaya ulaşılamamasına rağmen (Whittle ve diğerleri, 2013), Birleşik Krallık'ta bulunan bir yardım kuruluşu olan Childline, ankete katılan çocuk ve ergenlerin yaklaşık %60'ından cinsel bir fotoğraf veya video istendiğini tespit etmiştir (Foundation, 2013). Bir sohbet odasında gerçekleşen sohbetlerin içeriği analiz edildiğinde faillerin istismarı yüz yüze veya çevrimiçi olarak gerçekleştirme motivasyonuna bağlı olarak mağdurlardan taleplerinin değişiklik gösterdiği belirtilmiştir. Diğer bir ifade ile yüz yüze istismar motivasyonu yüksek olan failler mağdurlarının fantezilerini öğrenme eğilimine sahip olurken, çevrimiçi istismar motivasyonuna sahip faillerin mağdurlardan cinsel içerikli konuşma/fotoğraf gönderimi taleplerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Borj ve Bours, 2023). Briggs ve diğerlerinin (2011) yürüttüğü klinik araştırmada cinsel istismar görüntülerini değiş tokuş etmek için gruplar oluşturulduğu ve bu gruplara katılan faillerin de çevrimiçi istismarda bulunmaya yönelik tavsiyelerde bulunmak için çevrimiçi olarak bir araya geldikleri tespit edilmiştir. Aitken (2017) ve diğerlerinin çevrimiçi istismar sürecinin aşamalarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmanın sonucunda “cinsel içerik” ve “cinsel amaçlar ile buluşma ayarlamak” temaları yer almaktadır. Araştırmacılar cinsel içerik temasında faillerin cinsel içerikli söz, eylem ve sorulara yer verdiklerini bildirmiştir. Burada genellikle mağdur, konuşmanın mağdur için zevkli olacağı, mağdurun cinsel konularda eğitileceği algısı oluşturulur ve mağdurun kontrolünde olduğu vurgulanarak teşvik edilmektedir (Aitken vd., 2017). Son olarak Ressett (2021)'in İspanyol ergenler ile yaptığı çalışmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre ergenlerin yaklaşık %17'sinin cinsel içerikli konuşma talebi aldığı ve cinsel içerikli konuşmalarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Cinsel temas aşaması gerçekleştikten sonra failler süreci devam ettirebilmek adına bazı stratejilere başvurmaktadırlar. Bu stratejiler arasında suçlu hissettirme, sorumluluk yükleme ve tehdit/şantaj uygulama bulunmaktadır. Bu aşama Farkına varma olarak adlandırılmıştır. Burada faillerin asıl amacı mağdurda suçluluk ve korku gibi duygular yaratarak sürecin açığa çıkmasını engellemek ve cinsel tatmini sürdürmektir. Literatürde yer alan modeller incelendiğinde farkına varma aşamasında mağdurların genellikle tehdit/santaj sonrasında istismar sürecinin farkına vardıklarını ifade etmektedir (Charmody ve Grant, 2017; Lorenzo, 2016; Mitchell vd., 2007; O'Connell, 2001; Pranoto ve Gunowan, 2015; Welner, 2010; Welner ve Lanning, 2010). Literatürde tehdit/şantaj'a maruz kalma ile ilgili farklı çalışmalara rastlanmıştır.

Katılımcıların çoğu istismar süreci sonrasında bir tehdit/santaj'a maruz kalmadıklarını ifade ederken, tehdit ve şantaja maruz kaldığını ifade eden katılımcıların özellikle aile ve yakın çevresi ile paylaşım, yolunu kesme ve fotoğrafların/mesajların ifşa edilmesi ile tehdit edildikleri bulgusu elde edilmiştir. Çıkman ve arkadaşlarının yürüttükleri çalışmada yer alan vaka olgusunda failin mağdurları olarak "görüşmelerimizi ailelerinize bahsederim" ifade edilmiştir. Çalışkan (2019) yaptığı çalışmada istismar sonrasında mağdurların maruz kaldığı baskı, tehdit ve şantaja yönelik 3 vaka sunumunda bulunmuştur. Buna göre failerin elde ettikleri uygunsuz içerikleri ailelerine göndermekle tehdit ederek çocuklara karşı şantaj uygulandığı tespit edilmiştir. (Çalışkan, 2019). Nitekim bu çalışma sonucunda mağdurun farkındalık düzeyi, akran etkisi, ebeveynlerin bilgi sahibi olması, bilgilendirici çalışmalara yer verilmesi gibi bazı faktörlerin etkisi ile tehdit/şantaj öncesinde de grooming davranışının farkına varabildikleri görülmüştür.

Modelin son aşamasını, mağdurun farkına vardıktan sonra fail ile iletişimine son vermek için başvurduğu yöntemleri içeren müdahale aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamaya gelindiğinde mağdur ya sürecin farkına varmıştır ya da süreç bir aile üyesi tarafından öğrenilmiş ve süreç açığa çıkmıştır. Sürecin açığa çıkmasının ardından mağdurun numarasını silme, sosyal medya hesaplarından takibi bırakma, engelleme gibi yöntemlere veya aile üyelerinden biriyle paylaşarak çözüm arayışına girdiği görülmüştür. Ebeveynler ile paylaşımda özellikle algılanan ebeveyn desteğinin ön plana çıktığı ve paylaşılan aile üyesinin her zaman anne, baba veya kardeş olmadığı zaman zaman teyze veya dayı ile paylaşımda bulunduğu da görülmüştür. Literatürde yer alan modeller incelendiğinde online grooming sürecinin çoğunlukla tehdit/şantaj'a maruz kalma ile sona erdiği sonrasında izlenen adımlara yer verilmediği görülmüştür (Charmody ve Grant, 2017; Lorenzo, 2016; Mitchell vd., 2007; O'Connell, 2001; Pranoto ve Gunowan, 2015; Welner, 2010; Welner ve Lanning, 2010).

İstismar sürecini etkileyen bir diğer üst tema mağdurun özellikleridir. Analiz sonucunda mağdurun stres veren yaşam olaylarından geçmesi, ailesi ile olan ilişkileri, mağdurun inançları ve düşüncelerinin, mağdurda mevcut olan riskli davranışların, akran grubunun etkisinde kalmasının ve sınırlarını koruyamamasının istismar sürecini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle stres veren yaşam olayları içerisinde mağdurların sınav döneminde olmaları ve buna bağlı olarak sınav kaygısı yaşıyor olmaları, sınav stresi ile baş edebilmek için teknoloji ve sosyal medya kullanımına yöneldiği gözlenmiştir.

Bununla birlikte çevrimiçi istismar sürecini etkileyen mağdur özelliklerinden bir diğeri de aile ilişkileri olarak ortaya çıkmıştır.

Yürütülen çalışmanın sonucuna göre aile ilişkilerinin istismar süreci için hem risk faktörü hem istismar sürecinin açığa çıkmasında kolaylaştırıcı bir faktör hem de istismar sürecinden korunma önlemleri içerisinde bir önleme yolu olduğu görülmüştür. Literatürde de mağdurun yaşamında stres yaratan olaylar içerisinde aile ilişkilerinin de incelendiği ve istismar ile aralarındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmıştır. Sheafor ve Horejsi'nin (2012) istismar sürecine yönelik risk faktörlerini üçe ayırdıkları çalışmada stresin önemli bir yordayıcı olduğu ifade edilmiştir. Burada, strese neden olan olaylar incelendiğinde aile içi ilişkilerin çatışmalı olduğu hallerde yoğun strese yol açtığı, bu durumun da çocuk ve ergenlerin istismarına yönelik risk faktörü oluşturduğu ifade edilmiştir (Sheafor ve Horejsi, 2012). Alan yazında stres verici yaşam olaylarının etkisinin incelendiği çalışmalarda eğitimle ilişkili sınav kaygısı gibi durumların da stresi arttırdığını gösteren birçok çalışma yer almaktadır. Bu nedenle stres verici yaşam olaylarının istismar sürecinde bir risk faktörü oluşturabildiği sonucuna ulaşılmıştır (Akçe ve Doğan, 2020; Cengiz vd., 2023; Karakartal, 2023; Kanıkırmızı, 2023; Yıldırım ve Ünlü, 2023). Son olarak, eğitim ile ilişkili faktörler içerisinde özellikle sınav kaygısının öğrencilerin yaşamında stres yaratan başlıca faktör olduğu, bunun da istismarın yordayıcısı olabileceği ifade edilmiştir (Çetintaş vd., 2021).

Literatürde istismar suçu işleyen bireylerin de dezavantajlı ailelerin çocuklarını daha kolay istismar ettiklerini belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Barut, 2023; Boduroğlu, 2023; Dorasamy vd., 2018; Yavuz, 2023). Brown'un yürüttüğü çalışmada ise fail tıpkı sanık gibi, "anne ve babasının yakın zamanda boşandığını ve yeni hayatına uyum sağlamakta güçlük çektiğini söyledi. Belli bir süre sonra sanık, babasının kendisine interneti yasakladığını ancak ağabeyinin internet arkadaşlığını sürdürebileceğini söylemiştir. Böylece, zaman içerisinde mağdur faile güvenmekle birlikte yavaş yavaş mağdurun kendisinden büyük ve bir yetişkin olduğu gerçeğini de kabul etmiştir (Brown, 2001). Çetintaş ve diğerlerinin (2021) yürüttüğü çalışmada adliyeğe yansıyan cinsel istismar ve ensest vakaları analiz edilerek risk faktörlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Burada özellikle toplumsal faktörlere odaklanmakla birlikte toplumsal faktörler içerisinde aile yapılarının, aile-çocuk iletişiminin istismarın hem önleyicisi hem de risk faktörü olabileceği ifade edilmiştir

İstismar sürecinden sonra mağdurların duygu durumlarının istismar sürecinin ortaya çıkmasında etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mağdurların istismar sürecinin sonrasında hissettikleri utanç, suçluluk, pişmanlık, korku duygularının sürecin açığa çıkışında ve mağdurların süreci açığa vurmalarında etkili olduğu görülmüştür. Literatürde istismar sürecinin açığa çıkışında kolaylaştıran duyguların rolünün incelendiği birçok araştırmaya rastlanmıştır. Örneğin, alan yazında bulunan bir çalışmada mağdurların yaşadığı korku ve utanç benzeri duygular istismarın ortaya çıkışını engelleyen etmenlerden biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Hunter, 2011). Özellikle cinsel istismar açığa çıktıktan sonra ailesi veya çevresi tarafından dışlanacağından korkan mağdurların paylaşımında bulunmasını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir (Coulborn ve Faller, 2020; Morrison vd., 2018; Hunter, 2011). İstismarın boyutunun arttığı durumlarda çevreden alacağı tepkinin istismarın yarattığı etkiden daha büyük olacağına inanan çocukların da korku ve suçluluk hissi yaşadıkları bu durumun da açığa çıkışı zorlaştırdığı gözlenmiştir (Lam, 2014).

Çevrimiçi cinsel istismar sürecinin gerçekleşmesinde mağdurun sahip olduğu özellikler içerisinde mağdurun inançları/düşünceleri ana temasının da istismar sürecinin açığa çıkışında kolaylaştırıcı bir faktör olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mağdurun kendisine zarar vermeye yönelik korku ve kaygılara sahip olmasının ve sakladığında daha çok istismar edilebileceğine dair inancının istismar sürecinin açığa çıkmasında etkili rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde ise mağdurun inançları/düşünceleri istismar sürecinin ortaya çıkışını zorlaştıran/engelleyen faktör olarak ele alınmıştır (Kavramlar ve Karakurt, 2023; Kök ve Erbay, 2023). Örneğin; çocuk ve ergenlerde maruz kaldıkları yaşantının ailesi ve sevdiklerinin başına iş açacağı düşüncesi, kimsenin kendisine inanmayacağı düşüncesi çocuklarda istismar sürecinin açığa çıkmasında olumsuz bir etki yaratmaktadır (Çeçen, 2007). Çocukların istismar sürecini saklama eğilimine yönelik yapılan bir araştırmada ise özellikle ergenlik döneminde çocukların özgürlüklerini kaybedeceğine yönelik düşünce inançlarının açığa çıkış sürecine olumsuz bir etki yarattığı ifade edilmiştir (Alpaslan, 2011).

Alan yazında istismar öncesinde mağdurların sergilediği riskli cinsel davranışların, çocukların olayları gizleme eğilimlerinin, düşük özgüven ve ebeveynlere güvensiz bağlanmanın, problemli internet kullanımının, öfke problemlerine ve agresif davranışlara sahip olmanın da istismar sürecinin bir yordayıcısı olabildiğini gösteren çalışmalara yer verilmiştir (Coll ve Magnuson, 2000; Garbarino ve Ganzel, 2000; Fraser

ve Janson, 2006) . Örneğin, Alpaslan'ın (2014) yürüttüğü bir çalışma çocukların olayları gizleme eğilimlerinin istismar için bir risk faktörü oluşturduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte özellikle ergenler arasında son yıllarda "sexting" davranışının yaygınlaştığı bilinmektedir (Lee vd., 2015; Lee ve Crofts, 2015; Walker ve Temple, 2011; Yeung vd., 2014). Sexting davranışının gençler arasında yaygınlaşıyor olmasının ve gençlerin sanal ortamda birbirleriyle iletişimlerinde cinsel içerikli kalıplara sıkça yer veriyor olmalarının (Eroğlu, 2014; Kaya, 2020; Yalçın, 2019) çevrimiçi cinsel istismara yönelik farkındalığı azalttığı görülmüştür. Bir başka çalışmada ise yetişkinleri etkilemeye yönelik davranışlar sergileyen çocuk ve ergenlerin de cinsel istismara uğrama riskinin fazla olduğu ifade edilmiştir (Ersoy ve Özkan, 2017). Son olarak, Zorbaz ve Dost'un (2014) yürüttükleri çalışmada sosyal kaygısı yüksek olan lise öğrencilerinin interneti yoğun şekilde kullandıkları ifade edilmiştir. Bu bağlamda problemlili internet kullanımının da çevrimiçi istismar sürecinde bir risk faktörü oluşturabileceği varsayılmıştır.

Maruz kalınan manipölasyon sonrasında da mağdurların riskli davranışlara eğiliminin arttığı; okul devamsızlığı ve okul terkine yöneldikleri ve olumsuz hava koşullarına rağmen fail ile iletişimini sürdürmeye devam ettiği görülmüştür. Literatürde riskli davranışların varlığı istismar süreci sonrasında mağdurda meydana gelen olumsuz değişimler olarak ele alınmıştır. Örneğin; istismar süreci sonrasında çocuklarda depresyon, kaygı, kendine zarar verme eğilimlerinin artış gösterdiği; okula devam ve motivasyonun azaldığı, sosyal iletişimin azaldığı gözlenmiştir (Topuz ve Sarp, 2023). İstismara maruz kalmış çocuk ve ergenlerde istismarın uzun ve kısa dönemli etkileri üzerine yapılan bir araştırmada ise mağdurların alkol ve madde kullanımının arttığı, yetişkin yaşamında kısıtlı veya rastgele cinselliğe sebep olabildiği; tekrarlayan istismara yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır (Akçe ve Doğan, 2020; Aktepe vd., 2013; Alpaslan, 2014; Çetintaş vd., 2021; Gökçe vd., 2015; Türkmen vd., 2017).

Mağdurun özellikleri üst temasına ait dikkat geçen bulgulardan bir diğeri akran etkisi temasına aittir. Literatürde istismar olgusunda akran etkisine yönelik sınırlı çalışmaya ulaşılmış olup, var olan çalışmaların akran etkisinin istismar sürecinde nasıl rol oynadığını belirlemeye yönelik olduğu görülmüştür. Alan yazında yürütölen çalışmalar akran etkisinin risk faktörü oluşturabildiğini belirlemiştir. Örneğin; Akçe ve Doğan'a (2020) göre antisosyal arkadaş çevresinin istismar olgusunda bir risk faktörü oluşturmaktadır. Hıdır ve Kılınç'ın (2020) yürüttüğü çalışmada da akran etkisinin bir

risk faktörü olarak değerlendirildiği görülmüştür. Bir başka çalışmada ise akran etkisi, arkadaş çevresinden yoksunluk olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada arkadaş çevresinin bulunmamasının çocuk ve ergenler için risk oluşturduğu ifade edilmiştir (Aktay, 2020). Son olarak Ersoy ve Özkan'ın (2017) çalışmasında sosyal açıdan yalnız olan çocukların cinsel istismara maruz kalma riskinin daha fazla olabileceği ifade edilmiştir. Nitekim yapılan görüşmelerin analizi sonucunda özellikle istismar sürecinin açığa çıkışında da akran etkisinin etkin rol oynayabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Mağdurlar, özellikle akranları arasında benzer durumların yaşandığına şahit olduklarında yalnız olmadığı hissini özümsemekte, farkındalık kazanmakta ve kendilerini daha rahat açarak çözüm arayışına girebilmektedirler.

Sınırların korunamaması da çevrimiçi cinsel istismarı etkileyen faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya ve oyun siteleri aracılığıyla çevrimiçi istismara maruz kalan katılımcılar istismar sürecinde failler ile iletişimlerinde sınırlarını koruyamadıklarını ve kendilerinin hatası olabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte faillerin kendilerine ulaştığı mağdurlar ise faillerin arkadaş çevreleri aracılığıyla kendilerini bulmuş olabileceklerini bu nedenle arkadaş çevrelerinin özenli seçimine vurgu yaptıkları ve sınırlarını koruyamadıklarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde istismar sürecinde sınırlar, hayır diyememe ve istismar arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Anlı 'nın (2018) boyun eğici davranışları incelediği çalışmasında boyun eğici davranışlara sahip olan öğrencilerin şiddet içeren davranışlara daha sık maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra daha kolay itaat eden ve hayır diyemeyen çocukların cinsel istismara maruz kalma riskinin yüksek olduğu ve istismar tehdidi ile karşı karşıya geldiklerinde yardım isteyemedikleri görülmüştür (Dönmez vd., 2014; Ersoy ve Özkan, 2017; Katz ve Hamama, 2013; Ulukol, 2014). Son olarak Paslı 'nın (2019) istismar mağduru çocuk ve anneler ile yürüttüğü çalışmasında "hayır" diyemediği için çocukların suçluluk hissettikleri ifade edilmiştir.

Çevrimiçi cinsel istismar sürecinde de diğer istismar türlerinde olduğu gibi önemli olan noktalardan biri de korunma çalışmaları ve önleme yöntemleridir. Bu üst tema altında önleme yöntemleri incelendiğinde teknolojik sınırlama, ebeveyn desteği, farkındalık düzeyinin arttırılması ve güvenli davranış geliştirme olmak üzere 4 tema ortaya çıkmıştır. Literatürde bulunan istismarı önleme faaliyetleri ve çözüm önerileri incelendiğinde önerilerin ve önleme faaliyetlerinin çoğunlukla ruh sağlığı uzmanlarına,

hukuk çalışanlarına ve okul temelli müdahalelere odaklandığı görülmüştür (Alpaslan, 2014; Akçe ve Doğan, 2020; Çeçen, 2007; Çetintaş vd., 2021; Hıdır ve Kılınç, 2020; Karataş, 2018; Kaytez vd., 2018; Topuz ve Sarp, 2023; Yulaf ve Gümüştas, 2014).

Teknolojik sınırlama teması incelendiğinde katılımcıların sosyal medya uygulamalarının güvenlik ve gizlilik ayarlarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Katılımcıların sosyal medya uygulamalarından özellikle yaş sınırlaması getirmesi, hesapların önceden tespit edilmesini ve yeniden hesap açılmasının önüne geçilmesi beklentilerine sahip olduğu belirlenmiştir. Özetle; sosyal medya uygulamalarının, oluşturulan hesaplar üzerinde kontrol ve denetim mekanizmalarının artırılması katılımcılar tarafından bir korunma yöntemi olarak benimsendiği görülmüştür. Literatürde de çalışma bulgularını destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, internetin barındırdığı tehdit ve risklere karşı filtre ve özel yazılım kullanımının yaygın olduğu görülmüştür (Beder ve Ergün, 2015). Başka bir çalışmada da teknoloji ve internet kullanım süresini belirlemek, çocuk kilidi kullanmak, uygulamaların gizlilik ayarlarına gerekli önem ve ilgiyi göstermek alınabilecek teknolojik önlemler arasında sıralanmıştır (Karabulut ve Gökler, 2023).

Ergenler sınırlama, kısıtlama ve denetimden hoşlanmamaları ve kural tanımazlıkları ile bilinmektedirler (Ektiricioğlu vd., 2020). Nitekim, yürütülen çalışma sonucunda çevrimiçi istismardan korunma yöntemleri arasında ebeveyn denetimi dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan sosyal medya hesaplarının ebeveynler tarafından kontrol edilmesi ve ebeveynlerin hesaplarının kullanılması katılımcılar tarafından bir korunma yöntemi olarak ifade edilmiştir. Literatürde yürütülen çalışmalarda ise ebeveynlerin bilgi ve farkındalık seviyelerini artırıcı çalışmalara odaklanıldığı görülmektedir. Örneğin; Topuz ve Sarp'ın (2023) çalışmasında korunma yöntemleri olarak destekleyici aile ortamı ve sosyal ağlar, anne-babaları destekleyen topluluklar, anne-babalık becerilerini beslemek, kararlı aile ilişkileri, makul ve tutarlı hane kuralları, anne-baba istihdamı, anne-babaların problemleri tanınması, anne-babaların hizmetlere katılma istekliliği önerilmiştir. Bir diğer çalışmada da ebeveynleri bilgilendirme çalışmalarının artırılması ve aile içinde uygulanabilecek psikososyal çalışmaların artırılması önleyici yöntemler olarak sunulmuştur (Akçe ve Doğan, 2020; Yulaf ve Gümüştas, 2014). Bunun yanı sıra literatürde yer alan çalışmaların özellikle sağlıklı ve açık iletişimin geliştirilmesi ve farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi temeline dayanan aile merkezli müdahale ve korunma yöntemlerine ağırlık verdiği

söylenebilir (Çeçen, 2007; Duran ve Duran, 2021; Karabulut ve Gökler, 2023; Türkkan ve Odacı, 2022).

Çevrimiçi cinsel istismardan korunma yöntemlerine ilişkin ortaya çıkan diğer tema farkındalık düzeyinin arttırılmasıdır. Çevrimiçi cinsel istismara yönelik bilgi ve farkındalık düzeyi arttıkça önlenebilirliğin arttığı, mağdurların failer ile iletişimlerini kestiği bu sayede istismarın şiddetinin daha ciddi boyutlara ulaşmadan durdurulabildiği görülmüştür. Alan yazındaki çalışmalar da çalışmamızın bu bulgusunu destekler niteliktedir. Hıdır ve Kılınç (2020) yürüttükleri çalışmada çocuklara gelişim dönemlerine uygun cinsel gelişim ve cinsel sağlık eğitimi verilmediğini, çocukların buna yönelik bilgi eksikliklerini internet ortamından ve farklı kişiler aracılığı ile tamamlamaya çalıştıklarını ve istismara maruz kalabildiklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda öncelikle ailelerin gerekli bilgilendirmeler sağlandıktan sonra çocuklara bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının yapılmasını önermişlerdir (Hıdır ve Kılınç, 2020). Kaytez ve diğerlerinin (2018) çocuğa yönelik istismar türleri ve çözüm önerilerine dair yürüttükleri çalışmada başta toplumun çocuk hakları ve istismarı üzerine bilgilendirilmesi olmak üzere çocuklara gelişim dönemlerine uygun olacak şekilde bilgilendirme çalışmaları yapılması ve kamu spotlarından yararlanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Çeçen (2007) yaptığı araştırmada istismara yönelik önleme çalışmalarını üç düzeye ayırmıştır. Birinci düzeyde yer alan öneriler arasında çocukların kendi hakları ve istismara yönelik yaş ve gelişim dönemlerine uygun şekilde bilgilendirilmeleri ve farkındalıklarının artırılması yer almaktadır (Çeçen, 2007). Alpaslan'ın (2014) çalışmasında ise çocuklara yönelik doğrudan bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarından daha ziyade eğitimciler ve aile üyelerine gerekli eğitimlerin verilmesinin ardından ailelerin ve eğitimcilerin çocukları bilgilendirmesi gerektiği ifadesi yer almaktadır. Son olarak Akçe ve Doğan (2020) çalışmalarında çocuğa yönelik istismarı ve önerileri ekolojik sistem yaklaşımı üzerinden ele almışlardır. Bu bağlamda yapılan öneriler makro düzey öneriler, mezo düzey öneriler ve mikro düzey öneriler olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Mikro düzey önerilerde doğrudan çocuğun kendisi ve çocuk ile yakından iletişim ve temas durumunda bulunan yetişkinlere yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar arasında ise çocukların bilgilendirilmesine yönelik çalışmalara yer verilmesi gerekliliği öneri olarak sunulmuştur (Akçe ve Doğan, 2020).

Çevrimiçi cinsel istismardan korunma yöntemlerine ilişkin ortaya çıkan son tema ise güvenli davranış geliştirmedir. İstismar sürecine ilişkin özellikler incelenirken faillerin mağdurlar ile iletişime geçme stilleri arasında mağdurların ortak arkadaşları ve yakın çevreleri olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda önleme yöntemleri incelenirken katılımcıların yakın çevrenin özenli seçimine, internet ve sosyal medya kullanımının sınırlandırılmasına hatta durdurulmasına ve sağlıklı sınırların oluşturulmasına vurgu yaptıkları görülmüştür. Alan yazında bulunan çalışmalarda güvenli davranış geliştirme ile çevrimiçi cinsel istismarı önleme çalışmaları arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmaların sınırlı olduğu var olan çalışmaların bilinçli teknoloji kullanımı ve internet bağımlılığına yönelik önerilerle sınırlı olduğu görülmüştür (Aktepe, 2013; Atakay, 2021; Cömert ve Kayıran, 2010; Çelen vd., 2011; Ektiricioğlu vd., 2020; Özbay, 2021). Mahremiyet eğitimi çalışmaları çocuklara özel beden bölgelerinin tanıtılmasını, korunmasını, mesafe ve özel alan kavramlarının da anlatılmasını içeren bilgilendirme çalışmalarını ifade etmektedir (Çelik, 2020). Literatürde yer alan mahremiyet eğitimi çalışmalarının, araştırmada yer alan güvenli davranış geliştirme teması altında çıkan davranışların benzer olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümünde mahremiyet eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Pekdoğan ve Bozgün 'ün (2018) yürüttüğü çalışmada çocuklara verilen mahremiyet eğitiminin istismarı önlemede etkili olduğu ifade edilmiştir. Diler'in (2014) yürüttüğü çalışmada da mahremiyet eğitiminin istismar gibi tehlikelere karşı çocukları korumasının yanında kişilik gelişimine de katkılarının olduğu belirtilmiştir. Son olarak mahremiyet eğitiminin hayır deme ve sınır koyma yöntemleri hakkında da bilgilendirici nitelikte olmasının çocuklar için koruyucu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çelik, 2020)

7.SONUÇ

Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de ve dünyada sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak çevrimiçi cinsel istismar vakalarında artış gözlenmiş olup mağdur çocuk ve ergen sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Faillerin, çocuk ve ergenler arasında çok popüler olan sosyal medya araçlarını ve oyun sitelerini kullandıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte failler tarafından iletişim aracı olarak her zaman sosyal medya araçları ve oyun sitelerinin kullanılmadığı bazı faillerin çevrimiçi istismar sürecini daha uzun ve birden fazla

kurban ile devam ettirebilme adına whatsapp ve discord gibi platformlarda sohbet grupları açtıkları ve hem hedeflerine uygun hem de rastgele kişi seçimi yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. İlk temas sağlanmadan öncesinde kendilerine “en uygun” kurbanı seçebilme amacıyla bir süre gözlem yaptıkları, uygun kurbanı bulduklarına kanaat getirdiklerinde ise ilk teması başlattıkları belirlenmiştir. Faillerin, mağdurlar ile iletişim kurma sürecinde “kendini tanıtmak” “yaklaşım stilleri” ve “güven kazanma” yöntemlerinin farklılık gösterdiği (Berson, 2001; Chiang ve Grant, 2017); süreç içerisinde ağırlıklı olarak “yalan bilgi paylaşımı”, “arkadaş olma çabası” ve devamlı iletişim” e başvurdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunlarla birlikte faillerin mağdurlar ile kurdukları iletişimde aile ve sosyal yaşamı hakkında yeterli bilgiyi topladıklarına kanaat getirdiklerinde mağdurların zaaf noktalarına odaklanarak duygusal manipülasyon yöntemine başvurdıkları görülmüştür. İstismar süreci içerisinde istismar sürecini etkileyen mağdur özelliklerine bakıldığında mağdurların sınav kaygısı gibi stresli yaşam olaylarından geçerken ve aile içi iletişimleri güçlü olmadığı zamanlarda duygusal olarak daha hassas ve dış etkiye açık oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda daha hassas ve dış etkiye açık olunan dönemlerin istismar açısından daha çok risk taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çok sık rastlanmamakla birlikte bazı faillerin güven kazanmayı önemsemedikleri ve bu doğrultuda bir çaba sarf etmedikleri de ulaşılan sonuçlar arasındadır. Çevrimiçi istismar sürecinin faillerin amacına ve “fantezilerine” göre değişiklik gösterdiği literatürde rastlanan çalışmalarda belirtilmiştir (Black vd., 2015; Kloess vd., 2019). Öte yandan, çevrimiçi cinsel istismar sürecinin uzun yıllar sürdüğüne dair bir varsayım bulunmaktadır. Nitekim, yapılan çalışmalar çevrimiçi cinsel istismar sürecinin uzun sürdüğüne yönelik varsayımın doğru olmadığını (Dowdell vd., 2011), faillerin ilk temas anında ve dakikalar/saatler içerisinde dahi cinsel içerikli konuşmalara yer verebildiklerini göstermiştir. Çevrimiçi istismar/taciz yaşantısının anlaşılması sürecinde mağdurların sahip olduğu bilgi ve farkındalık düzeyinin ve akran etkisinin kritik öneme sahip olduğu, böylelikle mağdurların önlem alabildikleri görülmüştür. Bununla birlikte çevrimiçi istismar yaşantılarının, fiziksel istismar/taciz yaşantılarından farklı olarak konuşma ve fotoğraf/mesaj paylaşımı şeklinde gerçekleşiyor olması ve aynı zamanda sosyal çevre içerisinde özellikle son yıllarda sexting gibi davranışların “normal” karşılanabilen davranışlar arasında bulunması çocuk ve ergenlerin bu süreci anlamlandırma ve farkına varmasını geciktirdiği varsayılmaktadır. Gerçekleşen çevrimiçi istismar yaşantıları incelendiğinde sürecin cinsel içerikli konuşma talebi/fotoğraf talebi, cinsel içerikli

yorum yapma şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Ek olarak, araştırma sonucunda sosyal medya araçlarında rastgele/hedefe uygun kişi seçimi ile oluşturulan sohbet gruplarına kişilerin eklendiği bu gruplarda cinsel içerikli fotoğraf talebinde bulunulduğu, fantezilerin anlatıldığı ve yüz yüze istismar sürecine hazırlığın yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Failler tarafından evrimii istismar sürecinin devamlılığını sağlayabilmek adına mağdurlara şantaj/tehdit uyguladığı veya manipüle ederek mağdurun gizli tutmasını sağladığı bilinmektedir. Araştırma sonucunda tehdit/şantaja maruz kaldığını ifade eden katılımcıların ‘‘fotoğraf ve konuşma içeriklerinin yayılması’’, ‘‘aile üyelerini haberdar etme’’ ve fiziksel zarar verme ile tehdit edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun dışında tehdit/şantaja maruz kalmadığını ifade eden katılımcıların ise aile üyelerinin haberdar olması, katılımcıların farkındalık ve sahip olunan bilgi düzeyine bağlı olarak istismar/taciz yaşantısının farkına vardıkları anda faillerin kendilerine ulaşmasını engellemeleri tehdit/şantaja maruz kalmalarının önüne geçtiği görülmüştür. Ek olarak, mağdurların maruz kaldığı tehdit ve şantajla birlikte mağdurların duygu durumlarının da istismarın ortaya çıkışında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çevrimiçi cinsel istismar sürecinin ortaya çıkışında mevcut riskli davranışların, aile ilişkilerinin, akran etkisinin ve mağdurun sınırlarına yönelik sahip oluğu farkındalık düzeyinin etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Özellikle ergenlerin, yaşantılarını arkadaş çevreleri ile paylaşıyor olması yaşantının anlamlandırılmasını kolaylaştırmakta ve farkındalığın artmasında etkin rol oynamaktadır. Sosyal çevrelerinde aynı durumu yaşayan farklı kişilerin var olmasının ergenler üzerinde ‘‘yalnız değilim’’ hissi uyandırdığı ve paylaşım konusunda ‘‘zgven ve cesaret’’ verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Paylaşım sürecinde etkili olan bir diğer unsurun aile ilişkileri olduğu görülmüştür. Destekleyici ve cesaretlendirici ebeveyn yapısına sahip olan veya bazı aile yeleri ile grşemeyeceğini düşünen katılımcıların utanç ve suçluluk hislerine rağmen ebeveynlerinden en az biriyle paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim, ebeveynlerinin desteğini alamayacağına inanan ve sulanacağını düşünen katılımcılar ise paylaşmak konusunda çekimser kalmıştır. Bununla birlikte paylaşılan aile üyelerinin her zaman anne/baba abla/abi olmadığı teyze/dayı ile paylaşım yapıldığı da görülmüştür. Çevrimiçi istismar sürecinin ortaya çıkışında etkili olan önemli bir diğer faktör de mağdurun mevcut riskli davranışları ve bu davranışlara eşlik eden inançları/düşünceleri olduğu görülmüştür. Literatürde yer alan çalışmalar

incelendiğinde mevcut riskli davranışların istismarın bir yordayıcısı veyahut istismar süreci sonrasında mağdurda meydana gelen davranış değişiklikleri olarak ele alındığı görülmüştür. Mağdurun, maruz kaldığı istismar sürecinde kendine zarar verme korkusu taşıması, duygu durumunun gün içerisinde sık değişiklik gösteriyor olması, okul terki ve devamsızlığının artışı ve olumsuz hava koşullarına rağmen fail ile iletişimi devam ettirme isteği ile yaşıntının devam etmesi durumunda felakete yol açabileceğine dair düşünceleri istismarın ortaya çıkış sürecine olumlu bir etki yaratmıştır.

Çevrimiçi istismar sürecinin ortaya çıkışında etkili olan bir diğer faktör sınırların korunamaması ile ilişkilidir. Mağdurlar, failler ile olan iletişimlerinde sınırlarını koruyamadıklarına inanmaktadırlar. Mağdurların sınırlarını koruyamadıklarına, hayır diyemediklerine ve boyun eğici davranışlar sergilediklerine dair düşünceleri ve hissettikleri suçluluk, utanç ve pişmanlık gibi duygular mağdurların kendini açma isteğini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yürütülen araştırma sonucunda katılımcılardan birkaçının önlem alma isteğinin yoğun olmasına rağmen tamamen önlenemeyeceğine dair inançları dikkat çekici bulunmuştur. Bununla birlikte katılımcıların önleme yolları çoğunlukla aile denetimi, teknolojik sınırlama, farkındalık düzeyinin artırılması ve güvenli davranış geliştirme üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Çocuk ve ergenler özellikle ergenlik döneminde kendileri için otorite görevi gören her figüre karşı çıkıyor gibi görünmelerine rağmen araştırma sonucunda önleme yöntemi olarak birçok katılımcının “ebeveyn denetimi olmalı”, “çocuklar ebeveynlerin hesabını kullanmalı” veya “ebeveynler çocuklarının hesabını kontrol etmeli” gibi öneriler sunmaları dikkat çekmiştir. Bu durum, ergenlerin sınırlamalara karşı olmalarına rağmen sağlıklı sınırlara ihtiyaç duyabildiklerini düşündürmüştür. Teknolojik sınırlama kategorisi içerisinde ise katılımcıların sosyal medya gizlilik ayarlarına önleme sürecinde oldukça önem verdikleri görülmüştür. Farkındalık düzeyinin artırılması kategorisinde katılımcıların bilgilendirici çalışmalara, panolara, kamu spotlarına ve eğitim sistemi içerisinde yer verilen sunumlara önem verdikleri ve önleyici yöntemler arasında olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak da güvenli davranış geliştirme kategorisi altında katılımcıların önleme sürecine yönelik kendi sorumluluk alanlarını belirledikleri gözlenmiştir. Buna göre katılımcılar önleme yöntemleri arasında internette tanışılan yabancılar ile konuşmamak/cevap vermemenin, sosyal medyayı bilinçli ve amaçlı kullanmanın, sosyal medya kullanımını sınırlandırmanın ve yakın çevrenin özenli seçimine önem verdikleri bulgularına

ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra literatürde yer alan çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda ebeveyn-çocuk iletişimlerinin, destekleyici aile ortamının ve açık iletişimini de içeren aile temelli müdahalelerin grooming sürecinde de koruyucu bir faktör olarak rol oynadığı görülmektedir.

Son olarak, araştırmanın bulguları analiz edilirken online grooming sürecini açıklayan 6 aşamadan oluşan yeni bir model ortaya çıkmıştır. Model, failerin istismar öncesinde kendilerine en uygun hedefi bulabilme amacıyla gözlemci konumunda olduğu gözlem ve keşif aşamasını; uygun hedefi bulduktan sonra basit tanışma cümleleri ile iletişime geçtiği, kurbanı hakkında bilgi edinmeye çalıştığı ilk temas aşamasını; en kritik aşama olarak nitelendirilen, failin daha özel ve derin bilgi edinmeye çalıştığı, riskleri değerlendirdiği güven kazanma/derin ilişki kurma aşamasını; nihai hedefine ulaşmaya çalıştığı, cinsel içerikli fotoğraf/konuşma talebinde bulunduğu veya gönderdiği cinsel temas aşamasını; mağdurun; akran etkisi ve ebeveynlerin bilgi sahibi olması gibi faktörlerin de etkisi ile istismar sürecinin farkına vardığı farkına varma aşamasını son olarak da mağdurun sürecin farkına varduktan sonrasında çözüm arayışına girerek ebeveynlerinden ve sosyal çevresinden destek aldığı veya fail ile iletişimine son verdiği müdahale aşamasını içermektedir.

Tüm bu bulguların dışında çevrimiçi cinsel istismar hem dünya literatüründe hem de Türkiye’de kendisine yeni yer bulmaya başladığı bu nedenle yeterli çalışmaya ulaşamadığı görülmüştür. Bu bağlamda yapılan çalışma başta ebeveynler ve çocuklar/gençler olmak üzere eğitimcilere ve çocuk ile doğrudan teması bulunan her kesime önemli bulgular sunduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ve alan yazında bulunan çalışmalar incelendiğinde çevrimiçi cinsel istismarın tıpkı diğer istismar türlerinde olduğu gibi çok yönlü müdahaleler ile önlenebileceği yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda eğitimcilere ve araştırmacılara yönelik öneriler bir sonraki kısımda sunulmuştur.

Bu çalışmada katılımcılar 12-18 yaş arası çevrimiçi istismara maruz kalmış çocuk ve ergenler olarak belirlenmiştir. İstismar yaşantısının travmatik bir yaşantı olması ve anlatılması halinde travmatik etkilerin yeniden yaşanma ihtimalinin bulunması katılımcıların motivasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir. Aynı zamanda Türkiye’de cinselliğin tabu olması, cinsel istismarın aile içerisinde gizli kalması, bu vakaların kolluk kuvvetlerine ulaşmasını ve katılımcılara ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte çalışma sürecinde hiç erkek katılımcıya ulaşılammıştır. Bu durum, erkek

çocuk/ergenlerin çevrimiçi istismara maruz kalmadığı yanlıgısına sebep olsa da özellikle Avrupa kaynaklı araştırmalar incelendiğinde maruz kalan erkek çocuk sayısının azımsanmayacak oranda olduğunu söylemek mümkündür. Fakat, Türkiye’de var olan toplumsal cinsiyet rolleri ve ebeveyn stilleri göz önünde bulundurulduğunda erkek çocuklarda vakaların kız çocuklara oranla daha gizli tutulduğu düşünülmektedir.

8.ÖNERİLER

Çalışma sonucunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Araştırmacılara ve eğitimcilere yönelik sunulan öneriler aşağıda sunulmuştur.

Araştırmacılara öneriler;

- Bir sonraki araştırmalar failer ile yürütülebilir.
- Bir sonraki araştırma erkek katılımcılar ile yürütülebilir.
- Çevrimiçi cinsel istismarın Türkiye’deki yaygınlığının belirlenebilmesi amacıyla nicel ve büyük örneklemli çalışmalar yürütülebilir.
- Çevrimiçi cinsel istismara maruz kalmış çocuk/ergenler ile deneysel çalışmalar yürütülebilir.
- Yapılan çalışmalar il bazında yapılabilir. Böylelikle il bazında meydana gelen çevrimiçi istismar vakaları hakkında bölge ve şehir özelliklerinin etkisi araştırılabilir.

Eğitimcilere öneriler;

- Sosyal medyanın barındırdığı olası risk ve tehlikeler hakkında yapılan bilgilendirme çalışmaları artırılabilir. Belirli gün ve haftalara, farkındalık kapsamında bir gün eklenebilir.
- Ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirebilecek çalışmalara yer verilebilir.

Okul Psikolojik Danışmanlarına öneriler;

- Çocuk ve ergenlere önleyici temelli psikoeğitim programları düzenlenebilir.
- Ebeveynlere yönelik farkındalık temelli veli oturumları düzenlenebilir.
- Öğretmen ve okul yönetimine yönelik farkındalık temelli oturumlar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Abidin C. (2015). Micromicrocelebrity: Branding babies on the internet. *M/C Journal*. 18. <https://doi.org/10.5204/mcj.1022>
- Abu-Baker, K. (2013). Arab parents' reactions to child sexual abuse: A review of clinical records. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(1), 52-71. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.744378>
- Açar KV. (2017). Organizational aspect of the global fight against online child sexual abuse. *Journal of Global Policy*, 8, 259–62. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12418>
- Açık, B., Koç, T., ve Uslu, O. (2021) Teknoloji kullanım alışkanlıkları açısından covid-19'un teknoloji bağımlılığına etkisi. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(2), 113-124.
- Aitken, S., Gaskell, D., ve Hodgkinson, A. (2018). Online sexual grooming:exploratory comparison of themes arising from male offenders' communications with male victims compared to female victims. *Journal of Deviant Behavior*, 39(9), 1170-1190. <https://doi.org/10.1080/01639625.2017.1410372>
- Akbaş, S., Turla, A., Karabekiroğlu, K., Şenses, A., Karakurt, M. N., Taşdemir, G. N., ve Böke, Ö. (2009). Adli makamlarca çocuk psikiyatrisi polikliniğine gönderilen cinsel istismara uğramış çocukların, istismar şekilleri, ruhsal ve fiziksel muayene özellikleri. *Adli Bilimler Dergisi*, 8(1). <https://doi.org/193.140.28.15/xmlui/handle/20.500.12712/7207>
- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2). <https://dergipark.org.tr/en/pub/trkefd/issue/21474/230167>
- Akduman İ ve Oral G. (2005). Pedofili kavramına kuramsal yaklaşımlar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2, 15-19.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gpd/issue/54914/774648>.
- Aktepe, E. (2013). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *Yeni Symposium Journal*, 51(1), 31-36. <https://www.neuropsychiatricinvestigation.org/>
- Aksel, Ş., ve Irmak, T. Y. (2015). Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2) 373-391.

- Aksüt, Y. (2020). *Çocuk cinsel istismarının sosyolojik analizi Malatya çocuk izlem merkezi uygulaması*. [Yüksek lisans tezi.] İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. <http://hdl.handle.net/11616/18648>
- Alçay, E. S. (2019). *Ergenlerde problemli internet kullanımı ile bilinçli farkındalık ve öz düzenleme arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya. <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/4804>
- Alikasifoglu M, Erginoz E, Ercan O, Albayrak-Kaymak D, Uysal O ve Ilter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Journal of Child Abuse Neglect*, 30, 247-255. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.10.012>
- Al-Khateeb, H. M., ve Epiphaniou, G. (2016). How technology can mitigate and counteract cyber-stalking and online grooming. *Computer Fraud & Security Journal*, 1, 14-18. [https://doi.org/10.1016/S1361-3723\(16\)30008-2](https://doi.org/10.1016/S1361-3723(16)30008-2)
- Anlı, G. (2018). Ortaokul öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve ruhsal belirti düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. [handle/20.500.12885/1514](http://hdl.handle/20.500.12885/1514)
- Apostolides Z ve Harvey P. A. (2018). Crying shame: The shocking rise of internet ‘child shaming’: How parents are taking to social media to humiliate and punish their kids on camera. [https:// www.thesun.co.uk/news/6006140/internet-child-shaming-parents/](https://www.thesun.co.uk/news/6006140/internet-child-shaming-parents/)
- Aral, N. (1997). *Fiziksel istismar ve çocuk*. Tekışık Veb Ofset Tesisleri
- Aransiola, T. J., ve Justus, M. (2018). Child labor hazard on mental health: Evidence from Brazil. *Journal of Mental Health Policy and Economic*, 21(2), 49-58. eco.unicamp.br
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yyuefd/issue/40566/491262>
- Arthur, H. G. (1997) Physical abuse of children: In textbook of child adolescent psychiatry. *American Psychiatric Press*, 687-698.
- Asher, S. R., ve Weeks, M. S. (2018). *Friendships in childhood*. psycnet.apa.org
- Aslan, F., ve Erkol, Z. (2019). Yıllarca karanlıkta kalan ensest. *Nobel Medicus Journal*, 15(3). <https://www.nobelmedicus.com/Content/journal/45/52-57.pdf>

- Ateş, E. C., ve Ateş, A. P. (2020). Gençlik, dijital çağ ve suç *Gençlik ve Dijital Çağ Dergisi*, 11. https://hacettepekitap.hacettepe.edu.tr/openaccess/40_Genclik-ve-Dijital-Cag.pdf#page=25
- Australian Federal Police (2017). *Annual report 2016–2017*. Canberra: AFP
- Aydın, D., Şahin, N., ve Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(1), 8-14. <https://doi.org/10.5222/buchd.2017.008>
- Aydın, İ. (2019). *Türkiye’de çocuk istismarı, çocuk istismarını önleyici sosyal politikalar ve Diyarbakır örneği*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online Dergisi*, (11), 2. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ilkonline/issue/8589/106740>
- Bahalı K, Akçan R, Tahiroğlu AY ve Avcı, A. (2010). Child sexual abuse: seven years in practice. *Journal of Forensic Science*, 55, 633-636. <https://doi/abs/10.1111/j.1556-4029.2010.01357.x>
- Bahar, G., Savaş, H. A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12)
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bartholomew MK, Schoppe-Sullivan SJ, Glassman M, Kamp Dush CM ve Sullivan JM. (2012). New parents’ facebook use at the transition to parenthood. *Journal of Family Relations*. 61, 455-69. <https://doi/abs/10.1111/j.1741-3729.2012.00708.x>
- Barut, B. (2023). Feminist perspektifinden cinsel istismar ve sosyal hizmet müdahalesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 57, 413-428. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1213523>
- Baskak, İ. (2023). Çocuğa yönelik duygusal istismar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 53-64. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1233975>

- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deuhfed/issue/46796/586804>
- Baştemur, Ş., Borucu, D. H., ve Bulut, S. (2021). Ebeveynlerin çocuklarının fotoğrafını sosyal medyada paylaşmasının (Sharenting) psikolojik sonuçları: Bir sharenting olgu incelemesi. *Journal of Child Adolescent Mental Health*, 28(2), 166-173. <https://doi.org/10.4274/tjcamh.galenos.2020.00710>
- Baştemur, Ş., ve Kurşuncu, M. A. (2022). Sharenting: Why parents share their children's photos on social media?. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2911-2928. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1137855>
- Battersby L. (2016). *Millions of social media photos found on child exploitation sharing sites*. <http://www.smh.com.au/national/millions-of-social-media-photos-found-on-child-exploitation-sharing-sites-20150929-gjxe55.html>
- Bayar, M. E. (2023). Erken çocukluk dönemi fen eğitimi ve çocukların bilişsel gelişimi. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 53-66. <https://doi.org/10.46236/jovosst.1228326>
- Bayraktar, M. (2009). *Çocuklarda cinsel istismar*. <http://www.adlitip.org/?p=28>
- Bektaş, O., ve Aslan, F. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının STEM uygulamaları hakkında görüşlerinin belirlenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 17-50. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.646318>
- Beder, A., ve Ergün, E. (2015). Ortaokul öğrencilerinin güvenli internet kullanım durumlarının belirlenmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 14(27).
- Belmi, P., ve Pfeffer, J. (2015). How “organization” can weaken the norm of reciprocity: The effects of attributions for favors and a calculative mindset. *Academy of Management Discoveries*, 1(1), 36-57. <https://doi.org/10.5465/amd.2014.0015>
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: an ecological integration. *Journal of American Psychologist*, 35(4), 320. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.4.320>
- Berelson B (1952) *Content Analysis in Communication Research*, Free Press, Glencoe.
- Berson I ve Berson M. (2003). Digital literacy for effective citizenship, *Journal of Social Education*, 67(3), 164-7. <https://go.gale.com/ps/i.do>

- Black, P. J., Wollis, M., Woodworth, M., ve Hancock, J. T. (2015). A linguistic analysis of grooming strategies of online child sex offenders: Implications for our understanding of predatory sexual behavior in an increasingly computer-mediated world. *Journal of Child Abuse & Neglect*, 44, 140-149. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.004>
- Blumberg, M. L. (1974). Psychopathology of the abusing parent. *American Journal of Psychotherapy*, 28, 21-29. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1974.28.1.21>
- Blum-Ross A, Livingstone S. (2017). "Sharenting," parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Journal of Popular Communication*, 15:110-25 <https://doi.org/10.1080/15405702.2016.1223300>
- Boduroğlu, G. (2023). "İstismar mağduru çocuklara yönelik çocuk izlem merkezlerinin önemi". *Çocuklarda İhmal ve İstismar*, içinde (215-236), Efe Akademi Yayınları, ORCID: (0000 0002 8349 6042)
- Bozgun, K., ve Pekdoğan, S. (2018). Öğretmenlerin çocuk ihmali ve istismarı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Bra° (2007a). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet adults' sexual contacts with children online*. Bra°-report, 11, Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention.
- Bra° (2007b). *The online sexual solicitation of children by adults in Sweden*. English Summary of Bra°-report, 11 Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention.
- Brosch A. (2016). When the child is born into the internet: sharenting as a growing trend among parents on Facebook. *The New Educational Review*, 43(21), 225-235. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/9226>
- Brown, D (2001). Developing strategies for collecting and presenting grooming evidence in a high tech world. *National Center for Prosecution of Child Abuse Update*, 14(11). at http://www.ndaaapri.org/publications/newsletters/update_volume_14_number_11_2001.html
- Burç, P. E. (2015). Popüler kültür ve annelik: Anneliğin farklı görünüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf>.

- Burkett, M. (2015). Sex(t) talk: A qualitative analysis of young adults' negotiations of the pleasures and perils of sexting. *Journal of Sexuality & Culture*, 19(4), 835–863. <https://doi.org/10.1007/s12119-015-9295-0>.
- Burnay, J., Billieux, J., Blairy, S., ve Larøi, F. (2015). Which psychological factors influence Internet addiction? Evidence through an integrative model. *Computers in Human Behavior*, 43, 28- <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.039>
- Burns, T., ve Gottschalk, F. (2019). Educating 21st century children: Emotional well-being in the digital age. *Educational Research and Innovation*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b7f33425-en>
- Bükre, Ç., Özlem, S., ve Deniz, Ç. (2017). Adı: meraklı, soyadı: çocuk, durum: çevrimiçi, sonuç: Grooming, internette çocuk istismarı. *Güncel Pediatri Dergisi*, 15(3), 65-70. <http://hdl.handle.net/11452/11674>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2008). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Can, G., ve Beyazıt, U. (2018). Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(1), 87 - 99.
- Can, H. Ö., ve Yılmaz, T. I. (2017). Yenidoğan dönemde çocuk ihmal ve istismarı. *Yenidoğan Sağlığı Dergisi*, 530-564. https://www.researchgate.net/profile/Hafize-Can/publication/321624462_Yenidogan_Donemde_Cocuk_Istismari_ve_Ihmali/links/5a293044aca2727dd8873611/Yenidogan-Doenemde-Cocuk-Istismari-ve-Ihmali.pdf
- Can, N. (2022). Çocuğun sanal cinsel istismarı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 50, 115-138. <https://doi.org/10.54049/taad.1093111>
- Canadian Centre for Children Protection (2023, January). *Child sexual abuse by personel in canada*. <https://protectchildren.ca/en/resources-research/child-sexual-abuse-by-school-personnel-in-canada-report/>
- Canada's National Tipline For Reporting The Online Sexual Exploitation of Children (2022, September). *Child sexual abuse*. <https://www.cybetrip.ca/en/child-sexual-abuse/>
- Carmody, E., ve Grant, T. D. (2017). Online grooming: moves and strategies. *Journal of Language and Law* 4(1), 103-141. <http://ojs.letr...ticle/view/2411>

- Carr J. A. (2017). ‘Brief history of child safety online: Child abuse images on the internet.’ *Online risk to children: Impact, protection and prevention*. in (page 19–34). John Wiley and Sons, Incorporated
- Cataldo, I., Lieu, A. A., Carollo, A., Bornstein, M. H., Gabrieli, G., Lee, A., ve Esposito, G. (2022). From the cradle to the web: The growth of “sharenting” a scientometric perspective. *Journal of Human Behavior and Emerging Technologies*, 2022. <https://doi.org/10.1155/2022/5607422>
- Cengiz, S., Yağın, F., Kara, F. ve Dörtöl, Z. (2023). Ergenlerde akademik beklentilere ilişkin stres, akademik motivasyon ve okul tükenmişliğı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mavi Atlas Dergisi*, 11(1), 63-75. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1227441>
- Chalfen, R. (2009). ‘It’s only a picture’: Sexting, ‘smutty’ snapshots and felony charges. *Journal of Visual studies*, 24(3), 258-268. <https://doi.org/10.1080/14725860903309203>
- Chiang, E. ve Grant, T. (2017).- Online grooming: moves and strategies. *Journal of Language and Law*, 4(1), 103-141. <http://ojs.letr...ticle/view/2411>
- Chisholm JF. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females, *Annals New York Academy of Sciences*, 10(87), 74-89. <http://dx.doi.org/10.1196/annals.1385.022> PMID:17189499 10.
- Choo, K. K. R. (2008). Organised crime groups in cyberspace: a typology. *Trends in organized crime*, 11, 270-295. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12117-008-9038-9>
- Choo, K. K. R. (2009). Online child grooming: A literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences. *Analysis&Policy Observatory*. <https://apo.org.au/node/17636>
- Chow, D. M. (2014, March, 16). *Physical abuse tops list child abuse cases between 2015-2016*. <https://www.nst.com.my/news/2017/03/221444/physical-abuse-tops-list-child-abuse-cases-between-2015-2016>
- Cırık, V., Gül, U. ve Aksoy, B. (2022). Çocukların ve ebeveynlerin çocuk cinsel istismarı hakkındaki bilgi ve tutumları: Kesitsel bir çalışma. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 14(2), 321-331. <https://doi.org/10.5336/nurses.2021-85187>

- Çimke, S., Gürkan, D. Y., ve Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri Dergisi*, 16(2), 261-267. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/518497>
- Cohen, L. ve Galyanker, I. I. (2002). Clinical features of pedophilia and implications for treatment. *Journal of Psychiatric Practice*, 8(5). <https://www.researchgate.net/publication/7757834>
- Coll, C.G., ve Magnuson, K. (2000). ‘‘Cultural differences as sources of developmental vulnerabilities and resources.’’ *Handbook of Early Childhood Intervention* (2nd ed.,ss 94-114). Handbook of Early Childhood Intervention, in (94-114). Cambridge University Press.
- Cooper, K., Quayle, E., Jonsson, L.S. ve Svedin, C.G. (2016). Adolescents and self taken sexual images: areview of the literatüre. *Comput Human Behaviour*, 55, 706-716. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.10.003>
- Cortis, C., Puggina, A., Pesce, C., Aleksovska, K., Buck, C., Burns, C., ve Boccia, S. (2017). Psychological determinants of physical activity across the life course: A" determinants of diet and physical activity"(DEDIPAC) umbrella systematic literature review. *PloS one*, 12(8), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0182709>
- Cömert, I. T., ve Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170. <https://doi.org/10.5222/j.child.2010.166>
- Craven, S., Brown, S., ve Gilchrist, E. (2007). Current responses to sexual grooming: Implication for prevention. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 46(1), 60-71.
- Cutajar MC, Paul ME, Ogloff JRP, Thomas SD, Wells DL ve Spataro, J.(2010). Psycho- - 115 - pathology in a large cohort of sexually abused children followed up to 43 years. *Child Abuse Neglect*, 34, 813-822. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2010.04.004>
- Çelen, F. K., Çelik, A., ve Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *Akademik Bilişim Dergisi*, 2(4), 645-652. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2007.00454.x>
- Çelik, S. B. (2021). Mahremiyet ve cinsel eğitiminin önemi. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 27, 101-111. <https://doi.org/10.29228/TIDSAD.48020>

- Çerçi, Ü. Ö., Canöz, N., ve Canöz, K. (2020). Covid-19 krizi döneminde bilgilendirme aracı olarak sosyal medya kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 184-198. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61826/925088>
- Çubukçu A ve Bayzan Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile araştırma yöntemleri, *Middle Eastern&African Journal of Educational Research*, 5, 148-174. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/56731022>
- Dağlı, D. A., ve Yüyen, M. N. (2022). Davranışsal Bağımlılıklar ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Bağımlılık Dergisi*, 24(1), 104-112. <https://doi.org/10.51982/bagimli.1086045>
- Davidson J. (2010). “Legislation and policy: protecting young people, sentencing and managing internet sex offenders.” *Internet child abuse: current research and policy*. in (8–26). <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203847435-7>
- Delevi, R., ve Weisskirch, R. S. (2013). Personality factors as predictors of sexting. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2589-2594. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.06.003>
- Demirel, Y., ve Göka, E. (2022). Ergenlerin çevrimiçi başlayan arkadaşlıkları tehlikeli olabilir: Riskler ve önlemler. *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 11(2), 147-147. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.86079>
- Derebagçe, G. E., ve Özerk, H. (2021). Türkiye’de 1995-2020 yılları arasında çocuk istismarını önleme programlarına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(7), 651-670. <https://www.sobibder.org/index.php/sobibder/article/view/180>
- Dikmen, U. H., Dikmen, A. T., ve Keleş, Ş. (2022). Covid 19 kapanma döneminde bireylerin maruz kaldığı dijital şiddet ve dijital şiddete karşı bireyin tepki davranışları. *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 14(55), 312-326. <https://doi.org/10.15189/1308-8041>
- Diler, R. (2014). Mahremiyet eğitimi ve önemi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 69-98.
- Dilsiz, H., ve Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/hsbfid/issue/7893/103932>

- Dubowitz, H., Giardino, A. ve Gustavson, E. (2000). Child Neglect: Guidance for pediatricians. *Pediatrics in Review*, 21, 111-116. <https://doi.org/10.1542/pir.21-4-111>
- Duran, R., ve Açar, D. (2023). “İstismar ve ihmal izleri.” *Çocuk Resimlerinin Analizi*-içinde (121- 161). Efe Akademi Yayınları.
- Dolev-Cohen, M., ve Barak, A. (2013). Adolescents’ use of Instant Messaging as a means of emotional relief. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 58-63. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.07.016>
- Dorasamy, M., Jambulingam, M., ve Vigian, T. (2018). Building a bright society with au courant parents: Combating online grooming. *In PACIS*, 317. <https://aisel.aisnet.org/pacis2018/317>
- Dowdell, E. B., Burgess, A. W., ve Flores, J. R. (2011). Online social networking patterns among adolescents, young adults, and sexual offenders. *AJN The American Journal of Nursing*, 111(7), 28-36. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000399310.83160.73>
- Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology*, 8, 1-14. <https://doi.org/10.5817/CP2014-1-9>
- Dönmez, D., ve Dolgun, D. (2019). *Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler*. [Yüksek Lisans Tezi] İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000746.pdf>
- Dönmez, Y. E., Soylu, N., Özcan, Ö. Ö., Yüksel, T., Demir, A. Ç., Bayhan, P. Ç., ve Miniksar, D. Y. (2014). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergen olgularımızın sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Journal Of Turgut Özal Medical Center*, 21(1), 44-48
- Drouin, M., ve Tobin, E. (2014). Unwanted but consensual sexting among young adults: Relations with attachment and sexual motivations. *Computers in Human Behavior*, 31, 412- 418. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.11.001>
- Efe, H., ve Uluoğlu, S. A. (2015). Dünyada çocuk işçiliğiyle mücadelede gelinen nokta ve geleceğe dair bazı öngörüler. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(51), 46-72.
- Erbil, F. (2023). Türkiye’de krizler, afetler ve çocuk. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 357-372. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.110>

- End Child Prostitution Child Pornography and Trafficking for Children for Sexual Purposes. (2001, December). children's and young people's voice on moving forward. *Panel three presentation of Children and Young People, 2nd World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children*, Yokohama, Japan.
- Ergül, D., ve Ziyalar, N. (2022). Cinsel içerikli mesajlaşmanın öteki yüzü: Bakış açısı ve mağduriyet arasındaki ilişki. *Adli Tıp Bülteni*, 27(2), 112-121. <https://doi.org/10.17986/blm.1559>
- Erikson, E. (2006). Psikososyal Kimlik. *Çeviren: M. Doğan Karacoşkun, Din ve psikoloji: Dini ve sosyal psikoloji Yazıları*, Akademik Bilişim Yayınları.
- Erişir, R. M., ve Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde “sharenting” “paylaşanabalık” örneği. *Yeni Medya*, (4), 50-64. Received from <https://dergipark.org.tr/en/pub/yenimedya/issue/55568/760577>
- Erkoç, B. (2023). “Çocuk cinsel istismarı ve ensest olgusuna bakış”. *Çocuklarda İhmal ve İstismar*, içinde (155-195). Efe Akademi Yayınları.
- Eroğlu, S., ve Bektaş, O. (2016). STEM eğitimi almış fen bilimleri öğretmenlerinin STEM temelli ders etkinlikleri hakkındaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 43-67. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/enad/issue/32043/356762>
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi*. [Doktora Tezi], Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa. DOI: 28739644.
- Ersoy, Ö. A., ve Özkan, H. K. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının cinsel istismara ilişkin bilgilerinin incelenmesi: Nitel bir bakış. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(1).
- European Commission Safer Internet Plus Programme. (2012). *Online abuse: literature review and policy context*, 8-12
- Europol (2018, January, 11). *Internet organised crime threat assessment*. <https://www.europol.europa.eu/internet-organised-crime-threat-assessment-2018>
- Europol (2018, January, 11). *Crime areas and statistics*. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/child-sexual-exploitation>

- Facio, A., Resett, S., Mistrorigo, C., ve Micocci, F. (2006). *Adolescentes argentinos: Cómo piensan y sienten*. Buenos Aires: Editorial Lugar.
- Fagan, J., ve Tyler, T. R. (2005). Legal socialization of children and adolescents. *Social Justice Research*, 18, 217-241. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11211-005-6823-3>
- Foundation, I. W. (2013). *Child line and the internet watch foundation form new partnership to help young people remove explicit images online*. Available at: <https://www.iwf.org.uk/about-iwf/news/post/373-childline-and-the-internetwatch-foundation-form-new-partnership-to-help-young-people-remove-explicit-images-online>.
- Fraser, J. (2006). *Social policy for children ve families: A risk and resilience perspective*. Sage Publications.
- Freedman, J. L., ve Fraser, S. C. (1966). Compliance without pressure: the foot-in-the-door technique. *Journal of personality and social psychology*, 4(2), 195. <https://doi.org/10.1037/h0023552>
- Gabriano, J. ve Gabriano, A.C. (1986). Emotional maltreatment of children. *National Committee for Prevention of Child Abuse*, 33-47. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/emotional-maltreatment-children-second-edition>
- Gámez-Guadix, M., ve De Santisteban, P. (2018). “Sex Pics?”: Longitudinal predictors of sexting among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 63(5), 608-614. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.05.032>
- Gámez Guadix, M., de Santisteban, P., ve Resett, S. A. (2017). Sexting among Spanish adolescents: Prevalence and personality profiles. *Journal of Adolescent Health*. <https://dx.doi.org/10.7334/psicothema2016.222>
- Gámez-Guadix, M., De Santisteban, P., ve Alcazar, M. Á. (2018). The construction and psychometric properties of the questionnaire for online sexual solicitation and interaction of minors with adults. *Sexual Abuse, Journal of Adolescent Health*, 30(8), 975-991. <https://doi.org/10.1177/1079063217724766>
- Gámez-Guadix, M., De Santisteban, P., Wachs, S., ve Wright, M. (2021). Unraveling cyber sexual abuse of minors: Psychometrics properties of the multidimensional online grooming questionnaire and prevalence by sex and age. *Child Abuse & Neglect*, 120. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105250>

- Gamlin, J., Camacho, A. Z., Ong, M., ve Hesketh, T. (2015). Is domestic work a worst form of child labour? The findings of a six-country study of the psychosocial effects of child domestic work. *Children's Geographies*, 13(2), 212-225. <https://doi/full/10.1080/14733285.2013.829660>
- Garbarino, J. ve Ganzel, B. (2000). The human ecology of early risk: *Handbook of early chidhood intervention* ,in (76-93). Cambridge University Press
- Gencer, Ö., Özbek, A., Özyurt, G., ve Kavurma, C. (2016). Çocuk ve ergenlerde aile dışı ve aile içi cinsel istismar olgularının karşılaştırılması. *Anatolian Journal Of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1).
- Georgia M. Winters, Leah E. Kaylor ve Elizabeth L. Jeglic (2017) Sexual offenders contacting children online: an examination of transcripts of sexual grooming, *Journal of Sexual Aggression*, 23(1), 62-76. <https://doi.org/10.1080/13552600.2016.1271146>
- Gil, D.G. (1970) *Violence against children: Physical child abuse in the united states*. MA: Harvard University Press
- Gil-Llario, M. D., Morell-Mengual, V., García, C. G., ve Ballester-Arnal, R. (2020). El fenómeno del sexting entre los adolescentes españoles: prevalencia, actitudes, motivaciones y variables explicativas. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 36(2), 210-219. <https://doi.org/10.6018/analesps.390481>
- Goldberg, S. (1983). Parent-infant bonding: Another look. *Journal of Child Development*, 54, ISBN:1355-1382.
- Göymen, R., ve Ayas, T.(2019). Akıllı telefon bağımlılığı ve oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(2), 36-52. Received from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ojtac/issue/51558/649716>
- Gray, N. J., Klein, J. D., Noyce, P. R., Sesselberg, T. S. ve Cantrill, J. A. (2005). Health information- seeking behaviour in adolescence: The place of the internet. *Social Science & Medicine*, 60, 1467–1478. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.08.010>
- Green, A.H. (1993). Child sexual abuse: Immediate and long-term effects and intervention. *J. American Academy of Child Adolescent Phsychiatry*, 32(5), 890-902. <https://doi.org/10.1097/00004583-199309000-00002>

- Green, P. (2020). Risks to children and young people during covid-19 pandemic. *Bm Journal*, 369.
- Greenbaum, V. J. (2017). Child sex trafficking in the United States: Challenges for the healthcare provider. *PLoS Medicine Journal*, 14(11). <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002439>
- GSB, (2017). Sosyal Medya ve İnternet kullanım Raporu, Erişim: 25 Ağustos 2022, <http://yayinlar.gsb.gov.tr/EserDetay/194/sosyal-medya-ve-internetkullanimi>
- Guyon, R., Fernet, M., Girard, M., Cousineau, M. M., Tardif, M., ve Godbout, N. (2023). Who am I as a sexual being? The role of sexual self-concept between dispositional mindfulness and sexual satisfaction among child sexual abuse survivors. *Journal of interpersonal violence*, 38(7-8), 5591-5612. <https://doi.org/10.1177/08862605221123290>
- Harsh, P., Chakrabarty, B., K. ve Isha Mahajan, I. (2018). Early exposure and adaptability of smart phone devices among young children and parental perception of their usage in a semi urban, middle class population in india. *International Journal of Current Advanced Research*, 7 (8), 14772-14775.
- Hamdan-Mansour, A. M., Al-Gamal, E., Sultan, M. K., Matrouk, R., ve Al Nawaiseh, M. (2013). Health status of working children in Jordan: Comparison between working and nonworking children at schools and industrial sites. <https://doi.org/10.4236/ojn.2013.31007>
- Hanson, K., Abebe, T., Aitken, S. C., Balagopalan, S., ve Punch, S. (2018). Global/local'research on children and childhood in a 'global society. *Childhood*, 25(3), 272-296. <https://doi.org/10.1177/0907568218779480>
- Hayes, R. M., ve Dragiewicz, M. (2018). Unsolicited dick pics: Erotica, exhibitionism or entitlement?. *Women's Studies International Forum*, 114- 120.
- Haylı, R. G. (2023). Siber zorba olan ve olmayan ergenlerin yordanmasında siber mağduriyet, akran zorbalığı ve karanlık üçlünün rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 420-448. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1224522>
- Holman JP, Hansen CE, Cochian ME ve LindseyCR. (2005). Liar, liar: Internet faking but not frequency of use affect social skills, self-esteem, socialanxiety, andaggression, *Cyber Psychology Behaviour*, 8(1), 1-6. <https://doi/abs/10.1089/cpb.2005.8.1>

- Huber, C., Harner, A., Millett, N., Kelso, A., Archer, K., Bernstein, R. L., Boston, B., Deleon, R. M., McIlwain, L., Pannu, R. Soderquist, K., Wilson, J. ve Gifford, B. (2022, March). <https://www.d2l.org/child-grooming-signs-behavior-awareness/>
- Indrakumara, M. W. (2021). Caging chat room predators: The legislative address of ‘online child grooming’, a comparative analysis of Sri Lanka and the United Kingdom. *Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(1), 25-31. <http://ir.kdu.ac.lk/handle/345/4459>
- INHOPE. (2014, February). *Empowering and protecting children online: Insafe and inhope annual report..* <https://inhope.pr.co/95512-empowering-and-protecting-children-online-insafe-inhope-annual-report-2014>
- Internet World Stats (2011). <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>
- Isık, N. A. (2023). Erken dönem olumsuz çocukluk yaşantılarının ayrılma-bireyleşme düzeyi ve yaşam doyumuna etkisi: Üniversite öğrencileri örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 240-249. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1226695>
- İbiloğlu, A. O., Atlı, A., Oto, R., ve Özkan, M. (2020). Enstest ve çocukluk çağı cinsel İstismarı. *Şiddet ve Travmaya Psikiyatrik Bakış*. <https://www.researchgate.net/profile/Aslihan-Okan/publication/338992244>
- İşçibaş, Y. (2005). İletişim teknolojisinin uluslararası sorunu: internette çocukların cinsel istismar, *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 21(1), 137-161. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kurgu/issue/59551/856680>
- Janis I L (1943) Meaning and the study of symbolic behavior, *Psychiatry Science*, 6, 425-439.
- Jones, L. M., Finkelhor, D., ve Kopiec, K. (2001). Why is sexual abuse declining? A survey of state child protection administrators. *Child Abuse & Neglect*, 25(9), 1139-1158. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(01\)00263-0](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00263-0)
- Kaba, İ., ve Doğan, T. (2022). "Ergenlerin Teknoloji Kullanımı ve Psikolojik İhtiyaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *Bağımlılık Dergisi*. 23(4) <https://doi.org/10.51982/bagimli.1062617>
- Kabul, M. ve Bıkmazer, A. (2022). Cinsel istismar mağduru çocuklarda olayın ortaya çıkış süresini etkileyen faktörler. *Adli Tıp Dergisi*. 36(2) 74-78. <http://www.adlitipdergisi.com/en/pub/issue/71616/1146469>

- Kaplan A (1943) Content analysis and the theory of signs., *Philosophy Science*, 10, 230-247.
- Karabulut, A., ve Gökler, R. (2023). Teknoloji bağımlısı çocuklarla iletişim. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 54-61. <https://doi.org/76614/1130693>
- Karakartal, D. (2023). Sınav kaygısında ebeveyn tutumlarının rolü üzerine bir derleme. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 421-431. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1266249>
- Karateke, B., ve Gündüz, Ş. S. Ebeveynin sorumluluğu penceresinden çocuk ihmal ve istismarı. In *International Symposium on Child "Child in Interdisciplinary Perspective" Proceedings Book* (p. 99).
- Katz, C., ve Hamama, L. (2013). "Draw Me Everything That Happened To You": Exploring children's drawings of sexual abuse. *Children & Youth Services Review*, 35(5), 877-882. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.02.007>
- Kanıkırmızı, B. (2023). *Lise öğrencilerinin öz düzenleme düzeyleri ve eğitim stresleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Doktora tezi], Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın. <http://hdl.handle.net/11772/16160>
- Kavramlar, Y. A., ve Karakurt, N. (2023). "Çocuğun cinsel istismarı". *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Ansiklopedisi*, içinde (77-81). Astana Yayınları. ISBN: 978- 605-72478-1-0
- Koyuncuoğlu, A., ve Koyuncuoğlu, D. (2023). Çocukluk çağı cinsel istismarın akut ve kronik etkileri. *Spor, Eğitim ve Çocuk Dergisi*, 3(2), 21-29. https://jag.journalagent.com/secjour/pdfs/SEC_3_2_21_29.pdf
- Kök, H. ve Erbay, E. (2023). Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara hizmet sunan çocuk izlem merkezleri üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 34(2), 381-403. <https://doi.org/10.33417/tsh.1091730>
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to is Methodology*, Sage Pub
- Kaplan, S.J., Pelcovitz, D. ve Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J. American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 38, 1214-1222. <https://doi.org/10.1097/00004583-199910000-00009>

- Kara Ö., C., ve Atakoğlu, R. (2021). Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı: Yaygınlık, mağdur ve suçlu özellikleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(1), 76-81. <https://doi.org/10.14744/phd.2020.30643>
- Karabacak, R., ve Torun, A. T. (2022). Türkiye yazılı basınında ensest içerikli haberlerin niceliksel incelemesi. *Nüfusbilim Dergisi*, 43(1), 5-29. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nufusbilim/issue/72913/1184229>
- Karakuş, T., Çağıltay, K., Kaşıkçı, D., Kurşun, E., ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(171). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/eb/article/view/1867>
- Karaman, H., ve Ayhan, H. (2021). Çocuğa yönelik teknolojik ihmal ve istismar. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 8(1), 43-59. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ojtac/issue/63473/942837>
- Karamiş, O. (2018). Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'na gönderilen ensest olgularının değerlendirilmesi. [Uzmanlık Tezi], Kocaeli Üniversitesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Kocaeli. [handle/11493/13325/519128.pdf?sequence=1](https://hdl.handle.net/11493/13325/519128.pdf?sequence=1)
- Katz, C. (2013). Internet-related child sexual abuse: What children tell us in their testimonies. *Children and Youth Services Review*, 35(9), 1536-1542. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.06.006>
- Kaya, A. (2020). Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının, başa çıkma ve aleksitimi açısından incelenmesi [Doktora Tezi], Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/257018>
- Keith BE ve Steinberg S. (2017). Parental sharing on the internet: Child privacy in the age of social media and the pediatrician's role. *JAMA Pediatr.* 171(413). <https://doi/10.1001/jamapediatrics.2016.5059>.
- Kelleci M, Güler N, Sezer, H. ve Gölbaşı, H. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Prev Medical Bull Journal*, 8, 223-230. <https://web.p.ebscohost.com/abstract>
- Kır, E. (2013). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve istismara karşı önleyici eğitim çalışmaları. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 785-800. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhfm/issue/9188/115192>

- Kierkegaard, S. (2008). Cybering, online grooming and ageplay. *Computer Law & Security Review*, 24(1), 41-55. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2007.11.004>
- Kierkegaard, P. (2008). Video games and aggression. *International Journal of Liability and Scientific Enquiry*, 1(4), 411-417. <https://doi.org/10.1504/IJLSE.2008.018288>
- Kinghorn BE. (2018). Why shaming your children on social media may make things worse. <https://theconversation.com/why-shamingyour-children-on-social-media-may-makethings-worse-108471>
- Kloess, J. A., Beech, A. R., ve Harkins, L. (2014). Online child sexual exploitation: Prevalence, process, and offender characteristics. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(2), 126-139. <https://doi.org/10.1177/1524838013511543>
- Kloess, J. A., Hamilton-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2019). Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms. *Sexual Abuse*, 31(1), 73-96. <https://doi.org/10.1177/1079063217720927>
- Kobak, K., ve Biçer, S. (2008). Facebook sosyal paylaşım sitesinin kullanım nedenleri. In *8th International Education Technology Conference*, 568.
- Koç, F., Aksit, S., Tomba, A., Aydın, C., Koturoğlu, G., Çetin, S., Aslan, A., Halıcıoğlu, O., Erşahin, Y., Turhan, T., Çelik, A., Şenol, E., Kara, S. ve Solak, U. (2012). Çocuk istismarı ve ihmali olgularımızın demografik ve klinik özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'nin bir yıllık deneyimi. *Türkiye Pediatri Arşivi Dergisi*, 47, 119-124. <https://doi.org/10.4274/tpa.640>
- Koutamanis, M., Vossen, H. G., ve Valkenburg, P. M. (2015). Adolescents' comments in social media: Why do adolescents receive negative feedback and who is most at risk?. *Computers in Human Behavior*, 53, 486-494. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.07.016>
- Koçtürk, N., ve Yüksel, F. (2018). The characteristics of child sexual abuse in the school environment in Turkey. *Journal of child sexual abuse*, 27(7), 852-869. <https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1501787>
- Koçyiğit, M., ve KOÇ, M. A. (2021). COVID-19 sürecinde medya ekolojisindeki değişimin gündem belirleme kuramı çerçevesinde incelenmesi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (6), 27-42. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kiad/issue/62920/906235>

- Kök, H. (2019). *Türkiye’de cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesi: Bir model önerisi*. [Doktora Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. openaccess.hacettepe.edu.tr
- Kraut, E. M. (2020 September). <https://childsafety.losangelescriminallawyer.pro/children-and-grooming-online-predators.html>)
- Kufacı, A. A., ve Altay, B. Çocuk işçiliğinde halk sağlığı hemşiresi yaklaşımı. In *International Symposium on Child “Child in Interdisciplinary Perspective” Proceedings Book* (p. 30).
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitabevi
- Lanning, KV. (2010). Child Molesters: A behavioral analysis for professionals investigating the sexual exploitation of children. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice*. <http://hdl.handle.net/11212/4660>
- Lazard L, Locke A, Dann C, Capdevila R ve Roper S. (2018). Sharenting: Why mothers post about their children on social media. *The Conversation*. 9:1-4. [_about_their_children_on_social_media](https://doi.org/10.1080/10447318.2018.1511111).
- Lee, M., Crofts, T., McGovern, A., ve Milivojevic, S. (2015). Sexting among young people: Perceptions and practices. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 508, 1-9. <https://doi/abs/10.3316/ielapa.720615660389696>
- Lee, M., ve Crofts, T. (2015). Gender, pressure, coercion and pleasure: Untangling motivations for sexting between young people. *British Journal of Criminology*, 55(3), 454-473. <https://doi.org/10.1093/bjc/azu075>
- Li, B. (2005). Xin yu shi cheng shi er tong nue dai xian zhuang ji ying xiang yin su fen xi [The investigation of urban child abuse and influencing factors in Xinyu]. *Chinese Journal General Practice*, 4, 502–503.
- Light, R. (1973). Abused and neglected children in america: A study of alternative policies. *Harvard Educational Review*, 43(4), 556–598. <https://doi.org/10.17763/haer.43.4.u25580361w3r843n>

- Livingstone, S., ve Bulger, M. (2014). A global research agenda for children's rights in the digital age. *Journal of Children and Media*, 8(4), 317-335. <https://doi.org/10.1080/17482798.2014.961496>
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. ve Olafsson, K. (2012). Risks and safety on the internet: The perspective of european children: Full findings and policy implications from the EU kids online survey of 9-16 years olds and their parents in 25 countries. *LSE Research Online*, ISSN 2045256X
- Livingstone, S., ve Smith, P. K. (2014). Annual research review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: The nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of child psychology and psychiatry*, 55(6), 635-654. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12197>
- Lorenzo-Dus, N., Izura, C., ve Pérez-Tattam, R. (2016). Understanding grooming discourse in computer-mediated environments. *Discourse, Context & Media*, 12, 40-50. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2016.02.004>
- Maas, M. K., Bray, B. C., ve Noll, J. G. (2019). Online sexual experiences predict subsequent sexual health and victimization outcomes among female adolescents: A latent class analysis. *Journal of youth and adolescence*, 48, 837-849. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-019-00995-3>
- Madell, D., ve Muncer, S. (2004). Back from the beach but hanging on the telephone? English adolescents' attitudes and experiences of mobile phones and the internet. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 359-367. <https://doi.org/10.1089/1094931041291321>
- Madigan, S., Ly, A., Rash, C. L., Van Ouytsel, J., ve Temple, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. *JAMA pediatrics*, 172(4), 327-335. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314>
- McGuffey C. S. (2008). Saving masculinity: Gender reaffirmation, sexuality, race, and parental responses to male child sexual abuse. *Journal of Social Problems*, 55(2), 216-237. <https://doi.org/10.1525/sp.2008.55.2.216>
- Mediera°det (2006). Ungar och media 2006 Fakta om barns och ungas anva"ndning och upplevelser av medier. *Youth and Media* Mediera°det, Utbildningsoch kulturdepartementet.

- Merriam, S. B., ve Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. John Wiley & Sons.
- Mete, B. K., ve Bilge, F. (2015). Çocuk istismarı: Stres, aile işlevselliği, sosyal yalıtım, kabul/red. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(51), 213-246. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/42772/516484>
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., ve Wolak, J. (2001). Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth. *Jama Journal*, 285(23), 3011-3014. <https://doi.org/10.1001/jama.285.23.3011>
- Mishna, F., McLuckie, A., ve Saini, M. (2009). Real-world dangers in an online reality: A qualitative study examining online relationships and cyber abuse. *Social Work Research*, 33(2), 107-118. <https://doi.org/10.1093/swr/33.2.107>
- Moncher, F. J. (1996). The relationship of maternal adult attachment style and risk of physical child abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(3), 335-350. <https://doi.org/10.1177/088626096011003002>
- Mulder, T. M., Kuiper, K. C., van der Put, C. E., Stams, G., ve Assink, M. (2018). Risk factors for child neglect: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, 77, 198-210. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.01.006>
- Myers, R. 2015. "Reports of children being groomed on the internet have increased five fold in four years" <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/reportschildren-being-groomed-internet-11681027>
- NAPCAN (2001), ONLINE Newsletter No.2, November, "News from NAPCAN ACT", p.11, <http://www.napcan.org.au/Documents/NAPCANNewsletterNovember2001.PDF>.
- Nasıroğlu S (2014) Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 67-78. <https://doi.org/10.5455/cap.20131231120555>
- Navalta CP, Polcari A, Webster DM, Boghossian A ve Teicher MH (2006) Effects of childhood sexual abuse on neuropsychological and cognitive function in college women. *J Neuropsychiatry Clin Neurosci*, 18 45-53. <https://doi/full/10.1176/jnp.18.1.45>
- NSPCC.(2022, July, 12). *Online grooming crimes rise*. <https://www.nspcc.org.uk/about-us/news-opinion/2022/online-grooming-crimes-rise/>

- O'Connell R (2003). A typology of child cybersexpolitation and online grooming practices. preston: University of Central Lancashire, cybersex research unit. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9(2).
<https://doi.org/10.1080/14043850802450120>
- O'Donohue, W., Regev, G. L., ve Hagstrom, A. (2000). Problems with the DSM-IV diagnosis of pedophilia. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12(2).
[https://doi.org/1079-0632/00/0400-0095\\$18.00/0](https://doi.org/1079-0632/00/0400-0095$18.00/0)
- Ogan, C., Karakus, T. ve Kursun, E. (2012). Methodological issues in a survey of children's online risk-taking and other behaviours in Europe. *Journal of Children and Media*. 7(1).
<https://doi.org/10.1080/17482798.2012.739812>
- Oldmeadow, J. A., Quinn, S., ve Kowert, R. (2013). Attachment style, social skills, and Facebook use amongst adults. *Computers in human behavior*, 29(3), 1142-1149.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.10.006>
- Orak, O. S. (2020). Psiko-Sosyal Kişilik Kuramı (Erikson). avys.omu.edu.tr
- Ö. Akça S. & Yıldız S. (2016). Riskli çevredeki adolesanlar ve hemşirelik. www.literatursesmpozyum.com.n/ocak/subat/mart2016.sayı:9
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk istismarı ve ihmal. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 265-278. Retrieved from <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2943>
- Özpolat, A. O. (2023). Çocuk ihmal ve istismarının politikalarla ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 141-153. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sdiiibfd/issue/73642/1234153>
- Pasca, P., Signore, F., Tralci, C., Del Gottardo, D., Longo, M., Preite, G., ve Ciavolino, E. (2022). Detecting online grooming at its earliest stages: development and validation of the online grooming risk scale. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 10(1).
[handle/11587/476726](https://doi.org/10.11587/476726)
- Parke, R. ve Collmer, C. (1975). *Child abuse: An interdisciplinary analysis*. Child Development Research. University of Chicago Press.
- Parker, T. S., Blackburn, K. M., Perry, M. S., ve Hawks, J. M. (2013). Sexting as an intervention: Relationship satisfaction and motivation considerations. *The American*

- Paslı, F. (2017). Cinsel istismara uğrayan çocukların ekolojik sistem yaklaşımı açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 39-53.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/gsbdergi/issue/32176/357039>
- Paslı, F. (2019). Çocuğa yönelik cinsel istismar deneyiminin mikro ve mezo sistemler açısından incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(2), 463-492.
<https://doi.org/10.33417/tsh.572244>
- Patterson, G. (1982). *Coercive family process*. Eugene, Oregon: Castalia Publishing Company.
<https://doi.org/10.1037/10468-002>
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 425-441.
<https://doi.org/10.12984/eggefd.280752>
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/1496/18096>
- Poland S. (2001). Okullarda şiddet ve gençlik. *Yöret Postası*, 15.
- Polat, B., & Kara, M. (2023). Oyuncak ve oyun oynamanın çocuk gelişimine etkisi. *Kastamonu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-10.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/sbfdergisi/issue/77126/1225568>
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*, Der Yayınları.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-tanımlar I*, Seçkin Yayıncılık, ANKARA.
- Posso, A. (2018). The health consequences of hazardous and nonhazardous child labor. *Review of Development Economics*. <https://doi/abs/10.1111/rode.12571>
- Powers, J.L., Eckenrode, J. ve Jaklitsch, B. (1990). Maltreatment among runaway and homeless youth. *Child Abuse & Neglect*, 14, 87-98. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(90\)90084-7](https://doi.org/10.1016/0145-2134(90)90084-7)

- Pranoto, H., Gunawan, F. E., ve Soewito, B. (2015). Logistic models for classifying online grooming conversation. *Procedia Computer Science*, 59, 357-365. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2015.07.536>
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269–278. <https://doi.org/10.1097/00004583-200303000-00006>
- Radet, B. (2007). The online sexual solicitation of children by adults in sweden. *The Swedish National Council for Crime Prevention*.
- Rappoport A. (2005). Co-narcissism: How we accommodate to narcissistic parents. *The Therapist Journal*, 1, 1-8. Retrieved from <https://alanrappoport.com>
- Ropelato, J. (2007). Pornography statistics 2007. *Top Ten Reviews*, 1. <http://ministryoftruth.me.uk/wp-content/uploads/2014/03/IFR2013.pdf>
- Runyan, D.; Corrine W, ve Ikeda, R. (2002). et al. Child abuse and neglect by parents and other caregivers. In: World report on violence and health. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA.(eds). *World Health Organization, Geneva*. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1573387450017125376>
- SAFT (2003). Barnens eget liv på Internet—en undersökning om hur barn och ungdomar använder Internet [Children's Lives Online—a Study of how Children and Youth Use the Internet]. Report from the SAFT project. Stockholm: Mediera°det, Utbildnings- och kulturedepartementet
- Selçuk, N. (2022). Çocuk istismarı ve ihmali konusunda geliştirilen modellere sosyolojik bir yaklaşım: İstismar edilen sosyalleşme. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 5(3), 338-362. <https://doi.org/10.33723/rs.1110947>
- Seto, M. C., Wood, J. M., Babchishin, K. M., ve Flynn, S. (2012). Online solicitation offenders are different from child pornography offenders and lower risk contact sexual offenders. *Law and Human Behavior*, 36(4), 320. <https://doi.org/10.1037/h0093925>
- Shammas, J. (2023, February, 6). *The 33-year-old said in messages to what he believed to be 11-year-old that he wanted to "make love" to her* <https://www.thesun.ie/news/540233/shocking-moment-per>

- Siibak, A., ve Traks, K. (2019). The dark sides of sharenting. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 11(1), 115-121. https://doi.org/10.1386/cjcs.11.1.115_1
- Soylu, M. Y., Demiröz, S., ve Akkoyunlu, B. (2021). Ortaokul öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıkları ve yaşantılarının incelenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 9(17), 177-198. <https://doi.org/10.18009/jcer.838856>
- Soylu N ve Alpaslan AH (2013) Suicidal behavior and associated factors in sexually abused adolescents. *Child Youth Serv Review* 35, 253-257. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.11.002>
- Staksrud, E. (2013). Online grooming legislation: Knee-jerk regulation?. *European Journal of Communication*, 28(2), 152-167. <https://doi.org/10.1177/0267323112471304>
- Stalker, K., Taylor, J., Fry, D., ve Stewart, A. (2015). A study of disabled children and child protection in scotland - a hidden group? *Children and Youth Services Review*, 56, 126–134. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.07.012>
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Alink, L.R. ve Van Ijzendoorn, M.H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of metaanalyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37-50. <https://doi.org/10.1002/car.2353>
- Staksrud, E. (2013). Online grooming legislation: Knee-jerk regulation?. *European Journal of Communication*, 28(2), 152-167. <https://doi.org/10.1177/0267323112471304>
- Strassberg, D. S., McKinnon, R. K., Sustaíta, M. A., ve Rullo, J. (2013). Sexting by high school students: An exploratory and descriptive study. *Archives of Sexual Behavior*, 42, 15-21. <https://doi.org/10.1007/S10508-012-9969-8>
- Straus, M. A., ve R. J. Gelles (1986). Societal change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 465-480.
- Studer, L. ve Aylwin, A. (2006). Pedophilia: The problem with diagnosis and limitations of CBT in treatment, *Journal of Elsevier Health*, 67, 774-781. <https://www.researchgate.net/publication/7017556>

- Suat, K. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/sakaefd/issue/11217/133954>
- Suri, H. ve Clarke, D. (2009). Advancements in research synthesis methods: From a methodologically inclusive perspective. *Review of Educational Research*, 79(1), 395-430.
- Şehidoğlu, Z. (2014). 15-17 yaş grubu ergenlerde bilinçli farkındalık düzeyi ile problemlili internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/378707>
- Şen, S. (2017). Çevrimiçi ortamlarda çocukların cinsel istismarı sorunu ve mücadeleciler kuruluşların alması gereken tedbirler. [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, A., Özdamar, N., Becit, G., Kılıçer, K., Akbulut, Y., ve Yıldırım, Y. (2008). Türkiye'deki eğitim teknolojisi araştırmalarında güncel eğilimler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 439-458.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61795/924275>
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86. <https://actamedica.org/index.php/actamedica/article/view/188>
- Teimouri, M., Hassana, M. S., Bolonga, J., Dauda, A., Yussuf, S. ve Adzharuddina, N. A. (2014). What is upsetting our children online in Malasia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 155, 411-416. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.314>
- Teliti, A. (2015). Sexual prejudice and stigma of LGBT people. *European Scientific Journal*, 11(14).
- Tenbergen, G. vd., (2015). The neurobiology and psychology of pedophilia: recent advances and challenges. *Frontier in Human Neurosciences*, 24(9), 344. doi: 10.3389/fnhum.2015.00344
- Tokel, S., Başer, D., ve İşler, V. (2013). Türkiye'deki ebeveynlerin çocuklarının internet ve sosyal paylaşım siteleri kullanımına yönelik bilgi seviyeleri ve algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 225-236.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17382/181552?publisher=mersin?publisher=mersin>

Tompson, T. N., Benz, J. K., ve Agiesta, J. (2013). The digital abuse study: Experiences of teens and young adults. *Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research*.

Topçu, S. (2018). Çocuk ve sanal ortam. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 19(1), 27-33. <https://doi.org/10.18229/kocatepetip.411206>

Tuncer N. (2001). İnternet: Çocuklar ve yasalar. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 15(4), 427-35. <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/858>

Tuncer, B. (2023). Sosyal gelişim. *Eğitimin Kavramsal Temelleri-8: Eğitim Psikolojisi*, 115.

Turgut, Y. E., ve Kurşun, E. (2021). Sosyal çevrenin gözünden çocukların mobil internet deneyimleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 145-170. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.827181>

Turla, A. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali olgularında tıbbi yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi*, 19(4), 291-300. <https://dergipark.org.tr/en/pub/omujectm/issue/20388/216007>

Tüccar, E. (2023). *Çocuk ihmal ve istismarı*. Efe Akademi Yayınları.

TÜİK,2011.Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, Erişim:26 Ağustos 2022, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736#:~:text=31%20Aralık%202011%20tarihi%20itibarıyla%20Türkiye%20nüfusu%2074.724.269%20kişidir,315%20kişi\)%20ise%20kadınlar%20olusturmaktadır](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736#:~:text=31%20Aralık%202011%20tarihi%20itibarıyla%20Türkiye%20nüfusu%2074.724.269%20kişidir,315%20kişi)%20ise%20kadınlar%20olusturmaktadır).

TÜİK. (2019). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları.Erişim tarihi: 09.06.2023

TÜİK, (2019). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanımı. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=İnternet%20kullanımı%202019%20yılında%2016,kadınlarda%20h%2C9%20oldu](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=İnternet%20kullanımı%202019%20yılında%2016,kadınlarda%20h%2C9%20oldu).

TÜİK, 2020.Hanehalkı bilişim teknolojileri (bt) kullanım araştırması, Erişim: 25 Ağustos 2022, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-)

[33679#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=İnternet%20kullanım%20oranı%202020%20yılında,s%2C3%20olduğu%20görüldü](#)

TÜİK,2021. Nüfus ve konut sayımı sonuçları, Erişim: 26 Ağustos, 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Sayimi-2021-45866>

Türkkan, T.; Odacı, H. ve Bülbül K. (2021). Çocuk istismarı ve ihmalini anlamak: Ekolojik bir yaklaşım, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 709-728. <https://doi.org/10.33417/tsh.847467>

Türkkan, T., ve Odacı, H. (2018). Liseli ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 71-89. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/38635/448689>

Türkkan, T., ve Odacı, H. (2022). Söylemek mi gizlemek mi? Çocuk mağdurların cinsel istismarı açıklamalarını etkileyen faktörler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 33(3), 991-1008.

Türkmen, N., Sevinç, İ., Kırk, Ö., Erkul, I., ve Tahliye, K., (2017). Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının profili. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(3), 195-202. doi:10.5222/buchd.2017.197

Uğurlu, Z. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin çocuğa yansıması: Çocuk istismarı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 160-174. <https://doi.org/10.55109/tushad.1220677>

UK Safer Internet Centre (2018, July). *Help and advice online grooming*. <https://www.childnet.com/help-and-advice/online-grooming/>.

Ulukol, B. (2014). ‘‘Cinsel istismar’’. *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım*. içinde (49-56). Akademisyen Tıp Kitapevi.

UNICEF (2010). Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/turkiyede-çocuk-istismari-ve-aile-içişiddet-arastirmasi-özet-raporu-2010>

UNICEF (2017). Tanıdık bir yüz: Çocukların ve ergenlerin yaşamında şiddet. Erişim adresi: <https://unicefturk.org/yazi/siddet>

UNICEF. (2021). Ending Child Labour Through A Multisectoral Approach. Erişim tarihi:09.06.2023

- Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.
- Üstündağ, A. (2022). Ergenlerin instagram bağımlılık düzeyleri ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 8-21. <https://doi.org/10.51982/bagimli.955243>
- Valkenburg, P. M., Peter, J. ve Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & Behavior Journal*, 9(5), 584-590. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9.584>
- Valkenburg, P. M. ve Peter, J. (2009). Social consequences of the Internet for adolescents: A decade of research. *Current directions in psychological science*, 18(1), 1-5. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01595.x>
- Valkenburg, P. M. ve Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of adolescent health*, 48(2), 121-127. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.08.020>
- Van Ouytsel J., Walrave M. ve Ponnet K. (2018) ‘‘A nuanced account: Why do individuals engage in sexting?’’. *Palgrave Studies in Cyberpsychology* in (page 39-51). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71882-8_3
- Wachs, S., Bilz, L., Fischer, S. M., ve Wright, M. F. (2017). Do emotional components of alexithymia mediate the interplay between cyberbullying victimization and perpetration?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1530. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121530>
- Walker, S., Sanci, L., ve Temple-Smith, M. (2011). Sexting and young people: Experts' views. *Youth Studies Australia*, 30(4), 8-16. doi/abs/10.3316/ielapa.681570751077584
- Walker, S., Sanci, L., ve Temple-Smith, M. (2013). Sexting: Young women's and men's views on its nature and origins. *Journal of Adolescent Health*, 52(6), 697–701. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.01.026>.
- Weber R P (1989) *Basic content analysis*, Sage,
- Welner, M. (2010). Child sexual abuse: 6 stages of grooming. national association of adult survivors of child abuse. <http://www.naasca.org/2011-Articles/010911-6StagesOfGrooming.htm>.

- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A. ve Collings, G. (2013). A review of young people's vulnerabilities to online grooming. *Aggression and Violent Behavior*, 18, 62–70.
- Wolak, J., Finkelhor, D. ve Mitchell, K. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health*, 35(5), <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008>
- Wolak, J., Mitchell, K. J. ve Finkelhor, D. (2003). Escaping or connecting? Characteristics of youth who form close online relationships. *Journal of Adolescence*, 26(1), 105-119. [https://doi.org/10.1016/S0140-1971\(02\)00114-8](https://doi.org/10.1016/S0140-1971(02)00114-8)
- Wolak, J., Mitchell, K. ve Finkelhor, D. (2006). Online victimization of youth: Five years later. *Crimes against Children Research Centre, University of New Hampshire*. http://www.missingkids.com/en_US/publications/NC167.pdf
- Wolak, J., Mitchell, K. ve Finkelhor, D. (2007). Unwanted and wanted exposure to online pornography in a national sample of youth Internet users. *Pediatrics*, 119(2), 247-257. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-1891>
- Woolley, P. V. ve Evans, W. A. (1955). Significance of skeletal lesions in infants resembling those of traumatic origin. *Journal of the American Medical Association*, 158, 539-543. <https://doi.org/10.1001/jama.1955.02960070015005>
- World Health Organization (1999). Report of the Consultation Child Abuse Prevention. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>
- Van Gijn-Grosvenor, E. L. ve Lamb, M. E. (2016). Behavioural differences between online sexual groomers approaching boys and girls. *Journal of child sexual abuse*, 25(5), 577-596. <https://doi.org/10.1080/10538712.2016.1189473>
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gsbdergi/issue/39953/474327>
- Yalçın, S. (2019). *Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. [handle/20.500.12415/2975](https://hdl.handle/20.500.12415/2975)

- Yavuz, E. (2023). ‘‘Adölesan dönemde duygusal istismar ve ihlal’’. *Çocuklarda İhmal ve İstismar*, içinde (77-87). Efe Akademi Yayınları. ORCID: (0000 0002 8349 6042)
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*, Remzi Kitabevi
- Yeung, T. H., Horyniak, D. R., Vella, A. M., Hellard, M. E. ve Lim, M. S. (2014). Prevalence, correlates and attitudes towards sexting among young people in Melbourne, Australia. *Sexual Health Journal*, 11(4), 332-339. <https://www.publish.csiro.au/SH/SH14032>
- Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. J. (2014). ‘‘Sexting’’ and its relation to sexual activity and sexual risk behavior in a national survey of adolescents. *Journal of adolescent health*, 55(6), 757-764. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.07.012>
- Yıldırım, D. S. S. (2020). *Çocuk hakları ve koruma aile refahı*. Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Yılmaz, I. T. (2008). *Çocuk İstismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldırım, M. ve Ünlü, G. (2023). *Lise öğrencilerinde üstbiliş, psikolojik sağlamlık ve öz-şefkat ile sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Uzmanlık tezi], Pamukkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Denizli. <https://hdl.handle.net/11499/50944>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 73-83. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48423/613503>
- Youn, S. (2005). Teenagers' perceptions of online privacy and coping behaviors: a risk–benefit appraisal approach. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(1), 86-110. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4901_6
- Zeybek, Z., Bozkurt, Y. ve AŞKIN, R. (2020). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iticusbe/issue/55168/753233>
- Zimmer G. M. J. ve Skinner, E. A. (2011). The development of coping across childhood and adolescence: An integrative review and critique of research. *International Journal of Behavioral Development*, 35(1), 1-17. <https://doi.org/10.1177/0165025410384923>

Zorbaz, O. ve Dost, M. T. (2014). Lise öğrencilerinin problemli internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 298-310.

Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J. ve Lachman, P. (2013). The rate of cyber dating abuse among teens and how it relates to other forms of teen dating violence. *Journal of youth and adolescence*, 42(7), 1063-1077. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-013-9922-8>

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Ad:
Soyad:
Cinsiyet:
Yaş:
Sınıf Düzeyi:
Sosyoekonomik Düzeyi:
Kardeş Sayısı:
Doğum Sırası:
Travma Öyküsü:
Psikolojik/Psikiyatrik Öykü Geçmişi:
Daha önce psikolojik destek aldınız mı? Aldıysanız ne kadar sürdü? Nasıl bir süreç oldu?

EK-2. Veli Onay Formu

ORDU
ÜNİVERSİTESİ

VELİ ONAY FORMU

Sevgili Veli,

Bu katıldığınız çalışma bilimsel bir araştırma olup, araştırmanın adı **Online Grooming: Çocuk ve Ergenlerde Çevrimiçi ve Çevrindışı İstismar** dır. Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Bölümü/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD öğretim elemanlarından Dr. Öğr. Üyesi Şule Baştemur tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı Online ve offline istismara maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenleri, faillerin iletişime geçiş şekilleri ve bu bağlamda önleme yollarını tartışmak; online ve offline istismara maruz kalma arasındaki farkları ve benzerlikleri çeşitli durumlar üzerinden incelemektir. Bu çalışmaya katılırsa eğer çocuğunuzdan sorulan sorulara samimi cevaplar vermesi beklenecektir. Görüşmeler çocuğunuz tüm soruları cevaplayana kadar devam edecektir. Çocuğunuzun çalışmaya katılımının onun psikolojik gelişimine hiçbir olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olduğu takdirde tarafımızca psikoterapi desteği sağlanacaktır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sizden izin istenildiği gibi çalışma öncesinde çocuğunuzun da sözel olarak rızası alınacaktır. Çocuğunuzun dolduracağı testlerde cevapları kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra da çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahip olacaktır.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve sorularınız için Dr. Şule Baştemur ile _____ 1 adresinden ya da _____ telefon numarasından iletişim kurabilirsiniz.

Çocuğunuzun bu çalışmaya katılımı ile ilgili lütfen aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanını imzalayıp çocuğunuzla birlikte okula gönderiniz.

Bu çalışmaya çocuğum.....'un gönüllü olarak katılmasını kabul ediyorum.

Veli Ad/Soyad

Tarih

İmza

.....

.../.../20..

EK-3. Çocuk/Ergen Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Bu katıldığınız çalışma bilimsel bir araştırma olup, araştırmanın adı **Online Grooming: Çocuk ve Ergenlerde Çevrimiçi ve Çevrimdışı İstismar** dır. Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Bölümü/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD öğretim elemanlarından Dr. Öğr. Üyesi Şule Baştemur tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı Online ve offline istismara maruz kalmış çocukların/ergenlerin faillere inanma nedenleri, faillerin iletişime geçiş şekilleri ve bu bağlamda önleme yollarını tartışmak; online ve offline istismara maruz kalma arasındaki farkları ve benzerlikleri çeşitli durumlar üzerinden incelemektir. Bu çalışmaya katılırsanız size sorulan sorulara samimi cevaplar vermeniz istenecektir. Görüşmeler sizler tüm soruları cevaplayana kadar devam edecektir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmeyecektir. Cevaplarınız tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir ve elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Çalışma, kişisel rahatsızlık verecek unsurlar içermemektedir. Ancak, çalışma sırasında sorulardan ya da herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz sağlayacağımız psikolojik desteği almakta veya çalışmayı yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz. Çalışma sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve sorularınız için Dr. Şule Baştemur ile _____ adresinden ya da _____ telefon numarasından iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Ad-Soyad

Tarih

İmza

Dr. Şule Baştemur

EK-4. Araştırma Soruları

1. Sosyal medya aracılığı ile cinsel istismar/taciz yaşantısına maruz kaldınız mı?
2. Sosyal medya aracılığı ile tanıştığınız kişilerin size/bilgilerinize nasıl ulaşmış olabileceğini düşünüyorsunuz?
3. Sosyal medya aracılığı ile tanıştığınız kişiler size kendisini nasıl tanıttı?
4. Sosyal medya aracılığı ile tanıştığınız kişi size nasıl bir yaklaşım sergiledi?
5. Maruz kaldığınız cinsel istismar/taciz yaşantısı nasıl gerçekleşti?
6. Maruz kaldığınız cinsel istismar/taciz yaşantısı ne kadar sürdü?
7. Cinsel istismar/tacize maruz kaldığınızı ne zaman anladınız?
8. Cinsel istismar/tacize maruz kaldığınızı nasıl anladınız?
9. Sizi sosyal medya aracılığı ile taciz/istismar eden kişi güveninizi kazanabilmek için ne tür yollar denedi?
10. Sizi taciz/istismar eden kişi bu durumu gizli tutmanız için size şantaj/tehdit uyguladı mı?
11. Ne tür şantaj/tehditlere maruz kaldınız?
12. Bu durumu paylaşmaya nasıl karar verdiniz?
13. Sizce sosyal medyanın barındırdığı bu olası tehdit/tehlikelere karşı nasıl bir koruma sağlanabilir?

EK-5. Etik Kurul Onayı

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
27/12/2021	14	2021-236

KARAR NO: 2021-236

Dr. Öğr. Üyesi Şule BAŞTEMUR'un "Çevrimiçi Kandırılma: Çocuk ve Ergenlerde Çevrimiçi ve Çevrimdışı İstismar" başlıklı çalışması etik yönden incelendi.

Dr. Öğr. Üyesi Şule BAŞTEMUR'un "Çevrimiçi Kandırılma: Çocuk ve Ergenlerde Çevrimiçi ve Çevrimdışı İstismar" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliği ile karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Simay Yaren AKBAŞ
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0002-7919-974X
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10509469
Lise	Derici Mustafa Gürbüz Anadolu Lisesi
Lisans	Giresun Üniversitesi-Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi-Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Mesleki Deneyim	2021-2022 Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi 2022-2023 Erol Parlak Güzel Sanatlar Lisesi